

MNB Füzetek

2002/1

Tóth István János*:

VÁLLALATI ÉS LAKOSSÁGI KONJUNKTÚRA FELMÉRÉSEK MAGYARORSZÁGON

2002. január

---

* A tanulmány a Magyar Nemzeti Bank megrendelésére folytatott *"Racionálisak-e a magyar vállalkozások várakozásai; empirikus konjunktúra-mutatók érvényességének és megbízhatóságának vizsgálata"* c. kutatási program keretében készült.

Online ISSN: 1585 5597

ISSN 1219 9575

ISBN 963 9057 99 1

Tóth I. János az MTA Közgazdaságtudományi Kutatóközpont tudományos főmunkatársa, a TÁRKI kutatásvezetője.

e-mail: tothij@econ.core.hu Internet: <http://www.ktk-ie.hu/~tothij>

E kiadványsorozat a Magyar Nemzeti Bankban készült elemző és kutató munkák eredményeit tartalmazza, és célja, hogy az olvasókat olyan észrevételekre ösztönözze, melyeket a szerzők felhasználhatnak további kutatásaikban. Az elemzések a szerzők véleményét tükrözik, s nem feltétlenül esnek egybe az MNB hivatalos véleményével.

Magyar Nemzeti Bank
1850 Budapest
Szabadság tér 8-9.
<http://www.mnb.hu>

Összefoglalás

A tanulmányban a magyarországi vállalati és lakossági konjunktúra felvételek módszereit elemezzük abból a célból, hogy fényt derítsünk a mintavételi eljárásból, a kérdezési szituációból és a feltett kérdések és válaszlehetőségek megfogalmazásából adódó olyan tényezők létére, amelyek torzítják, illetve szélsőséges esetben értelmetlenné teszik e konjunktúra vizsgálatok eredményeit, korlátozzák felhasználhatóságukat. Vizsgáljuk a mintavételi eljárások, az alkalmazott kérdezési technikák, kérdőívek, kérdések és konjunktúra indikátorok jellemzőit és ezek különbségeit. Vizsgáljuk továbbá a kiválasztott sokaság és a felvételek homogenitását, továbbá az egyes felvételek torzítottságát.

A vizsgálat hat vállalati és két lakossági felvételre terjed ki. Az eredmények alapján azt mondhatjuk, hogy bár a magyarországi empirikus konjunktúra felvételek sokszínű képet mutatnak, ez a sokszínűség inkább kedvezőtlen jelenségként értelmezhető. Az egyes felvételek mindegyike valamilyen – korrigálható – hiányossággal terhelt. Hol itt, hol ott bukkan elő egy-egy olyan – többnyire pénzhiányból fakadó – megoldás, amely esetenként komoly kétségeket ébreszt az adott felvétel érvényességét és pontosságát illetően.

Tartalom

BEVEZETÉS	6
1. VÁLLALATI FELMÉRÉSEK	11
1.1. A GKI GAZDASÁGKUTATÓ RT. TESZTJEI	11
1.2. A KOPINT-DATORG RT. FELDOLGOZÓIPARI KONJUNKTÚRA TESZTJE.....	17
1.3. A MAGYAR KERESKEDELMI ÉS IPARKAMARA TESZTJE	27
1.4. A MAGYAR LOGISZTIKAI, BESZERZÉSI ÉS KÉSZLETEZÉSI TÁRSASÁG (MLBKT) TESZTJE.....	31
1.5. AZ ORSZÁGOS MUNKAÜGYI KUTATÓ ÉS MÓDSZERTANI KÖZPONT MUNKAERŐPIACI FELVÉTELE	35
1.6. A TOP 1500 FELVÉTEL (TÁRKI)	41
2. LAKOSSÁGI FELMÉRÉSEK	46
2.1. A LAKOSSÁGI BIZALMI INDEX - A GKI RT. ÉS A SZONDA-IPSOS FELMÉRÉSE	54
<i>Történet, mintavételi terv</i>	54
2.2. A FOGYASZTÓI BIZALMI INDEX - A BKÁE MARKETING TANSZÉK FELMÉRÉSE.....	58
<i>Történet, mintavételi terv</i>	58
<i>Feltett kérdések</i>	60
3. ÖSSZEFOGLALÁS	61
IRODALOM	65
MELLÉKLETEK	69
M1. A MAGYARORSZÁGI EMPIRIKUS KONJUNKTÚRA TESZTEK EREDMÉNYEIT TARTALMAZÓ (LEGUTÓBBI) KIADVÁNYOK	70
M2. A MAGYARORSZÁGI LAKOSSÁGI EMPIRIKUS KONJUNKTÚRA TESZTEK KÉRDŐÍVEI / KÉRDÉSEI	72
<i>M2.1. BKÁE Marketing Tanszék Survey Center</i>	72
<i>M2.2. A GKI Gazdaságkutató Rt. havi lakossági tesztjének kérdései</i>	74
M3. A MAGYARORSZÁGI VÁLLALATI EMPIRIKUS KONJUNKTÚRA TESZTEK KÉRDŐÍVEI / KÉRDÉSEI	77
<i>M3.1. A GKI Gazdaságkutató Rt. havi vállalat tesztjeinek kérdései</i>	77
<i>M3.2. KOPINT-Datorg Rt negyedéves feldolgozóipari konjunktúratesztjének kérdőíve</i>	79
<i>M3.3. MKIK - GVI konjunktúra tesztje</i>	81
<i>M3.4. Az MLBKT tesztje</i>	83
<i>M3.5. OMKMK rövidtávú munkaerő-piaci prognózisa</i>	84

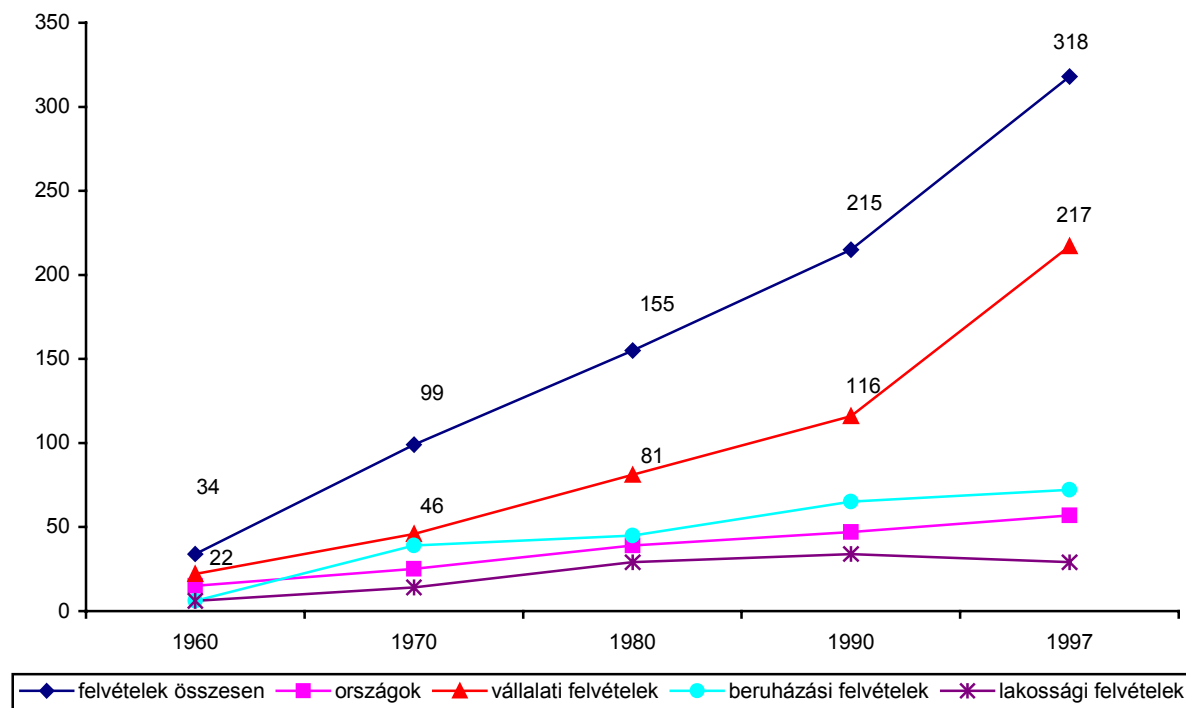
Bevezetés

Az empirikus konjunktúra kutatások története a világ fejlettebb (és szerencsésebb) részében viszonylag hosszú, több mint 50 éves múltra tekinthet vissza. Az első felmérések még a II. világháború előtt jelentek meg. A vállalkozások helyzetét, a beruházási aktivitást, majd a háztartások fogyasztási viselkedésének vizsgálatát, előre kiválasztott szakértői csoportok rendszeres felmérése (*expert opinion surveys*) követte.

A CIRET (CENTRE FOR INTERNATIONAL RESEARCH ON ECONOMIC TENDENCY SURVEYS) kimutatása szerint 1960 és 1997 között megtízszereződött a konjunktúratesztek (*business cycle surveys*) és közel megnégyszereződött (15-ről 57-re nőtt) az azokat alkalmazó országok száma (lásd az 1. ábrát).

1. ábra

A konjunktúra tesztek és az azokat alkalmazó országok számának növekedése 1960-1997

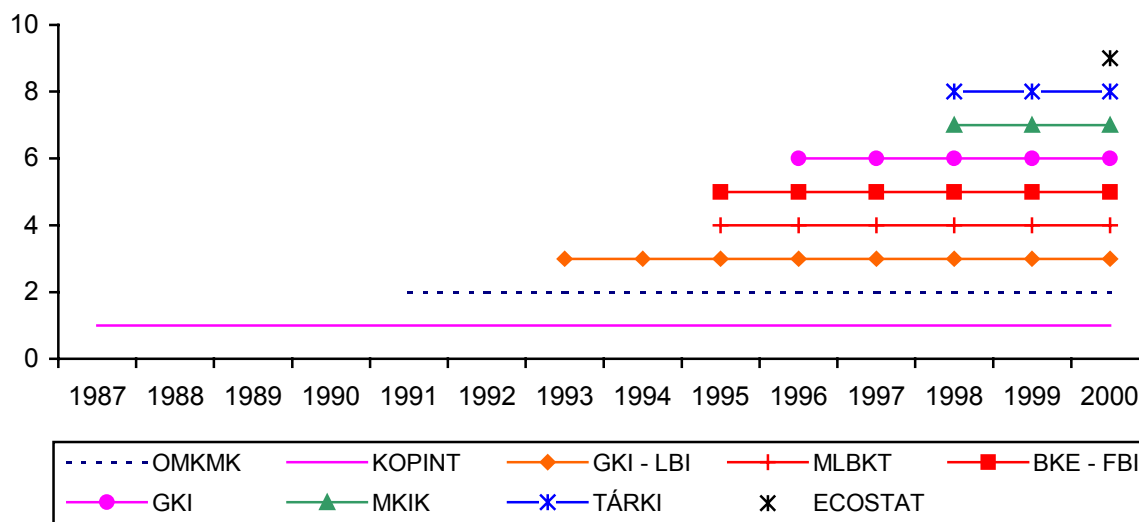

Forrás: www.ciret.org/html/synopticA.pdf

A közép-kelet európai régió országai között a CIRET kimutatása szerint mindenhol létezik legalább egy vállalati felmérés. Néhol, például Bulgáriában, vagy Horvátországban kettő is. A legteljesebb kép azonban Magyarországon tárulhat az érdeklődő szeme elé, ahol – megegyezően a legfejlettebb országok többségével – mind a négy felmérés típus (vállalati,

beruházási, lakossági és szakértői) egyaránt megtalálható.

2.ábra
Az empirikus konjunktúrakutató felmérések és a felméréseket végzők Magyarországon 1987-2000*

*: legalább félévente sorra kerülő felmérések a vállalkozások és a lakosság körében

Magyarázat:

KOPINT: KOPINT-DATORG feldolgozóipari konjunktúratesztje

OMKMK: Országos Munkaügyi és Módszertani Központ munkaerőpiaci prognózisa

GKI - FBI: GKI Lakossági Bizalmi Index-e

MLBKT: Magyar Logisztikai, Beszerzési és Készletezési Társaság felvétele

BKE-FBI: BKÁE Marketing Tanszék Fogyasztó Bizalmi Index-e

GKI: GKI Ipari konjunktúratesztje

MKIK: Magyar Kereskedelmi és Iparkamara felvétele

TÁRKI: Társadalomkutatási Intézet Rt. TOP 1500 felvétele

ECOSTAT: ECOSTAT TOP 100 felvétele

A nagyarányú mennyiségi fejlődés azonban nem homályosíthatja el azt a tényt, hogy Magyarország közel tízéves lemaradást szedett össze az elmúlt tizenhárom évben a konjunktúra kutatások eredményeinek megalapozott elemzésében, illetve ezek eredményeinek összetett előrejelző mutatók (*composite leading indicators*) részeként való felhasználásában. Ezt nem más, mint a lengyelországi helyzet hozzávetőleges ismerete mondatja velünk. Lengyelországban ugyanis éppen akkor indították (illetve egy évvel később) útjára az első vállalati, negyedéves konjunktúra felvételt a Poznani Közgazdasági Egyetem kutatói, amikor azt a KOPINT-DATORG kutatói tették itthon. Míg azonban Magyarországon a konjunktúratesztek, előrejelző modellekbe való beépítése éppen csak elkezdődött¹, illetve az egyes tesztek konzisztenciájának vizsgálatáról egy-két publikáció született², addig Lengyelországban publikációk és tanulmánykötetek sorozata járta körbe az egyes mutatók érvényességének, belső és külső konzisztenciájának problémakörét, valamint előrejelző

¹ Az első lépéseket ezen az úton a tiszavirág életű GM Gazdaságelemző Intézete tette meg. Lásd Reiff et. al. 1999.

² Lásd Neményi, 1991, Molnár – Skultéty, 1995 és 1997.

konjunktúra mutatóként való felhasználásuk kérdéseit³.

Az alábbi rövid tanulmányban áttekintést kívánunk adni a magyarországi empirikus konjunktúra kutatások fontosabb paramétereiről, annak a folyamatnak a mozzanatairól amely során a gazdasági szereplők (vállalkozások, vagy háztartások) válaszaitól az aggregált mutatók közléséig tart. Véleményünk szerint ugyanis nem mindegy, hogy milyenek ezek a paraméterek, mennyire megbízhatóak és érvényesek az egyes felvételek eredményei, milyen esetleges torzításokat hordoznak magukban a kiválasztott mintavételi, kérdezési módszerek, mint ahogy az sem mindegy, hogy mennyire tekinthetőek racionálisnak, a gazdaság reálfolyamataiból nyert információkra támaszkodóknak a gazdasági cselekvők visszatekintő, illetve előretekintő várakozásai.

Ha az első kérdésre megkapjuk a választ, akkor egyrészt könnyebben interpretálhatóak az egyes indikátorok értékei és ezek mozgása, másrészt az esetleges torzítások feltérképezésével egy lépéssel közelebb jutottunk kiküszöbölésük felé; harmadrészt pedig ezután könnyebben kiválaszthatóak azok az indikátorok, amelyeket *értelmes* felhasználni egy összetett előrejelző konjunktúra indikátor szerkesztésénél. Tehát, az első kérdésre adott válaszok egy aktív kutatói stratégia részét képezik.

Nem így a második kérdésre adott válaszok. Ha az egyes felvételek módszertani hátterét, előnyeit és hátrányait megismertük, akkor is kérdéses még, hogy jók-e valamire a gazdasági cselekvők jövőbeni várt, illetve már megtörtént viselkedésére vonatkozó várakozásai, illetve ítéletei. A kérdés úgyis feltehető, hogy egy viselkedési paraméterre vonatkozó várakozások valóban az adott paraméter (reál-indikátor) tényleges megvalósulására vonatkoznak-e?⁴ Vagy másképp: a gazdasági szereplők valahogyan mért, valamire vonatkozó várakozásainak van-e köze azokhoz a gazdasági eseményekhez, amelyekre a várakozások formailag vonatkoznak? Ez a kérdés *a priori* nem dönthető el. Negatív válasz esetén kénytelenek vagyunk konstatálni azt, hogy a várakozásokat még nem ismert pszichológiai, politikai, vagy más tényezők mozgatják⁵.

Az alábbi tanulmányban csak az első kérdésre adandó válaszádsban kívánunk segítséget nyújtani. A gazdasági szereplők várakozásainak vizsgálatára a rendelkezésünkre álló empirikus konjunktúra felvételek eredményei és a reál-indikátorok alakulása alapján, egy következő tanulmányban kerítünk sort.

---

³ Lásd erről Adamowicz 1997, 1998, Adamowicz et al. 1998, valamint Zeszyty Koniunktury w Gospodarce Polskiej 1999-ig megjelent 1-13 számait.

⁴ Azaz függvényszerű kapcsolatot keresünk a várakozások és annak a viselkedési paraméternek az értéke között, amelyre az adott várakozás vonatkozik: $E_{t-n}I_t = f(I_t)$, ahol $E_{t-n}I_t$ a $t-n$ időpontban I paraméter t időpontban mért értékére vonatkozó várakozás, I_t pedig I viselkedési paraméter tényleges értéke t időpontban.

⁵ Azonban ekkor is tovább kérdezhetünk: vajon minden megfigyelt viselkedési paraméternél így van ez?

Az egyes felvételek tárgyalásakor minden esetben igyekeztünk kitérni az alábbi jellemzőkre:

- a felvétel időhorizontja, rendszeressége
- a megkérdezendő cégek mintájának kiválasztási módszerei és a minta tulajdonságai (nagyság, ágazati megoszlás, stb.)
- válasz-minták esetleges torzítottsága és homogenitása
- a megkérdezés módja, a válaszadók jellemzői (pl. beosztás)
- a kérdések típusai (EU által harmonizált, ad-hoc, egyéb, stb.)
- az esetlegesen számított kompozit indikátorok képzési szabályai
- a vizsgált konjunktúra mutatók, kompozit indexek közlésének módja (közli, vagy nem ezek számszerű adatait?).

Minden felvétel esetében lehetőség szerint a következő tagolást alkalmaztuk. Először az adott felvétel történetéről és mintavételi tervéről ejtünk szót. Nem mindegy ugyanis, hogy az egyes felvételek milyen időtávot fognak át, milyen rendszerességgel készülnek és az sem, hogy milyen sokaságra vonatkoznak. Az időtáv rövidege komoly korlátot jelenthet abban, hogy a felvétel egyes eredményeit pontosan interpretálhassuk. A rendszeresség (havonta, negyedévente, vagy félévente kerül-e sor egy-egy felvételre) leginkább az adott vizsgálat újdonság értékét határozza meg: egy havi vizsgálat hamarabb tudja jelezni a konjunktúrában bekövetkező fordulópontokat, mint egy negyedévente végzett és a negyedéves hamarabb, mint egy félévente sorra kerülő.

A sokaság megválasztása is meghatározó szerepet játszik az eredmények értékelésében: a vállalati felvételeknél nem mindegy, hogy a kis cégek mekkora arányt képviselnek ebben, de az sem, hogy milyen ágazatba tartozó cégekről van szó; a lakossági felvételeknél pedig az jelenthet komoly különbséget, hogy egyéni, vagy háztartási jellemzők szerint kerül sor a minta kiválasztására. Nem mindegy továbbá, hogy a minta rendszeres frissítése milyen elvek szerint történik. Ez a kérdés a vállalati felvételeknél jelentkezik, ahol a mintafrissítés módjai alapvetően behatárolhatják azt, hogy az egyes felvételek során megkérdezett cégek összetétele milyen gyorsan, vagy mekkora késleltetéssel tükrözi a gazdasági szerkezetben bekövetkezett – és a konjunktúrára is ható – változásokat. Ha a kutatók a frissítés során előnybe részesítik a korábbi felvételekre már válaszoló cégeket (a válaszolási arányt, és ezzel költségeiket csökkentendő), akkor ennek eredményeként lelassítják a minta kicserélődését – és ez egy olyan gazdaságban, amelyre radikális strukturális változások jellemzőek, komoly torzítás forrása lehet.

Ezek után a kiválasztott sokaságnak és a válaszolók mintáinak jellemzőit hasonlítjuk össze, vizsgálva az egyes felvételek reprezentativitását és homogenitását. Nem mindegy ugyanis, hogy a sokaság valamilyen jellemzői szerint reprezentatívnak tekinthetőek-e az egyes felvételek mintái. Ha igen, akkor ez megnyugtató az eredmények interpretációjára nézve, ha nem akkor egy-egy eredményül kapott indikátor értékének változásai éppúgy fakadhatnak a megkérdezett cégek véleményének, várakozásainak változásából, mint a megkérdezett cégek összetételének egyik felvételről a másikra bekövetkező változásából. De ha utána gondolunk, akkor a reprezentativitás elvárása "túl erős" követelmény. Juthatunk ugyanis pontos és jól interpretálható eredményekhez akkor, ha minden felvétel torzít (például a kisebb cégek aránya mindig a sokaságban tapasztalható arány alatt marad), de minden esetben ugyanolyan irányú és hasonló mértékű torzításról van szó. Ekkor az egyes felvételek torzítottsága többé-kevésbé standard, tehát a kapott eredmények éppúgy jól interpretálhatóak, mintha a minta torzítatlan

lenne. Ekkor egy gyengébb követelményt állítunk: azt, hogy az egyes felvételek előre kijelölt szempontok szerint homogének legyenek. Ha nem azok, akkor újra előbukkan a fenti probléma: nem tudjuk, hogy az eredmények változása mennyiben tulajdonítható a mért dolog (a vállalkozások várakozásai) változásainak és mennyiben a mérőeszközben (vállalati felvételek jellemzőiben) bekövetkezett változásnak.

Ezek után az egyes felvételek kérdéseiről, majd az egyes mutatók összegzéseként számított *kompozit indikátorokról* és a felvételek eredményeinek közlési módjáról lesz szó. Az utóbbi azért fontos, mert ha a konjunktúra mutatók és a belőlük származtatott *kompozit indikátorok* értékei nem kerülnek közlésre (ami ellentétes a nemzetközi gyakorlattal és többek között az EU-nak az idevágó ajánlásaival is) az alapvetően visszaveti a konjunktúra vizsgálatok eredményességének kutatását és gátolja a konjunktúra vizsgálatok eredményeinek pontosabb értelmezésére és megértésére irányuló törekvést.

A munka során alapvetően háromféle adatforrást használtunk fel:

- konzultációkat folytattunk az adott felvételt irányító kutatókkal; (Felkerestük a GKI, a KOPINT, az MKIK, az MLBKT, a BKÁE Marketing Tanszék, az OMKMK vezetőit vagy kutatóit.);
- támaszkodtunk az egyes intézetek, műhelyek azon kiadványaira, amelyek a konjunktúra felmérések eredményeit közlik;
- támaszkodunk továbbá – a KOPINT-DATORG és a GKI – kutatói által e kutatási program számára írt tanulmányokra, amelyek az ipari és feldolgozóipari felvételek módjáról, mintavételi tervéről, a válaszminták tesztjeiről közölnek nélkülözhetetlen adatokat (Petz, 1999 és Nagy, 2000)⁶.

---

⁶ Ezúton szeretnénk megköszönni a GKI Rt.-nek, és a KOPINT-DATORG Rt.-nek (személyesen Petz Rajmundnak, Molnár Lászlónak a GKI Rt., és Nagy Ágnesnek a KOPINT kutatásvezetőinek) azt, hogy a birtokukban lévő – a konjunktúra felmérések nemzetközi tapasztalataival foglalkozó – tanulmányokat és dokumentumokat rendelkezésünkre bocsátották.

1. Vállalati felmérések

1.1. A GKI Gazdaságkutató Rt. tesztjei

Történet, mintavételi terv

A GKI Rt. konjunktúra tesztjeinek jellemzőiről a jelen kutatáshoz kapcsolódó külön tanulmány számolt be (Petz, 1999), amelyben leírtakra építve elemezzük e felvételek legfontosabb tulajdonságait.

A GKI vállalati konjunktúra vizsgálatai a Magyar Gazdasági Kamara, majd később a Munkaadók és Gyáriparosok Országos Szövetsége támogatásával folytatódott a GKI megszüntetése és a GKI Rt. megalakulása után (1992).

A GKI ettől kezdve 1996-ig évente két felmérést végzett – februárban és szeptemberben. A felmért ágazatok köre kiterjedt az iparra, az építőiparra, a kereskedelemre, a szállítás, posta, távközlés ágazatra, illetve a gazdasági és közszolgáltatásokra⁷, és 1996-tól a mezőgazdaságra is. A kutatással megcélzott alapsokaság a 20 fő feletti, jogi személyiséggel rendelkező társas vállalkozások köre, az egyes felmérésekhez ebből a sokaságból választották ki a megkérdezendő, mintegy 8000 céget. E kérdőívet ezeknek küldik ki postai úton.

Az 1992 és 1998 között eltelt időszakban a legkevesebb válasz 1996. februárjában érkezett (635 db), a legtöbb pedig 1993 szeptemberében (1224). A legtöbb ilyen megkérdezés során a kapott válaszok száma 700 és 1000 között ingadozott, azaz a válaszadási arány 9 és 12% között alakult. A havi felméréseknél jóval kisebb válaszadási arányokat egyrészt a sokkal hosszabb, részletekbe menő kérdőív, illetve a minták ágazati összetételének különbözősége magyarázza⁸.

Ezt a féléves vizsgálatot egészítették ki a GKI Rt. feldolgozóipari, kereskedelmi, építőipari kikérdezései, amelyekre 1996 óta havonta kerül sor. A feldolgozóipari kikérdezés során a 20 fő felett foglalkoztató, jogi személyiségű gazdálkodó szervezetek sokaságából – a KSH cégregisterének felhasználásával – először 1995-ben vettek mintát és választották ki véletlenszerűen a foglalkoztatott létszám alapján képzett csoportok szerinti rétegezéssel a megkérdezett 1500 feldolgozóipari vállalkozást. Ez a módszer 1998-ban 30,1%-os mintavételt jelentett.

A 20 fő feletti cégekre korlátozni a felvételeket három szempontból is üdvözlendő döntés: egyrészt – mint később látni fogjuk – a kiválasztott sokaság nagyobb stabilitása érhető el vele,

---

⁷ Nem szerepeltek a vizsgált szektorok között a pénzügyi szolgáltatások, mivel ezt a gazdálkodói kört a GKI Rt. egy más típusú felmérési rendszerrel kérdezte, illetve a közigazgatás, a kötelező társadalombiztosítás, az egészségügy és szociális ellátás, valamint az oktatás.

⁸ Az átlagosnál nagyobb válaszadás jellemzi az ipart, a mezőgazdaságot, a szállítást és távközlést. Az átlagosnál jóval alacsonyabb viszont a kereskedő és a szolgáltató cégek válaszadási hajlandósága.

mintha minden jogi személyiséggel rendelkező cég adná a vizsgálatok alapját. Másrészt pedig empirikus eredmények figyelmeztetnek arra, hogy minél kisebb egy cég, annál inkább pontatlanok és megbízhatatlanok az általa adott válaszok (Tóth - Vincze, 1999). Harmadrészt pedig e kisebb cégek többsége feltehetően önfoglalkoztató, vagy családi vállalkozás, ahol a vállalkozás gyakran formálisan sem válik külön a háztartástól. Ebből fakadóan gazdasági környezete, magatartása és céljai is teljesen különböznek a többi vállalkozásétól. Megfigyelésük ezért itt nem indokolt, illetve külön – speciális módszerekre és kérdőívre épülő – vizsgálat keretében lehetséges.

A megkérdezendők mintáját évente minden júliusban frissítik a KSH cégregisztere alapján. Ekkor az új sokaságból 300 új, a korábbi mintában (a korábban kiválasztott 1500 cég között) nem szereplő céget tesznek be az új mintába, kivéve onnan 300 "régi" céget. Ez a módszer a stabilabb, a sokaságban egy évnél tovább tartózkodó cégek irányába torzít, mivel korlátot szab a mintába egyszer bekerült cégek cserélődési ütemének. Ez a korlát akkor effektív, ha a sokaság (a 20 fő feletti feldolgozóipari cégek csoportja) extrém ütemben cserélődik évről-évre. Például, ha t_0 évről t_1 évre teljesen kicserélődne ez a vállalati kör, akkor a fenti frissítési eljárással öt év alatt cserélődnének le teljesen a t_0 időpontban a mintába került cégek⁹.

Nem tudjuk, hogy a 20 fő feletti társaságok esetében mekkora a ki-és beáramlási ráta, illetve ez a ráta hogyan változik évről-évre¹⁰. *De az világos, hogy a vállalati szerkezetben bekövetkező jelentősebb mértékű módosulásokat a megkérdezett vállalkozások mintája így csak rendkívül lassan tud követni.* Egy felgyorsuló gazdaságban, ahol a cégek egy részének dinamizmusa a létszám növekedésében is megjelenik, a megkérdezettek és így a válaszadók mintáját szabályozó módszer szisztematikusan *lefelé (negatív irányba) torzíthatja az aggregált konjunktúra indikátorok értékeit* a valós helyzethez képest. (A mintavétel szabályai szerint a létszámukat 20 fő felé emelő, illetve újonnan alakult cégek csak jóval a fejlődési periódusuk első szakasza után kerülhetnek be a megkérdezendő cégek mintájába, és az összeomlók jóval összeomlásuk után is – mikor létszámuk 20 alá csökkent – a megkérdezettek között maradhatnak.) A fentiek azonban csak feltételezések, semmilyen empirikus evidencia nincs a kezünkben ahhoz, hogy biztosat mondjunk e torzítás létéről, illetve mértékéről.

A minta frissítés e módszere mindezek mellett rendelkezik egy nem lebecsülendő pozitív tulajdonsággal. Azzal, hogy kvázi panel mintaként funkcionáló adatbázist eredményez. Egy-egy cég mintában maradási esélyhányadosa csak négy év után csökken 0,5 alá. Átlagosan 354 válaszadóval¹¹ és a válaszadás, valamint a sokaságból való kikerülés valószínűségének

---

⁹ Feltéve, ha a mintából kikerülő cégek szisztematikusan csak a t_0 időpontban bekerültek közül kerülnek ki. Ha nem, akkor legalább 33 év kell ahhoz, hogy a mintában 1-re csökkenjen azon cégek száma, amelyek t_0 időpontban a sokaságban voltak ugyan, de utána már soha ($1 = 1500 * 0,8^x$ ahol $x = 33,084$) és újabb kilenc évnek kell eltelnie ahhoz, hogy ennek az utolsó cégnek a mintából való kikerülési esélye nagyobb legyen mint 0,95.

¹⁰ Annyit tudunk, hogy a TOP 1500 kutatás által megkérdezett cégek átlagosan 20%-a cserélődött ki évente 1995 és 1998 között (Tóth, 1999)

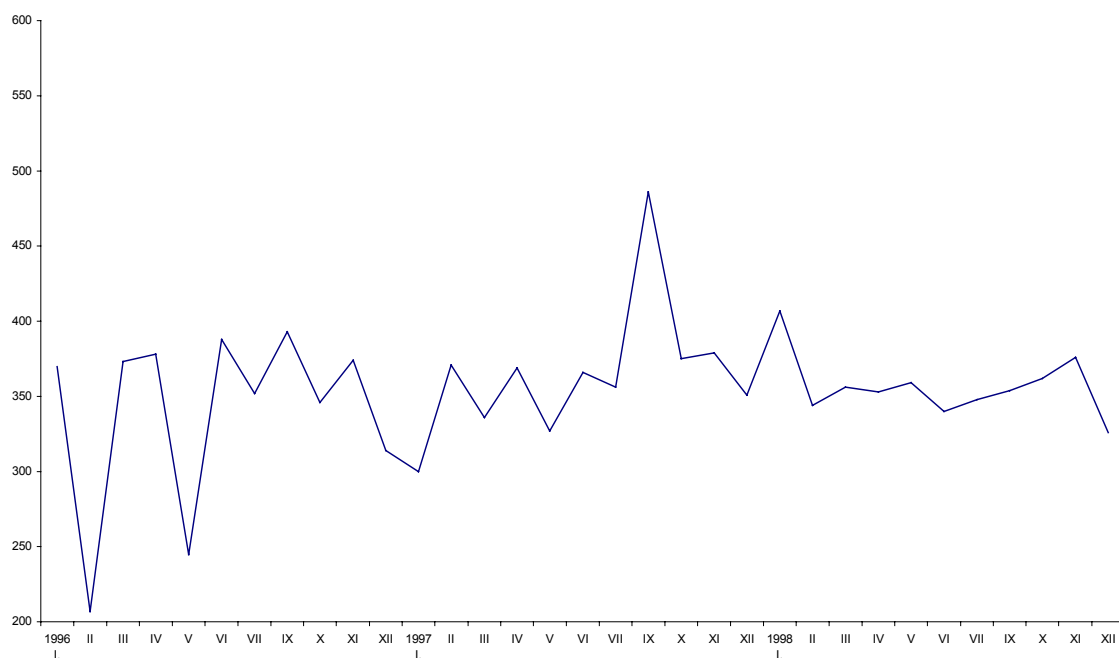
¹¹ A GKI feldolgozóipari felvételeinek 1996 januártól 1999 decemberig történt 33 hullámában átlagosan 354 cég válasza szerepelnek, ami önkéntes válaszadásnál viszonylag magas, 23,6%-os visszaküldési arányt jelent. Szignifikánsan magasabb arány érhető el, ha a felvétel a statisztikai adatszolgáltatás részeként, vagy önkéntesen, de nem egy magánintézmény, hanem a statisztikai hivatal szervezésében történik. Lengyelországban például a Lengyel Statisztikai Hivatal (GUS) konjunktúra felméréseinél (havi rendszerességgel több mint 2000 cég kerül megkérdezésre) a visszaküldési arány 1994-es adatok szerint megközelítette a 70%-ot. (Lásd Barczyk et. al. 1994) Ugyanekkora arány jellemző Nyugat-Európában is.

függetlenségével számolva például 283 cég két évig, 227 cég három évig, 181 cég négy évig is a válaszadók között szerepelhet. Természetesen a válaszadók ösztönzése révén (a GKI – a KOPINT-hoz, vagy a TÁRKI-hoz hasonlóan – megküldi az aktuális felvétel összefoglalóját az együttműködő cégeknek) ezek a számok a valóságban jóval magasabbak lehetnek. Ez a tulajdonság pedig, az adott felvételek összekapcsolása révén a keresztmetszeti elemzések mellett komolyabb panel vizsgálatokra is módot nyújthat.

Mint említettük a feldolgozóipari kérdőív 1996 óta havonta 1500-1500 példányban kerül kiküldésre. Mindez azonban csak az első kiküldés, illetve a minta-módosítások utáni első felmérés esetében igaz maradéktalanul, mivel – alapvetően a KSH cégnyilvántartásának hibái miatt – a kiválasztott mintákba nem csak működő cégek kerülnek. Emiatt számos levél érkezik vissza megszűnt, elköltözött, stb. postai jelzéssel, ezeket a következő felmérés címlistájából értelemszerűen törlik. Az egy év alatt ily módon a mintából kikerült cégek száma 50-120 között mozog¹².

1.1.1. ábra

A válaszadó cégek száma a GKI Gazdaságkutató Rt. ipari konjunktúra felvételeiben 1996-1998, db

Adatok forrása: Petz, 1999

¹² Ez az arány – az egyéb szektorokkal összehasonlítva – nagyon kedvezőnek mondható. Például a kereskedelemben a kiválasztott 1500 cég közül ily módon 300 került ki a mintából.

Reprezentativitás, homogenitás és súlyozás

A GKI felvételeinél is, mint általában a cégek méretkategóriái szerinti válaszadási hajlandóság a szokásos torzítást produkálja: a kisebb cégek kisebb valószínűséggel válaszolnak, mint a nagyobbak. Tekintve, hogy a nagyobbaknak az aggregált kibocsátásban és GDP-ben játszott szerepe jóval nagyobb mint a kisebbeké, ez inkább pozitív, mint negatív fejlemény. Azon túl a GKI felvételeinél (mint később látni fogjuk az MKIK tesztjénél) mód van a GDP arányos súlyozás alkalmazására is.

A kiválasztott sokaság – a 20 fő feletti feldolgozóipari cégek – létszám szerinti összetétele *meglehetősen stabil* képet mutat már a '90-es évek közepe óta (lásd az 1.1.1. táblázatot). A létszám alapján *számított vállalatnagyság szerint ez a vállalati kör homogénnek tekinthető 1995-öt követően*. Annak valószínűsége pedig a jövőben – a privatizáció elmúltával – egyre kisebb, hogy e vállalati csoportban az 1989-93-as időszakra jellemzőhöz hasonló radikális strukturális változás következzen be.

1.1.1. táblázat

20 fő feletti létszámú cégek nagyság szerinti megoszlása az iparban 1990-1998 között

Évek	Kis cég (21-50 fő)	Közepes cég (51-300 fő)	Nagy cég (300 fő felett)	Összesen
1990 ^(a)	36,3	40,8	23,0	4125
1991 ^(a)	43,2	39,3	17,5	5147
1992 ^(a)	44,9	39,1	16,0	5220
1993 ^(b)	45,3	40,4	14,3	5487
1994 ^(c)	48,8	39,0	12,2	6022
1995 ^(c)	51,4	37,3	11,3	5932
1996 ^(d)	48,7	39,7	11,7	5093
1997 ^(d)	49,9	39,2	11,0	5101
1998 ^(e)	48,1	41,0	11,0	5047

a: Magyar Statisztikai Zsebkönyv - 1992, jogi személyiséggel rendelkező társaságok, 133 o.

b: Magyar Statisztikai Zsebkönyv - 1994, jogi személyiséggel rendelkező társaságok, 136 o.

c: Magyar Statisztikai Zsebkönyv - 1995, 187 o.

d: Magyar Statisztikai Zsebkönyv - 1997, 183 o.

e: Magyar Statisztikai Zsebkönyv - 1998, 183 o.

Ha GKI által megkérdezett vállalati kört nézzük, akkor ugyancsak megnyugtató a kép: 1996 januárja és 1998 decembere közötti adatfelvételek homogénnek tekinthetőek a szakágazat és létszám alapján számolt vállalatméret együttes megoszlása szerint¹³. Ez az eredmény arra mutat, hogy e felvételek nem tartalmaznak szisztematikus torzítást sem ágazat, sem pedig vállalatméret szerint (Azaz a nagyobb cégek magasabb válaszadási hajlandósága a vizsgált 33 hullám mindegyikében nagyjából ugyanolyan mértékben érvényesült).

A GKI a válaszok értékelésekor nem alkalmaz súlyozást, így a felmérések aggregált eredményeit a kisebb- és közepes cégek a gazdasági jelentőségüknél nagyobb mértékben befolyásolják. A súlyozásra azonban az alapadatok ismerete módot ad. Másrészt pedig éppen

¹³ A vizsgált 33 hullám alapján adódó 528 felvétel-pár 98,1%-a homogénnek tekinthető 5%-os szignifikancia szinten.

a GKI által választott mintavételi terv: a mikro- és a kisvállalkozások egy részének kizárása teheti indokolttá a súlyozás elhagyását.

Összefoglalva az eddigieket: a GKI havi felvételei bár a kisebb és közepes cégek helyzetmegítélését azok gazdasági szerepénél nagyobb súllyal tartalmazzák, illetve a GKI vállalati felvételeinek mutatói az indokoltnál érzékenyebben e vállalati kör véleményváltozásaira, az 1995-98 közötti időszakban létszám és ágazati összetétel együttes megoszlása szerint a felvételek homogénnek tekinthetők. Torzítást nem itt, hanem a viszonylag lassú, illetve lelassított mintacserélődés hordoz: a sokaságban lezajlott esetleges radikális változások csak nagy késleltetés után mutatkozhatnak meg a válaszadók mintájában.

Válaszadók, feltett kérdések

A postai önkitöltős kérdőívet a vállalkozás vezetőjének címezik. Feltehető, hogy a válaszadók többsége is a top menedzsment köréből kerül ki, de erről nem áll rendelkezésre ellenőrizhető empirikus evidencia.

A GKI Rt. teljes egészében átvette az Európai Unió harmonizált *business survey* kérdéseit és felvételeiben ezeket alkalmazza. Ezek mellett tesznek fel ad-hoc, illetve a magyar viszonyoknak megfelelő kérdéseket is (lásd a 2. mellékletet).

Számított indexek és az eredmények közlése

A GKI az egyes konjunktúra indikátorok átlagaként számol *kompozit indexet* is. Ez az ipar esetében az *ipari bizalmi index*, aminek számítása az alábbiak szerint történik

$$IBI_t = 1/3TK_{t+3} + 1/3RA_t + 1/3KK_t$$

ahol

TK: a termelési kilátások (hogyan alakul a cég termelési tevékenysége a következő három hónapban)

RA: a rendelésállomány nagysága

KK: a késztermék készletek szintjéről alkotott vélemény inverze (ellentettje)

A rendelésállomány nagysága (*RA*) a belföldi és az export rendelésállományok megítélésének átlaga, azaz:

$$RA_t = 1/2 RB_t + 1/2 RX_t$$

ahol

RB: a belföldi rendelésállományok megítélése

RX: az export rendelésállományok megítélése.

t : adott hónapban
 $t+3$: következő három hónapban

Az adott részindexekben az *egyenleg statisztika* értékei szerepelnek, így a származtatott mutatókra is teljesül:

$$-100 \leq IBI \leq 100.$$

A GKI kiadványai minden esetben tartalmazzák a részindexek értékeit, de adósak maradnak az *ipari bizalmi index* aktuális értékeinek közzétételével. Csak egy grafikont közöl e helyett, amiből azonban nem reprodukálhatóak az eredeti adatok.

1.2 A KOPINT-DATORG Rt. feldolgozóipari konjunktúra tesztje

Történet, mintavételi terv

A KOPINT-DATORG feldolgozóipari tesztjéről – a GKI tesztjeihez hasonlóan – a jelen kutatáshoz kapcsolódó külön tanulmány számolt be (Nagy, 2000), ezért a következőkben e tanulmány alapján csak a felvételek legfontosabb tulajdonságait ismertetjük és ehhez kapcsolódóan néhány általunk fontosnak vélt megjegyzést teszünk.

A KOPINT 1987 márciusában készítette el első konjunktúratesztjét, amely évekig a módszer magyarországi alkalmazásának egyedüli reprezentánsa volt. A tesztelés megkezdése óta a válaszadók megkapják a felmérés nyilvánosságra kerülő eredményeit (a grafikus és a szöveges értékelést).

Az adatfelvétel postai önkitöltős kérdőívvel történik. A vizsgálat tárgyát képező 1992-1998 közötti években a felmérések alapsokasága a kettős könyvvitelt alkalmazó feldolgozóipari vállalkozások volt, azaz a KOPINT felmérése nem elsősorban a KSH címlistáján, hanem a társasági adóbevallás, illetve mérlegek vállalatsoros adatain alapult¹⁴. (A kiválasztott vállalatok címei természetesen a KSH regiszteréből származtak). Ez a megoldás a többi felmérésnél nagyobb lehetőségeket biztosított a megkérdezendők mintájának előzetes szűrésére, amivel a kutatók éltek is. A mintába válogatott cégek közül csak azokat vették figyelembe, amelyeknek mind a nettó árbevétele, mind a létszáma, mind a jegyzett tőkéje nullánál nagyobb volt (azaz nem voltak „fantom cégek”).

Ezek közül a vállalkozások közül választották ki a megkérdezendő cégek körét. Két módszer kombinálását alkalmazták. A közepes és nagy cégek mindegyikét kiválasztották és betették a megkérdezendők mintájába, míg a kis cégekből 1992-1994 között ágazati rétegek alkalmazásával 20%-os véletlen mintát, 1995 után pedig a rétegezés elhagyásával egyszerű véletlen mintát vettek. A nagy és közepes cégek közé a kettős könyvvitelt vezető és teljes körű mérlegbeszámolót készítő cégek tartoztak, a kis cégek közé pedig az egyszerűsített könyvvitelt alkalmazó vállalkozások.

---

¹⁴ Ennek következménye, hogy a mintavételhez a kiválasztott sokaság minimum háromnegyed-éves „csúszással” áll rendelkezésre. Azaz minden évben ősszel, illetve télen (az október – december környékén) lehet frissíteni a lekérdezendők mintáját a megelőző év társasági adóbevallásai, illetve vállalati mérlegei alapján.

1.2.1. táblázat
A kettős könyvvitelt alkalmazó, társaságiadó-köteles feldolgozóipari vállalkozások száma
1992-1998 között

	Összes vállalkozás	A kritériumoknak megfelelő vállalkozások száma
1992	10598	8152
1993	13143	10036
1994	14667	11366
1995	16212	12399
1996	18288	13786
1997	20196	16179
1998	21373	17601

Forrás: Nagy, 2000

A kérdés lebonyolításában két fontos változást hajtottak végre 1995-ben:

- lényegesen csökkentették a megkérdezendő mintába került cégek számát, és azóta igyekeznek ezt 1000-1500 között tartani;
- *panel minta* kialakításába kezdtek, amelynek során a panelben való részvételre felkérő leveleket küldtek ki a cégeknek. A panelben való részvételre felkérendő cégek listáját úgy állították össze, hogy minden közepes és nagyvállalat bekerült ebbe, és a többi, (kis) cég esetében 20%-os egyszerű véletlen mintavételt alkalmaztak.

Ennek a mintavételi tervnek, valamint a kiválasztott sokaságba tartozó cégek számának radikális növekedése eredményeként a kutatóknak szembe kellett nézniük azzal, hogy a vizsgált időszak alatt drasztikusan csökkent a felvételek mintavételi aránya és az 1992-es 50%-ról, 1998-ra 8%-ra süllyedt (lásd az 1.2.2. táblázatot). Ez azt jelenti, hogy a kezdeti két-három évhez képest a későbbiekben jóval nagyobb lehet az egyes vizsgált paraméterekhez kapcsolódó mintavételi hiba. (Ezt a hatást semlegesíti, ha súlyozunk. A panelesítés után ugyanis radikálisan nőtt – 23-33%-ról 30-47%-ra – a válaszadók között a gazdasági életben meghatározó szerepet játszó nagy, több mint 250 főt foglalkoztató cégek aránya [Nagy, 2000]).

1.2.3. táblázat
A mintavételi arány a KOPINT-DATORG felvételeiben 1992-1998 között

Őszi (októberi) Felmérések	Kiválasztott sokaság (1)	A minta elemszáma (2)	Mintavételi arány (3) = (2)/(1)
1992	<i>8152</i>	4055	0,50
1993	<i>10036</i>	3947	0,39
1994	<i>11366</i>	3642	0,32
1995	<i>12399</i>	1031	0,08
1996	<i>13786</i>	1169	0,08
1997	<i>16179</i>	1121	0,07
1998	<i>17601</i>	1451	0,08
2000 (január)		1300	n.a.

A panel mintára való felhívás eredményeként mintegy 800 cég vállalkozik jelenleg a panelben való részvételre, amelyekről a többi cégnél részletesebb információk vannak a kutatók birtokában (pl. válaszadó beosztása). Természetesen nem minden a panelben való részvételt elfogadó cég válaszol minden felvételre – a panel alminta válaszadási hajlandóságáról azonban nem rendelkezünk adatokkal. Ha a cég a megelőző évben egy hullámra sem válaszolt, akkor kikerül a panel almintából.

Nem tudjuk, hogy mennyire volt célja a panel minta létrehozásának, de *ez a lépés leginkább a kis cégek körében növelte a válaszadási hajlandóságot*. Az adatok arra mutatnak, hogy minél kisebb egy cég, a panel minta képzése annál inkább növelte ezt (lásd az 1.2.2. táblázatot). Mivel a nagyobb cégek amúgy is nagy valószínűséggel válaszolnak, a panel relatíve itt eredményezte a legkisebb javulást, miközben a panel a kisebb cégek mintába kerülési valószínűségét növelte legerőteljesebben.

Hozzá kell számítani ehhez, hogy a panel mintában való részvételt inkább fogadják el azon cégek menedzserei, akik cégük életét hosszabb távra tudják tervezni. Másrészt a nagyobb cégek némileg nagyobb valószínűséggel szerepelnek a panel mintában, mint a kisebbek. Bár az is igaz, hogy a panel és a nem paneli minta nagyság szerinti megoszlása nem tér el egymástól számottevően (lásd a 1.2.3. táblázatot).

1.2.2. táblázat

Válaszadási arány* a panel és a nem panel minta egyes – a foglalkoztatottak száma szerint képzett – csoportjaiban, %

Foglalkoztatottak száma	Panel (1)	Nem panel (2)	Panel hatás (3) = (1)/(2)
1-25 fő	28	3	9,3
26-250 fő	63	17	3,7
251 és több fő	77	52	1,5

*: *válaszadók/megkérdezettek*100*

1.2.3. táblázat

A válaszadókon belüli panel és nem panel alminta létszám szerinti megoszlása az 1995 őszi felvételben, %

Foglalkoztatottak száma (fő)	Panel	Nem panel	Teljes minta
1-25	9	16	10
26-250	48	45	48
251 és több	43	39	42
Összesen	100,0	100,0	100,0
Esetszám (N)	325	64	389

A panel minta válaszadóit negyedévente mintegy 500 véletlenszerűen kiválasztott és az ellenőrzési kritériumoknak megfelelő céggel egészítik ki. Ha az így kiválasztott cég már benne van a mintában, akkor 500-nál kevesebb a kiegészítő listán szereplő cégek száma. Az új kiválasztottak számára is elküldik a panelben való részvételre felkérő levelet és ha erre pozitív

választ kapnak, akkor ezek bekerülnek a panel almintába.

Mivel a panel almintába tartozó, rendszeresen válaszadó cégek biztosan működnek, a kiegészítő listából bekerülők pedig mindig az adott évben rendelkezésre álló legfrissebb címlistából kerülnek be, így a megkérdezendő cégek mintája valamennyire követi a feldolgozóiparban esetlegesen végbemenő radikálisabb strukturális változásokat is.

A minta kialakítás fent vázolt módszere eredményeként tehát az adott évben a piacon megjelenő, kibocsátásukat dinamikusan növelő, és ezzel együtt hosszabb időtávra is tervező cégek előbb vagy utóbb felkérő levelet kapnak a felmérésben való részvételre.

A kérdés az, hogy mikor?

Ha évenként 500 cég cserélésére van mód (a mintába kerülhető cégek száma legyen annyi, mint 1998-ban azaz 17601) és a cégek száma évről-évre nem változik, akkor elég hosszú idő – 23 év – múlva haladja meg az 1998-ban alakult, de akkor a panel mintába nem került cég mintába kerülési valószínűsége az 0,5-ös értéket¹⁵.

A feldolgozóipari cégek belső szerkezeti változásait ilyen időeltolódással követő mintavételi módszer tehát azt eredményezi, hogy a megkérdezett minták csak elég nagy késéssel követik a feldolgozóipar belső szerkezetében végbemenő esetleges radikálisabb változásokat (pl. egy szakágazatban több dinamikus, a későbbi kibocsátásban jelentős szerepet játszó cég felbukkanását).

Ez a hatás azonban nem annyira kritikus, mintha a panel minta kialakítására sokkal előbb, mondjuk 1991-92-ben került volna sor: az 1995-ös indítás ebből a szempontból szerencsés időpontnak számít. A panel minta kialakításának kezdete – 1995 – ugyanis nem zárja ki azt, hogy a fellendülés, azaz 1997-óta a gazdasági életben meghatározó szerepet játszó cégek akár az eredeti panel minta részei legyenek. Ezt két tényező szerencsés összejátszása biztosítja: egyfelől megfigyelhető, hogy a gazdasági fellendülésben olyan cégek is meghatározó szerepet játszottak, amelyek már 1995 előtt is működtek és már akkor is a nagyobb cégek közé tartoztak¹⁶, másrészt pedig a panel minta kialakításakor minden, már 1994-ben közepesnek, vagy nagyknak számító céget felkértek az ebben való részvételre.

Az elvi lehetőségen túl azonban más kérdés az, hogy a panel mintában való részvételi hajlandóság nem torzított-e valamilyen, a konjunkcióra megítélése szempontjából fontos tényező szerint. Erről nem rendelkezünk adatokkal. A válaszadók teljességére vonatkozóan azonban már igen.

---

¹⁵ Sokkal kedvezőbb lenne a helyzet, ha negyedévenként kerülne sor a nem panel minta cserélésére. Ha visszatevéses mintavételről van szó, azaz ha az évenkénti kiegészítés alapját adó sokaság az adott évben nem változik, akkor pl. az 1998-as adatokat figyelembe véve egy dinamikus cég (dc) egyszeri kiválasztásának esélye egy éven belül $Pr(dc=1) = 1 - [1 - 500/(17601-800)]^4 = 0,115$. Ha a korábban már kiválasztott cégeket rendre kivesszük abból a sokaságból, amelyből a kiegészítő mintát nyerjük, akkor pedig 0,1202. Ezek szerint a panel 1995-ös kialakítása után alakult, illetve akkor be nem került cég esetében – ha időközben a feldolgozóipari cégek száma nem változott volna – hat évvel a cég indítása után lesz nagyobb a részvételre való felkérés esélye, mint 0,5.

¹⁶ Lásd Tóth, 2000.

Feltételezhető, hogy a válaszadási hajlandóság nem eredményez olyan torzítást, hogy a gyengébb, rosszabb jövedelmezőségű cégek kisebb valószínűséggel válaszolnának, mint dinamikusan fejlődők, vagy jövedelmezőbbek. Ha a válaszadási hajlandóságot egyszerűen összevetjük a nyereségességgel, akkor azt kapjuk, hogy a nyereséges cégek nagyobb valószínűséggel válaszolnak a kérdőívre, mint a nem nyereségesek (Nagy, 2000). Ez az eredmény azonban nem feltétlen jelenti azt, hogy a nyereségesség bármi valós szerepet is játszon a válaszadási hajlandóságban. Erre mutat egy ad-hoc önkitöltős felvételre való válaszadási hajlandóság elemzése (Tóth-Vincze, 1999) Eszerint, ha a vállalati nyereségességet kontrolláljuk az ágazattal és a vállalatnagysággal, akkor azt láthatjuk, hogy ennek nincs szerepe a válaszadási hajlandóság alakulásában. Csak a vállalatnagyságnak van, de ennek hatása ismert – a kisebb cégek válaszadási hajlandósága számottevően alacsonyabb, mint a nagyobbaké. A KOPINT 1992-es és 1994-es októberi felvételeinek elemzése nem zárja ki ennek lehetőségét. Az 1998-as adatok azonban a nyereségességre ható más tényezők hatását valószínűsítik. Ezek között lehet például az export árbevétel belüli szerepe: ahol ez nagyobb, azok a cégek inkább válaszoltak a kérdőívre. Ennek és más lehetséges hatásoknak az ellenőrzése azonban további vizsgálatot igényel.

Más torzító tényezők léte azonban nem kizárt. Elég a többségi tulajdonos típusára gondolni, amelynek figyelembe vétele egyre fontosabbá válik 1997, a fellendülés kezdete óta. Nem tudjuk, hogy mennyivel rosszabb a külföldi tulajdonú cégek válaszadási hajlandósága, és azt sem, hogy ez fordított összefüggésben van-e a külföldi tulajdon súlyának a cég tulajdoni szerkezetén belüli növekedésével. Mindenesetre a KOPINT felvételeiből nyert anekdotikus tapasztalatok arra utalnak, hogy a multinacionális cégek néhány kivételtől eltekintve nem vesznek részt a konjunktúra vizsgálatokban, nyelvi nehézségek, vagy a magyar piaci folyamat megismerése iránti érdektelenségük miatt (Nagy, 2000). Ha ez így van, akkor minél nagyobb szerepet játszanak a külföldi tulajdonú cégek a magyar gazdaságban, annál kevésbé adnak érvényes adatokat a vállalati konjunktúra felvételek a magyar gazdaság helyzetének várható változásairól. Illetve az általuk kapott kép egyre kevésbé tükrözheti az aggregált mutatók mozgását.

De térjünk vissza a KOPINT feldolgozóipari felvételeinek paramétereit radikálisan megváltoztató két lépés egyikéhez, a megkérdezendő cégek számának csökkentéséhez! Eszerint míg 1995 előtt 3500-4000 cégnek küldtek ki kérdőívet, addig 1995-től kezdődően csupán 1000-1500-nak (lásd a 2. Táblázatot). A válaszadók száma is radikálisan csökkent 1994-et követően (lásd a 2. Ábrát), bár a válaszadási hajlandóság – éppen a panel minta kialakításának köszönhetően – 1995-96-ban a korábbi kétszeresére ugrott. Ez utóbbi azonban inkább eseti, mint tartós megugrást eredményezett: a válaszadási hajlandóság 1997-98-ban több mint 10 százalékponttal csökkent és 24-25%-on stabilizálódott (lásd a 3. Ábrát).

1.2.4. táblázat

A válaszadási arány a KOPINT-DATORG felvételeiben 1992-2000 között

Őszi (októberi) Felmérések	A minta elemszáma (1)	A válaszadók száma (2)	Válaszási arány (3) = (2)/(1)
1992	4055	813	20,0
1993	3947	667	16,9
1994	3642	629	17,3
1995	1031	389	37,7
1996	1169	392	33,7
1997	1121	269	24,0
1998	1451	359	24,7
2000 (január)	1300	317	24,4

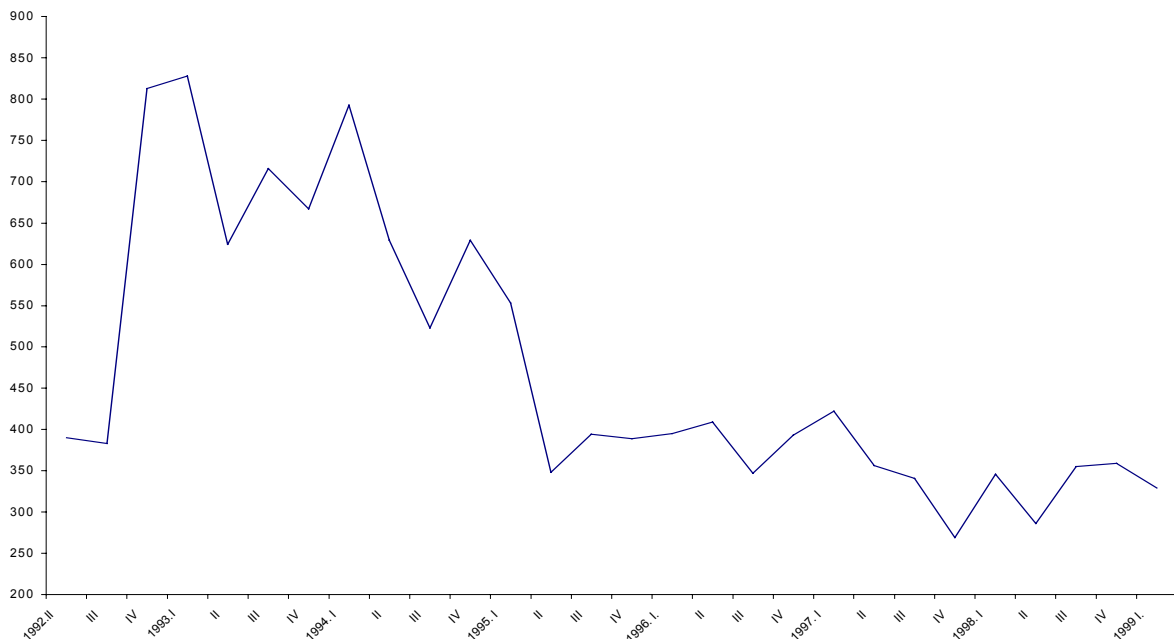
Forrás: 1992-98: Nagy, 2000

2000: A feldolgozóipari és az építőipari vállalkozások helyzete és rövid távú kilátásai,
KOPINT-DATORG 2000. január

Ennek megfelelően az általunk áttekintett időszakban – 1992-98 – meglehetősen változékony volt a válaszadó cégek száma is (lásd a 2. ábrát). Azaz itt is élesen elkülöníthető az 1995 előtti és az azt követő időszak.

1.2.1. ábra

A válaszadó cégek száma a KOPINT-DATORG feldolgozóipari konjunktúra felvételeiben 1992-1998, db

Adatok forrása: Nagy, 2000

Az 1995-ös cezúra létét és effektív voltát azonban nemcsak ezek az adatok, hanem az egyes hullámoknak – a válaszoló cégek ágazat és nagyság együttes megoszlásai alapján számolt – homogenitás vizsgálata is alátámasztja. Az 1995 előtti hullámok (12 db) minta-párjai 27 kivételével inhomogén minta-párokat alkotna, azaz mindössze a minta-párok 40,9%-a

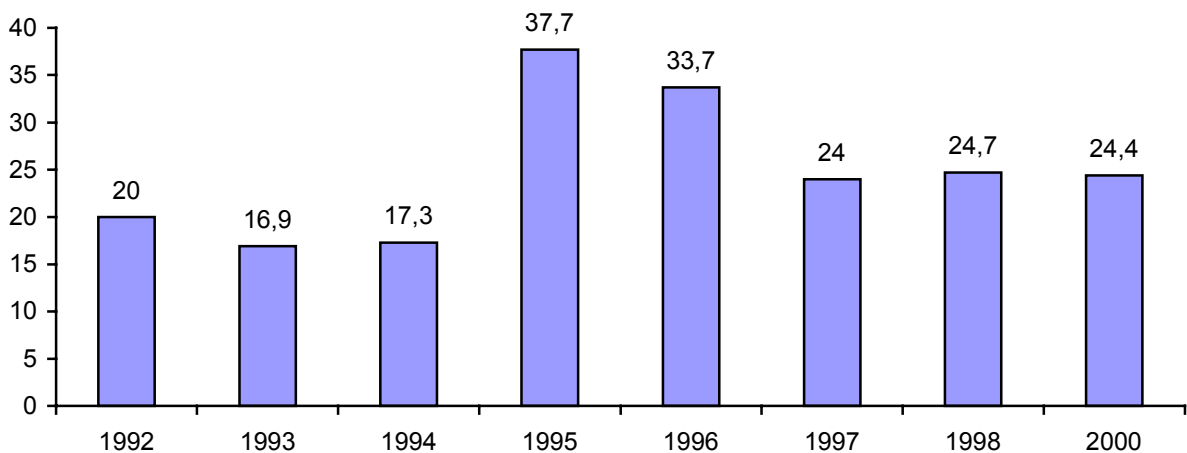
(2*27/132) tekinthető homogénnek nagyság és ágazati összetétel szerint.

Számottevően jobb eredményt kapunk, ha az 1995 utáni felvételek mintáit hasonlítjuk egymáshoz: itt 16 felvétel alkot 120 (16*15/2) minta-párt. Ezek közül csak 7 tekinthető inhomogénnek.

Ezekből az eredményekből két következtetés adódik. Az első szerint az ágazat és a létszám alapján számított vállalatnagyság együttes megoszlása szerint számottevő különbségek vannak a KOPINT 1995 előtti tesztjeiben megkérdezett cégek között. E felvételek eredményeiben lévő elmozdulások tehát éppúgy származhattak a cégek konjunkturális helyzetében bekövetkezett változásokból, mint a válasz-minták összetételében megfigyelhető változásokból. Amit a konjunktúra megindulásának, illetve időleges lefékezésének látunk, lehet, hogy csak a minták összetételének jelentős eltéréseiből fakadó csalóka látvány (*artifact*). Másrészt pedig az 1995 előtti és utáni felvételek eredményeinek összehasonlításánál is óvatosnak kell lenni. Itt is keveredhet egymással a minták különbségeiből származó, illetve a konjunktúra megítélésének különbözőségéből származó hatás.

1.2.2.. ábra

A válaszadási hajlandóság alakulása a KOPINT-DATORG feldolgozóipari konjunktúra felvételeiben 1992-1998 (októberi felvételek), %

Adatok forrása: Nagy, 2000, valamint „A feldolgozóipari és az építőipari vállalkozások helyzete és rövid távú kilátásai”, KOPINT-DATORG 2000. január

De kérdés egyáltalán az, hogy kiküszöbölhető lett volna-e egyáltalán az 1995 előtti és utáni cezúra? Vagy ez teljes egészében abból fakadt, hogy 1995-ben a KOPINT alapvetően megváltoztatta a minta kialakításának stratégiáját?

1.2.5.. táblázat

A kettős könyvvitelt vezető feldolgozóipari vállalkozások mint sokaság homogenitása az ágazat és vállalatnagyság együttes megoszlása szerint 1992-1998 között*

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
1992	56,1	147,6	232,4	318,3	526,5	581,4
1993	X	27,9	75,1	138,5	308,5	357,5
1994		X	16,2	55,2	182,9	225,1
1995			X	17,6	102,7	134,6
1996				X	40,0	61,4
1997					X	6,3

*: A számítások csak azokra a vállalkozásokra vonatkoznak, amelyeknek árbevétele, foglalkoztatottainak száma, valamint jegyzett tőkéje nullánál nagyobb volt.

A cellákban az empirikus Khi^2 értékeit közöljük ($\nu=11$), a szürke cellákban szereplő értékek kisebbek mint a táblázatos érték 5%-os szinten.

Forrás: Nagy, 2000

Erre a kérdésre csattanós választ ad, ha a válasz-mintákon túl a feldolgozóipari cégek sokaságát is megvizsgáljuk 1992-1998 között a fenti szempontok, vagyis az ágazati és a vállalatnagyság együttes megoszlása szerint. Ebből látható (Nagy, 2000), hogy a vizsgált időszakban *alapvetően megváltozott a feldolgozóipar belső szerkezete*. E folyamat egyik metszeteként radikálisan nőtt a kis és közepes vállalkozások aránya, miközben csökkent a nagyvállalatoké. Az 1992-1998 közötti években csak az 1994-95-ös, az 1995-96-os és az 1997-98-as években nem tér el számottevően egymástól a feldolgozóipari cégek ágazat és vállalatnagyság szerinti megoszlása (lásd a 3. táblázatot). Azaz, ha egy minta követi a sokaságban végbemenő radikális változásokat, akkor ez óhatatlanul jelentkezni fog a minta összetételében is. És ez így van jól. Ellenkező esetben a minta egy rég nem létező struktúrát képezne le és az ebből származó – inadekvát – vélekedéseket és várakozásokat jelenítené meg.

Ez a kikerülhetetlen helyzet azonban nem lebecsülendő következményekkel járhat az összetett előrejelző konjunktúra mutatók (*composit leading indicators*) szerkesztésekor. Ha az 1995 előtti és utáni helyzetértékeléseket és várakozásokat kívánjuk összeilleszteni, akkor többé-kevésbé ugyanazt tesszük mintha t_0-t_k években *A* ország, $t_{k+1}-t_n$ években pedig egy – tőle meglehetősen elűtő és messze eső – *B* ország vállalkozásainak várakozásait „szerkeszteniék össze” egy szép idősorba és egyéb (*B* országból származó) indikátorok bevonásával próbálnánk becslést adni a *B* országban t_{n+1} , t_{n+2} , stb., időpontokban bekövetkező lehetséges fejleményekre. Ez *non sense* vállalkozás, bár nem tagadható a feladat izgalmassága sem.

A KOPINT-DATORG a kérdésekre adott válaszok aggregálásánál létszám-kategóriája szerinti súlyozást alkalmaz. Így a feldolgozóipar kibocsátásában nagyobb szerepet játszó cégek az aggregált mutatók mozgásának alakításában is nagyobb szerepet kapnak.

Válaszadók, feltett kérdések

Az önkitöltős felvételek között egyedülállóan pontos adatokkal rendelkezünk arról, hogy kik is töltik ki a KOPINT feldolgozóipari tesztjét. *A felvétel relevanciáját húzza alá az, hogy a válaszadók 64-71%-a vállalati felsővezető, közel 16-20%-uk középvezető és csak 6-8%-uk beosztott (a válaszadók 5-13%-ának a beosztása ismeretlen).*

A konjunktúrateszt kérdéseinek zöme megegyezik az OECD és EU által javasolt, harmonizált kérdésekkel. A kérdőív (lásd a 2. mellékletet) bevezetése óta három részből áll és szinte kizárólag minősítő jellegű (nö, csökken, jó, rossz stb.) válaszlehetőségeket tartalmaz. Az első blokkban olyan kérdések kapnak helyet, amelyek a jelen, illetve a lezárt negyedév értékelésére adnak lehetőséget. A második blokkban a következő félévre vonatkozó várakozásokra vonatkoznak. Ez a két blokk fő kérdéseit illetően negyedévről negyedévre változatlan. A kérdőív harmadik blokkjában az un. egyéb kérdések kapnak helyet. Ebben a részben negyedévente más-más kérdések szerepelnek. A helyzetértékelő és prognosztizáló kérdések után, a kérdőív végén néhány, kategóriák szerint meghatározandó tájékoztató adatot – a foglalkoztatottakra, az exportra, a külföldi tőke arányára vonatkozó kérdés kap helyet.

Számított indexek és az eredmények közlése

A KOPINT-DATORG két kompozit indexet számít.

A *konjunktúra barométert (KB)*, amely két részindexnek az átlaga:

$$KB_t = 1/2UH_t + 1/2dUH_{t+6}$$

ahol

UH: a cég jelenlegi helyzetének megítélése

dUH: a cég helyzetének várható változása a következő hat hónapban a jelenlegihez képest.

t a megkérdezés időpontjában

t+ 6 a következő hat hónapban

Ezen kívül a *feldolgozóipari bizalmi indexet (FBI)*, amely pedig három index átlaga

$$FBI_t = 1/3TK_{t+6} + 1/3RA_t + 1/3KK_t$$

ahol

TK: a termelési kilátások (hogyan alakul a cég termelési tevékenysége a következő hat hónapban)

RA: a rendelésállomány nagysága

KK: a késztermék készletek szintjéről alkotott vélemény

t a megkérdezés időpontjában

t+ 6 a következő hat hónapban

Az adott részindexekben az *egyenleg* vagy *szaldó (balance statistics)* értékei szerepelnek, így a származtatott mutatókra is teljesül:

$$-100 \leq KB, FBI \leq 100.$$

A KOPINT kiadványai minden esetben tartalmazzák a részindexek értékeit, de adósak maradnak a kompozit indikátorok aktuális értékeinek közlésével. Csak grafikonokat közöl e helyett, amelyekből azonban nem reprodukálhatóak az eredeti adatok.

1.3. A Magyar Kereskedelmi és Iparkamara tesztje

Történet, mintavételi terv

A Magyar Kereskedelmi és Iparkamara (MKIK) 1998 júliusa óta végez félévente, minden év júniusában és decemberében megkérdezést a társas vállalkozások körében. A felvétel a következő szektorokat fogja át:

- Ipar
- Építőipar
- Szolgáltatás
- Kereskedelem
- Szállítás, hírközlés
- Idegenforgalom

A megkérdezett vállalkozások száma imponálón magas: 1860-2237 között mozgott az eddigi négy felvétel során. Ez a szám lehetőséget ad arra, hogy a felvétel eredményeit feldolgozó kutatók releváns megyei, regionális, illetve ágazati megfigyeléseket tehessenek és elemzéseket végezzenek.

A megkérdezéshez a vállalati mintát a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara vállalati címjegyzéke szolgáltatja. A kiválasztott vállalkozások neveit és címeit megyénként, a kamara megyei címregisztereiből állítják össze és a kamara megyei irodáiban dolgozó, a kérdésben részt vevő megbízottak küldik ki a kérdőívet a vállalatoknak, akik a kérdés során is közreműködhetnek.

Ezek szerint a megkérdezés kevert módszert alkalmaz. A különben önkitöltős kérdőívet a megbízottak el is vihetik a vállalkozáshoz, megvárhatják, amíg a menedzser azt kitölti, illetve telefonon is felhívhatják a figyelmét a korábban otthagyt kérdőív kitöltésére és visszaküldésére. A címlistából kieső (megszűnő, ismeretlen helyre költöző) cégek helyére is a megyei megbízottak keresnek új céget. A kutatás eredmény adatai pontosan és részletesen publikálásra kerülnek, a bemeneti, vállalatsoros adatok külső kutatók számára jelenleg nem hozzáférhetőek.

Reprezentativitás, homogenitás és súlyozás

A tesztben szereplő cégek ágazat szerinti összetételére jellemző az, hogy az iparba és a szállítás, hírközlésbe tartozók mintán belüli aránya jóval magasabb, a szolgáltatásoké pedig jóval alacsonyabb, mint sokasági arányuk (lásd a 4. táblázatot).

A cégek nagyságát itt is csak a foglalkoztatottak számával tudjuk mérni. Eszerint a minta "felfelé torzított", azaz jóval nagyobb arányban tartalmaz közepes és nagy cégeket, mint amilyen azok súlya az összes társas vállalkozásban (lásd a 5. táblázatot). Ez a tény önmagában nem is baj, sőt inkább kedvező fejleménynek számít, ha figyelembe vesszük a nagyság szerint elrendezett egyes cégcsoportok GDP-hez való hozzájárulását. Az utóbbi szerint éppen a több mint 250 fő felett foglalkoztató cégek aránya a legmagasabb (51%-ra tehető). Tehát a felvételekből kapott aggregált eredmények inkább tükrözik a GDP előállításában döntő szerepet játszó cégek helyzetét és várakozásait, mint a kis cégekéit.

4. táblázat

Az MKIK tesztjében megkérdezettek megoszlása gazdasági ág szerint 1998-1999

Felvétel időpontja	Ipar	Építőipar	Szolgáltatás*	Kereskedelem	Szállítás, hírközlés	Idegenforgalom	Összesen	
							%	N
1998 június	24,0	6,6	21,9	29,7	10,5	7,4	100,0	1860
1998 december	31,9	7,6	20,6	25,6	8,2	6,2	100,0	1527
1999 június	32,1	8,6	18,6	27,4	7,0	6,2	100,0	2050
1999 december	30,0	7,6	19,2	29,0	7,6	6,7	100,0	2237
Társas vállalkozások összesen**	13,0	8,2	41,2	30,0	3,6	4,0	100,0	322.780

*: üzleti, pénzügyi és humán szolgáltatások együtt

**.: Működő társas vállalkozások az egyéb tevékenységek nélkül, 1999 decemberi adatok, Forrás: Statisztikai Havi közlemények 1999/12 48. oldal. KSH, 2000 március.

Ezzel kapcsolatosan két további szempontra is fel kell hívnunk a figyelmet. Egyrészt a felvételek – az első, az 1998 júniusi hullám kivételével – *homogéneknek* tekinthetők a válaszadó cégek ágazati összetétele szerint¹⁷. Azaz, ha torzítottak is, a torzítás ténye minden esetben egyirányú és intenzitása, többé-kevésbé állandó. Nem ez a helyzet a létszám szerinti megoszlás esetében: itt mind az 1998 júniusi, mind pedig az 1999 decemberi felvétel „kilóg” a másik kettő közül (és még egymástól is számottevően elütnek)¹⁸.

¹⁷ Az elvégzett homogenitás vizsgálatok eredményei szerint a többi esetben az empirikus χ^2 kisebb volt, mint a jobb oldali kritikus tartománnyal végrehajtott próba táblázatos értékei $v=5$ és 5%-os szignifikancia szint esetén.

¹⁸ Az 1998 júniusi és 1999 decemberi felvétel esetében ($v=3$) az empirikus $\chi^2 = 9,78 > \chi^2_{1-0,05}(3) = 7,81$.

5. táblázat
Az MKIK tesztjében megkérdezettek megoszlása létszám szerint 1998-1999

Felvétel időpontja	10 fő alatt	10-49 fő	50--250 fő	250 fő felett	Összesen
1998 június	47,8	26,2	17,6	8,3	100,0
1998 december	35,3	33,1	22,1	9,4	100,0
1999 június	35,5	34,8	21,0	8,7	100,0
1999 december	43,2	28,5	20,0	8,3	100,0
Társas vállalkozások összesen ¹	92,5	6,0	1,2	0,3	100,0
a GDP részesedés alapján képzett súlyok	0,14	0,14	0,21	0,51	1,0

1: Működő társas vállalkozások az egyéb tevékenységek nélkül, 1999 decemberi adatok, Forrás Statisztikai Havi közlemények 1999/12 48. oldal. KSH, 2000 március

2: Forrás: Kisvállalkozás-fejlesztési Intézet: A kis- és középvállalkozásos helyzete 1999. 90. oldal 2.19. táblázat

Másrészt pedig mind ezek, mind a sokaság megoszlásához viszonyított eltérések korrigálhatóak (illetve az egyes hullámok eltérései az összehasonlíthatóság megteremtése érdekében korrigálandóak), akár külön az ágazati megoszlások és a vállalatnagyság megoszlásai, akár mindkettő együttes megoszlása szerint. Ezen kívül létjogosult lehet minden felvétel GDP arányos súlyozása is. Ez utóbbit alkalmazza az 1999 decemberi felmérés eredményeit tartalmazó jelentés (MKIK-GVI, 2000: 18) is, ahol a legutolsó két hullám eredeti indexeit a GDP-arányos súlyozás után kapottak egészítik ki. Az eredmények nem meglepőek: a súlyozott indexek jóval pozitívabb eredményt mutatnak, mind a cég jelenlegi helyzetének érzékelésében, mind e helyzet változásával kapcsolatos várakozásokban, mind pedig a rendelésállomány változása és a kapacitáskihasználás mértéke vonatkozásában. Az így számított mutatók számottevő javulást jeleznek 1999 nyara és tele között.

Válaszadók, feltett kérdések

A válaszadók kilétéről nincsenek megbízható és ellenőrizhető információink. A kérdezés módszere harmonizált, a kérdőív és a kérdezés menete megegyezik a Német Kereskedelmi és Iparkamara (DIHT) által folytatott vizsgálatoknál alkalmazottal. A kérdőív alapvetően az EU által is ajánlott kérdéseket tartalmazza (lásd a 2. mellékletet).

Számított indexek és az eredmények közlése

A felvétel eredményeit egy *kompozit indexben* is összefoglalják. Az indexben az egyes kérdésekhez tartozó válaszok egyenlegei szerepelnek. Az index képzése a következő módon történik:

$$KI_t = 0,1UH_t + 0,1dUH_{t+6} + 0,1JOV_t + 0,1JOV_{t+6} + 0,2dKK_{t+6} + 0,2dRA_{t+6} + dBER_{t+6}$$

ahol

UH: a cég üzleti helyzetének megítélése

dUH: a cég üzleti helyzetének várható változása

JOV: a cég jövedelmezősége

dJOV: a cég jövedelmezőségének várható alakulása

dKK: a kapacitáskihasználás várható változása

dRA: az összes rendelésállomány várható alakulása

dBER: a építési- gépberuházási kiadások várható alakulására adott válaszok átlaga

t a megkérdezés időpontjában

t+ 6 a következő hat hónapban

Az adott részindexekben az *egyenleg statisztika* (vagy relatív index) értékei szerepelnek, így a származtatott mutatóra is teljesül:

$$-100 \leq KI_t \leq 100.$$

Az MKIK részletesen közli az egyes konjunktúra mutatók és a számított kompozit indikátor pontos értékeit.

1.4. A Magyar Logisztikai, Beszerzési és Készletezési Társaság (MLBKT) tesztje

Történet, mintavételi terv

Az MLBKT 1995 szeptembere óta végez havi rendszerességgel felvételeket, amelynek során feldolgozóipari cégeket keresnek meg postai önkitöltős kérdőívvel (a kérdőív kérdéseit lásd a 2. mellékletben). A felvételek önkitöltős kérdőívvel történnek. Az MLBKT vizsgálata átveszi az USA Nemzeti Beszerzési Társasága (National Association of Purchasing Management - NAPM) által kidolgozott módszertant, amely alapötlete az, hogy a vállalati beszerzéseket irányító vezetők "körében végzett felmérés a tapasztalatok szerint jó alapja a gazdasági konjunktúra vagy recesszió jelzésének, mivel a vállalatok először a beszerzési döntéseikkel reagálnak a piaci környezet változásaira" (lásd Üzleti jelentések - 1999. Június 7. 12. oldal.) A felvételek eredmény adatai részletesen publikálásra kerülnek; a vállalatsoros bemeneti adatok külső kutatók számára jelenleg nem hozzáférhetőek.

Reprezentativitás, homogenitás és súlyozás

Bár a felvétel itt is harmonizált, ez azonban önmagában nem mond semmit. A magyar kutatás módszertana ugyanis komoly kétségeket ébreszt. A kutatás eredményeit az MLBKT az *Üzleti jelentések* című 10-12 oldalas kiadványában ismerteti. Ebben azonban sem a postai úton megkeresett vállalkozások, sem a válaszadók pontos számáról, sem azok regionális, sem szakágazati, vagy nagyság szerinti megoszlásáról nem közöl adatokat. Az 1999 júniusi jelentés például megállapítja, hogy "az Üzleti jelentések kb. 110 feldolgozóipari vállalat (*sic!*) beszerzéséért felelős vezetői körében végzett havi rendszerességű kérdőíves információgyűjtésen alapul." A kutatás egy munkatársával folytatott interjú alapján annyit tudhattunk meg erről, hogy a válaszadók száma hónapról-hónapra eléggé változó és 70-130 cég között mozog¹⁹.

Ez a hiányosság még nem is lenne baj, ha az MLBKT tesztjében szereplő vállalkozások valamilyen szempont szerint reprezentálnák a feldolgozóipari cégek sokaságát. Az *Üzleti jelentések* azt sugallják, hogy a válaszadók mintája ágazatok és a regionális összetétel szerint illeszkedik a feldolgozóipari ágazatok és a különböző régiókban lévő feldolgozóipari cégek GDP-hez való hozzájárulásának arányaihoz. Sajnos ennek az állításnak az ellenőrzéséhez nem állnak rendelkezésünkre adatok²⁰. Mindössze egy esetben, az 1999 júliusi felvétel esetében rendelkezünk a megkérdezett cégek regionális és szakágazati megoszlásával (lásd a 6. és a 7. táblázatokat). Az 1999 júliusi felvétel megoszlásának és a legfrissebb GDP adatok ágazati

---

¹⁹ Ezek után meglepő merészséggel az *Üzleti jelentések* a KSH magyarországi hét nagyrégiójára vonatkozóan, illetve a feldolgozóiparon belül ágazati bontásban is közli a vizsgált indexek értékeit – esetenként 8-10 cég válasza alapján.

²⁰ Terveink között szerepelt az, hogy a KOPINT-DATORG és a GKI felvételeinek alapos tesztjét tartalmazó tanulmányokhoz (Nagy, 2000 és Petz, 1999) hasonló, a kérdezés leírását, a minták megoszlását és illeszkedés valamint homogenitás vizsgálatát tartalmazó – a kutatás résztvevői által jegyzett – tanulmány készüljön az MLBKT tesztje esetében is. Annál is inkább fontos lett volna ez, mert az említett három vizsgálat az, amelyek legalább negyedéves rendszerességgel és a legnagyobb időtávot átfogva vizsgálják Magyarországon a vállalkozások várakozásait.

megoszlásának összevetése azonban azt mutatja, hogy az MLBKT felvétele nem reprezentatív az utóbbi szempont szerint. Így végképp kiderítetlen számunkra az, hogy a megkérdezett vállalatok a feldolgozóipari cégek mely csoportjait is testesítik meg.

Az előbbieknél megfelelően az *Üzleti jelentések* az MLBKT felvételek súlyozatlan adatai alapján számított eredményeit tartalmazzák.

Mivel a kutatás kezdete óta a kutatócsoport tagjai nem végeztek szisztematikus vizsgálatot a megkérdezett és a válaszadó minta megoszlásáról, illetve e megoszlás esetleges módosulásáról, illetve, ha végeztek is ilyent, ennek eredményeit nem teszik hozzáférhetővé, ezért az MLBKT felvétele jelenleg, mint egy *fekete doboz* működik. A harmonizált kérdőívre (ismert és ellenőrzött bemeneti információk) a cégek ismeretlen számú és ismeretlen – és nem kizárt, hogy változó – összetételű csoportjai válaszolnak, amely válaszok aggregálás után nyilvánosságra kerülnek (kimeneti információk).

6. táblázat

Az MLBKT 1999 júliusi felvételében szereplő cégek ágazati arányai és a feldolgozóipar ágazatainak a bruttó hozzáadott érték szerinti megoszlása, %

Ágazatok (zárójelben a kétjegyű kódok)	1999 júliusi felvétel ¹	Feldolgozóipari ágazatok megoszlása a bruttó hozzáadott értékhez való hozzájárulás szerint ²
Élelmiszer, ital, dohánytermék gyártása (17-19)	12	15,5
Textíliák, ruházati, bőr- és szőrmetermékek gyártása (17-19)	8	7,8
Fa-, papír- és nyomdaipari termékek gyártása, kiadói tev. (20-22)	18	8,0
Vegyipar (23-25)	14	22,6
Nemfém ásványi termékek gyártása (26)	12	4,3
Kohászat és fémfeldolgozás (27,28)	8	8,9
Gépipar (29-35)	26	30,7
Egyéb feldolgozóipari termékek gyártása (36,37)	2	2,2
Összesen	100,0	100,0

1: a felvétel során megkérdezett vállalkozások tényleges száma ismeretlen

2: Adatok forrása: saját számítás a Statisztikai Évkönyv - 1998 291-292 o. közölt adatok alapján

Illeszkedésvizsgálat eredménye: $\chi^2_{1-0,05}(7) = 14,1$ nagyobb mint az empirikus χ^2 értéke (33,01), azaz a felvétel vállalati összetétele nem tükrözi az ágazatok hozzáadott értékhez való hozzájárulásának arányait.

Ez a helyzet erősen korlátozza az MLBKT használhatóságát. Nemcsak és nem elsősorban a kiszámított indexek értelmessége (milyen cégcsoportra is vonatkoznak?) válik kérdésessé, hanem az, hogy értelmes-e MLBKT teszt eredményeit beépíteni egy, a gazdasági aktivitás változását előrejelző modellbe. Az első problémára választ ad a jövő felvételeknél a megkérdezett cégek mintájának rendszeres karbantartása és a beérkezett válaszok súlyozása, de ekkor is számolni kellene az elmúlt felvételek elvesztésével – ami pedig az idősor rövidülése miatt továbbra is komoly korlátot jelent. A második problémára a választ a korábbi felvételek paramétereinek szisztematikus vizsgálata és a kapott eredmények szükség szerinti utólagos szűrése és/vagy súlyozása adhat. Ekkor nemcsak a jövő felvételei, hanem a már lefolytatottak egésze, vagy egy része is megmenthető lenne a közgazdasági kutatás számára.

7. táblázat
Az MLBKT 1999. Júliusi felvételében szereplő cégek regionális megoszlása, %

Régiók	1999 júliusi felvétel ¹
Budapest és Pest megye	28
Közép-Dunántúl	14
Nyugat-Dunántúl	10
Dél-Dunántúl	22
Észak-Magyarország	12
Észak-Alföld	8
Dél-Alföld	6
Összesen	100,0

1: a felvétel során megkérdezett vállalkozások tényleges száma ismeretlen

Válaszadók, feltett kérdések

Ahogy a felvételben szereplő cégekről, úgy a kérdőívet valóban kitöltőkről sem rendelkezünk ellenőrizhető információval. A feltett kérdések megfelelnek a NAPM által kidolgozott kérdéseknek.

Számított indexek és az eredmények közlése

Az MLBKT tesztben alkalmazott indexek első ránézésre kissé eltérnek Theil féle *egyenleg statisztikától*, de könnyen belátható, hogy más skálán ugyan, de ugyanarról a dologról van szó:

$$I_{MLBKT} = a + b/2$$

ahol

a: a "pozitív" válaszok (jó, javul, növekszik) százalékos aránya

b: a "semleges" válaszok (kielégítő, nem változik) százalékos aránya

ennek megfelelően az index értékére igaz, hogy

$$0 \leq I_{MLBKT} \leq 100.$$

és változatlanság esetén $I_{MLBKT} = 50$

A teszt során az MLBKT is számol *kompozit indexet*. Ez a Beszerzési Menedzser Index (BMI), ami nem más, mint öt egyedi index súlyozott átlaga a következők szerint:

$$I_{BMI,t} = 0,3dRA_{t,t-1} + 0,15dT_{t,t-1} + 0,2dL_{t,t-1} + 0,15dAI_{t,t-1} + 0,2dVK_{t,t-1}$$

ahol

dRA: az új rendelések állományának változása

dT: a termelés mennyiségének változása

dL: az alkalmazotti létszám változása

dAI: a beszerzés szállítási átfutási időjének változása

dVK: a vásárolt készletek szintjének változása

t, t-1 jelenleg az előző hónaphoz képest

Az alkalmazott index szembeötlő tulajdonsága, hogy *visszatekintő jellegű*. Nem a jövőre vonatkozó várakozásokról, hanem már megvalósult folyamatokról kimondott ítéletekről van szó. Ez a tény *a priori* az index relevanciáját erősíti. A jelenlegi és a múlt hónapi helyzet különbségeiről alkotott ítélet a realitásokat sokkal nagyobb mértékben veszi heti figyelembe, mint a jövőre vonatkozó várakozások. Másrészt ennek az indexnek számottevően javíthatja egy előrettekintő konjunktúra indikátor *előrejelző erejét*. Ez a mozzanat két tényezőből következhet. Egyrészt a megkérdezett menedzserek mintája speciális – a termeléshez szükséges inputok beszerzéséért felelős vezetők a válaszadók, akik a megkérdezett területről pontos és érvényes tudással rendelkeznek; másrészt az indexen belül olyan tényezők súlya nagy, amelyek a termelés szintjének *jövőbeni változását mutató első reál-jelzéseként értelmezhetőek* (új rendelések állománya, a beszerzés szállítási ideje, vásárolt készletek szintje). Tehát minden elvi lehetőség adott ahhoz, hogy a BMI releváns konjunktúra mutatóként szolgáljon.

Az MLBKT kiadványai (*Üzleti jelentések*) részletesen közlik az egyes konjunktúra mutatók és a számított kompozit indikátor pontos értékeit.

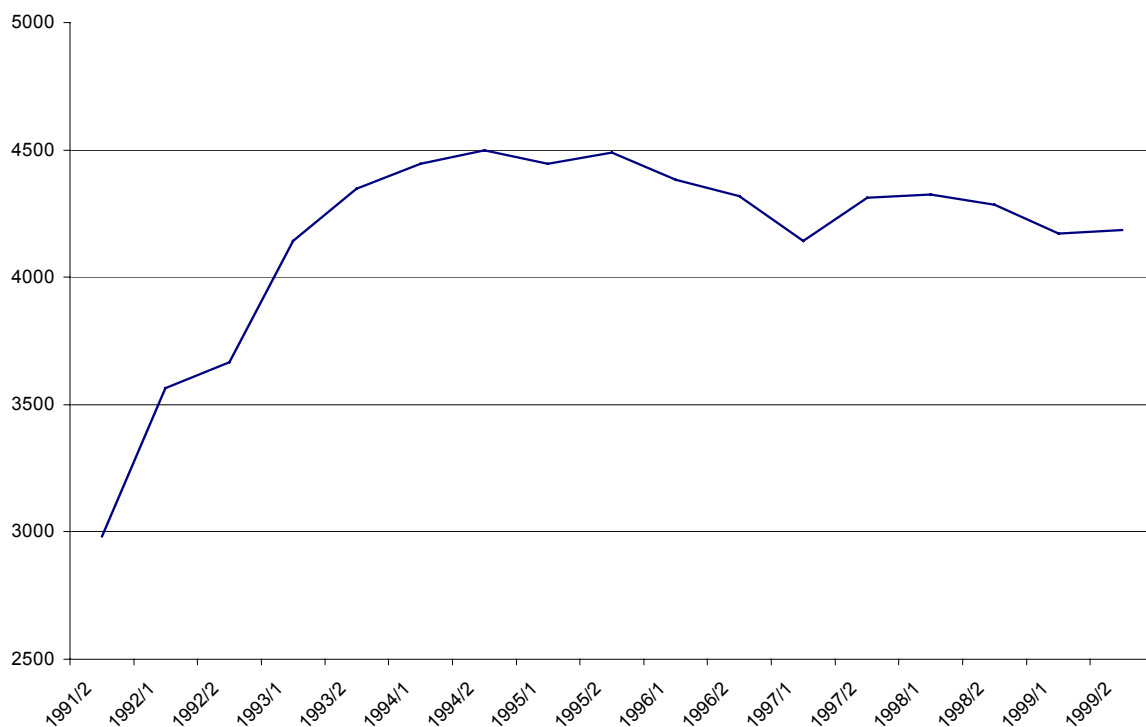
1.5. Az Országos Munkaügyi Kutató és Módszertani Központ munkaerőpiaci felvétele²¹

Történet, mintavételi terv

Az OMKMK (korábban OMMK, még korábban OMK) 1991 szeptember óta végez félévente kérdőíves felvételeket a magyar vállalkozások körében²². Ilyen típusú – a vállalkozások munkaerővel kapcsolatos helyzetét és döntéseit, várakozásait tartalmazó – felvételre a világ több országában is sor kerül (például USA, Svédország, Dánia, Nagy Britanniá, Franciaország, stb.). A rendszeres vállalati kikérdezések között Magyarországon az OMKMK felvételeiben a legnagyobb a válaszadó cégek száma: az 1991 óta évente kétszer lebonyolított vizsgálatokban –az első két év kivételével – *esetenként 4100-4800 cég válasza kerültek rögzítésre* (lásd az 1.5.1. ábrát).

1.5.1. ábra

A válaszadó cégek számának alakulása az OMKMK munkaerőpiaci prognózisaiban 1991-1999*

*: a cég kapacitáskihasználtságának nagyságára választ adók száma alapján

A felvétel alapjául szolgáló mintát 1991-ben állították először össze a KSH és a munkaügyi nyilvántartás, valamint a munkaerőpiaci szervezet cégregisztere alapján. Ezt minden évben

²¹ E részhez a kutatás egyik vezetőjével lefolytatott interjú mellett a NLC, 1998 és az OMKIGI, 1995 dokumentumait használtuk fel.

²² Ezt megelőzően két alkalommal, 1990 szeptemberben és 1991 márciusban került sor az ország 20 megyéjében próbakérdezésre.

aktualizálják. Ha egy cég kapcsolatba lép a munkaügyi központokkal, akkor az belekerül a mintába. Így a minta körzetek szintjén képzett alminták sokaságából áll össze. Alapvetően a 20 megyei munkaerőpiaci központ és 180 körzeti irodában állítják össze a körzeti almintákat, amelyekbe alapvetően a körzetben tevékenykedő 10 főnél többet foglalkoztató jogi személyiségű cégek szerepelnek. Az almintákban különböző valószínűséggel kerülnek be az eltérő nagyságú cégek és ezek az eltérő valószínűségek is változnak almintáról-almintára (OMK IGI, 1995:8). Következésképpen a gazdasági ágak mindegyike, különböző arányban szerepel a mintában. Nem tudjuk, hogy a mintában szereplő cégek hány százaléka tartozik egy-egy gazdasági ágba, de azt igen, hogy a mintában szereplő cégek összességében az adott gazdasági ág foglalkoztatottainak mekkora arányát teszik ki (lásd az 1.5.1. táblázatot).

1.5.1. táblázat

A foglalkoztatottak aránya a nemzetgazdaságban és az OMKMK felvételekben megkérdezett cégeknél, valamint az OMKMK felvételekben megkérdezettek reprezentációs aránya a foglalkoztatottság szerint

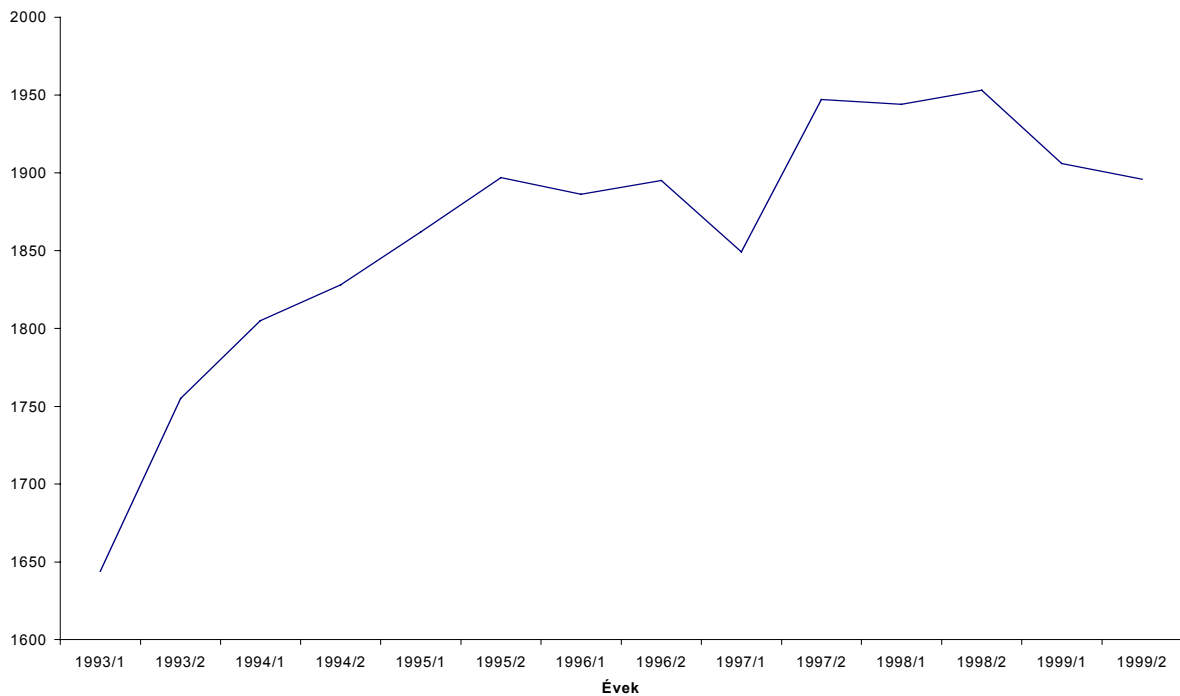
Nemzetgazdasági ág	KSH munkaerő- mérleg 1998 jan.1.	OMKMK 1999 március	A reprezentáció aránya
	Mezőgazdaság, vadgazdálkodás, halászat	7,6	8,1
Erdőgazdálkodás	0,4	1,0	60,3
Bányászat	0,4	1,4	50,4
Feldolgozóipar	23,7	46,8	47,6
Villamosenergia, gáz-, hő és vízellátás	2,3	5,4	55,4
Építőipar	5,7	2,8	10,9
Kereskedelem, közúti jármű és közszükségleti cikk javítás, karbantartás	14,0	6,8	11,1
Szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás	3,3	1,1	8,2
Szállítás, raktározás posta és távközlés	8,9	9,3	25,9
Pénzügyi tevékenység és kiegészítő szolgáltatás	2,1	1,2	10,6
Ingatlanügyletek, bérbeadás és gazdasági tevékenység, segítő szolgáltatás	5,0	2,1	8,8
Közigazgatás, kötelező társadalombiztosítás	7,7	0,8	4,2
Oktatás	8,2	2,3	6,0
Egészségügyi és szociális ellátás	6,6	8,6	32,8
Egyéb közösségi, társadalmi és személyi szolgáltatás	4,0	2,5	15,1
Összesen	100,0	100,0	27,3

Forrás: OMKMK: Rövidtávú munkaerőpiaci prognózis 2000. I. félév

A táblából láthatjuk, hogy az OMKMK felvételeiben a feldolgozóipar kitüntetett szerepet játszik: megkérdezett cégeknél foglalkoztatottak közel fele tartozik ide, miközben a nemzetgazdaság összes foglalkoztatottján belül a feldolgozóipar csak 24%-ot képvisel. Ennek megfelelően az OMKMK felvételeiben a feldolgozóipari cégek "lefedettségi aránya" a létszám tekintetében 48% körüli, ami ugyan nem a legmagasabb arány (az erdőgazdálkodásnál ez pl. 60%), de azon gazdasági ágak között, ahol több ezerre tehető a sokaságba tartozó cégek száma, a legmagasabb. A felvételek során ennek megfelelően 1600-2000 körül mozog a megkérdezett feldolgozóipari cégek száma (lásd az 1.5.2. ábrát), ami nem lebecsülendő. Egy feldolgozóipari alminta leválogatása és ezen konjunktúra indikátorok megfigyelése és

tesztelése értelmes és gyümölcsöző vállalkozásnak tűnik. Az OMKMK által megkérdezett indikátorok közül a rendelésállomány változására, a kapacitáskihasználás mértékére és a nettó árbevétel várható alakulására vonatkozó az, amely empirikus konjunktúra mutatóként szolgálhat: ezekre vonatkozóan 1993-1999 közötti adatok állnak rendelkezésünkre.

*1.5.2. ábra
A válaszadó feldolgozóipari cégek számának alakulása az OMKMK munkaerőpiaci prognózisaiban 1993-1999**

*: a cég kapacitáskihasználtságának nagyságára választ adók száma alapján

A felvételek során a minta kiválasztásban a preferencia nem az, hogy valamilyen szempont szerint arányos legyen, hanem az, hogy a megkérdezett cégek összessége *az adott körzetben dolgozók minél nagyobb arányát reprezentálja*. Ennek megfelelően a nagyobb cégek szinte mindegyike megkérdezésre kerül.

A nagy elemszám több tényező szerencsés közrejátszásának köszönhető. Egyrészt itt nem önkéntes, hanem megbízottak általi lekérdezésről van szó, másrészt a többi konjunktúra felvételtől eltérően itt nem egy magáncég felméréséről van szó, amely magánkezdeményezésen nyugszik²³, hanem egy olyan felvételtől, amelynek a szükségességét a foglalkozási törvény is előírja (1991/IV. trv.) és folyamatosságát is leginkább ez alapozza meg. Harmadrészt a megkeresett cégek válaszadási hajlandóságára „jótékony hatással van” az, hogy a megyei és körzeti munkaerőpiaci szervezet emberei azok, akik a kérdést végzik. A vállalatok ugyanis több esetben rájuk is vannak utalva: rajtuk keresztül máskor a vállalat

²³ Még ha a felvétel finanszírozásában a költségvetési pénzek meghatározó szerepet is játszanak.

számára fontos információhoz juthatnak²⁴. Ez a függőség adja az alapját, hogy a tapasztalatok szerint a válaszadási arány szinte mindig 90% feletti. A megkérdezett cégek 80-85%-a több egymás utáni hullámban is részt vesz.

1.5.2. táblázat
A válaszadó cégek számának alakulása az OMKMK munkaerőpiaci prognózisaiban 1993-1999*

Foglalkoztatottak száma	1996 ^(a)	1997 ^(b)	1998 ^(c)
11-20	38,4	39,4	38,9
21-50	33,1	33,1	32,7
51-300	23,7	23,1	23,9
301-	4,8	4,5	4,6
Összesen	100,0	100,0	100,0
(1) N	19.938	20.132	19.251
(2) OMKMK felvételeiben szereplő cégek száma*	4.319	4.313	4.285
és aránya az összes vállalkozásban, %	21,7	21,4	22,2

KSH adatok forrása

a: Magyar statisztikai Zsebkönyv '96, 130. o.

b: Magyar statisztikai Zsebkönyv '97, 122. o.

c: Magyar statisztikai Zsebkönyv '98, 121. o.

*: a cég kapacitáskihasználtságának nagyságára választ adók száma alapján

Reprezentativitás, homogenitás és súlyozás

A mintában a közepes és nagy cégek a valóságos számarányuknál sokkal nagyobb súllyal szerepelnek, közel 15% a 300 fő feletti cégek aránya és 40% az 50 fő alattiaké (lásd a 8. táblázatot)²⁵. Ami azt jelenti, hogy az OMKMK felvételeiben a nagy cégek 75-85%-a megkérdezésre kerül²⁶. A nagy cégek felé való torzítás ténye a felvétel minden hullámára és közel azonos mértékben igaz. Megfigyelhető emellett azonban az is, hogy 1995-99 között a minta fokozatosan tolódik a kisebb cégek felé, azaz vállalatnagyság szerint inhomogén²⁷. A mintavétel alapjául vett sokaságon belül is észrevehető némi elmozdulás e tekintetben: 1997-ben az előző és a következő évhez képest nagyobb volt az 50 főnél kevesebbet foglalkoztató cégek aránya²⁸.

Az OMKMK felvételei tehát mindvégig torzítottak (ami nem is lenne baj) és a torzítottság

²⁴ A kutatás vezetője ezt úgy fogalmazta meg, hogy „a kérdést kevesen utasítják vissza, mert ildomos jóban lenni a munkaerőpiaci szervezettel.”

²⁵ Az ismeretlen létszámú cégeken kívüli társas vállalkozások 96,8%-a 50 főnél kevesebbet foglalkoztatott 1999 decemberében. Ld. KSH Statisztikai Havi Közlemények, 1999/12 48. oldal.

²⁶ 1998 első hullámban 79%-uk, a második hullámban pedig 84%-ok szerepelt a megkérdezett mintában. Tudjuk továbbá azt is, hogy az 1998-ban legnagyobb exportáló 1500 feldolgozóipari cég közel fele szerepelt például az OMKMK 1999-es felvételeiben.

²⁷ Az 1995-ös márciusi és 1999-es szeptemberi felvételek vállalatnagyság szerint inhomogének. Az empirikus Khi^2 45,648 míg, $\text{Khi}^2_{1-0,05}(3) = 7,81$ a táblázatos érték.

²⁸ A két év nagyság szerinti megoszlása 5%-os szinten számottevően eltér (empirikus $\text{Khi}^2 = 6,1536$ a $\text{Khi}^2_{1-0,05}(2) = 5,99$ mellett), de 1%-os szinten már el kell fogadnunk a két minta homogenitását ($\text{Khi}^2_{1-0,01}(2) = 9,21$).

iránya sem változik, de hullámról-hullámra nő a kis és közepes cégek aránya a mintán belül, miközben a kiválasztott sokaságban nincs ilyen irányú tendencia. Tudva, hogy a kisebb cégek várakozásai egyfelől sokkal "változékonyabbak" másfelől gazdasági helyzetük, kilátásaik (még az 1997 óta beindult növekedés idején is) sokkal bizonytalanabb, feltételezhető, hogy az előbb leírt módosulás nyomán az OMKMK felvételei alapján számított konjunktúra mutatók értékeiben egyre erőteljesebben van jelen egy, a fentiekből származó torzító hatás.

1.5.3. táblázat

Az OMKMK felvételeiben szereplő cégek létszám szerinti megoszlása 1998-1999, %

	-50	51-100	101-300	301-	Összesen	N
1995 március	36,6	20,6	26,1	16,7	100,0	4807
Sokaság 1996	71,5	23,7		4,8	100,0	19938
1996 március	37,6	21,0	25,7	15,6	100,0	4786
Sokaság 1997	72,4	23,1		4,4	100,0	20132
1997 március	38,7	20,1	25,9	15,3	100,0	4611
1997 szeptember	37,9	21,2	25,7	15,2	100,0	4804
Sokaság 1998	71,6	23,9		4,6	100,0	19251
1998 március	39,4	20,8	25,5	14,1	100,0	4805
1998 szeptember	37,8	21,5	25,6	15,1	100,0	4736
1999 március	39,8	22,0	24,1	14,2	100,0	4663
1999 szeptember	39,9	22,0	23,6	14,5	100,0	4673

Forrás: OMKMK: Rövidtávú munkaerőpiaci prognózis 2000. I. félév
 OMMK: Rövidtávú munkaerőpiaci prognózis 1999. II. félév
 OMMK: Rövidtávú munkaerőpiaci prognózis 1999. I. félév
 OMMK: Rövidtávú munkaerőpiaci prognózis 1998. II. félév
 OMK: Rövidtávú munkaerőpiaci prognózis 1996. II. félév
 KSH: Magyar Statisztikai Zsebkönyv '98, 121 o. alapján
 KSH: Magyar Statisztikai Zsebkönyv '97, 120 o. alapján
 KSH: Magyar Statisztikai Zsebkönyv '96, 130 o. alapján

Ezt azonban jórészt kompenzálják, illetve kompenzálhatják az OMKMK vizsgálatának számottevő erényei. A megkérdezettek magas számán, a nagy cégeknek a mintában való szinte teljes körű szereplésén túl az OMKMK felvétele egy harmadik szempontból is *unikumnak* tekinthető: módot ad *panel alminták* leválogatására, mivel nagyon magas a mintában többször is szereplő cégek aránya²⁹.

További előnyös tulajdonsága a felvételnek az, hogy a korábbi hullámok adatai standard módon archiváltak, visszakereshetőek és hozzáférhetőek külső kutatók számára. Ezek a tulajdonságok módot adnak arra, hogy a felvételek mintavételéből származó esetleges torzítások egy későbbi elemzés, illetve azt megelőzően a még mindig jelentős számú esetet tartalmazó alminták képzése során korrigálhatóak legyenek.

De a felvételekben szereplő cégek rendkívül magas száma és stabilitása nemcsak a konjunktúra rövidtávú alakulására, annak regionális, megyei vagy ágazati szintű elemzésére, hanem – főleg a vállalati munkaerőpiacra, a bérekre és a foglalkoztatottságra vonatkozó

²⁹ Köllő János számításai szerint az 1992-94 közötti évek őszi hullámaiból állított össze panel almintát, az 1992 őszi megkérdezett 3666 cég közül 1340 cég (36,6%) szerepelt a későbbi két hullámban (Köllő J. személyes közlése). A privatizáció és a vállalati átalakulások lezáródásával ez az arány feltehetően számottevően nőtt a későbbi években.

közgazdasági elemzésekre is módot ad. (Jó bizonyítékát adja ennek például Köllő, 1998, Kertesi - Köllő, 1999a és 1999b, Köllő - Vincze, 1999).

Az OMKMK féléves jelentései a felvételek eredményeit súlyozatlanul közlik, de a fent leírtak miatt az adatok utólagos súlyozása, vagy releváns alminták képzése könnyen megoldható.

Válaszadók, feltett kérdések

A kérdezés megbízottakkal, de nem standard kérdezési technikával készül. Annyiban nem, hogy a kérdőív kitöltése, kitöltetése a megbízottak (itt a megyei munkaügyi központok és kirendeltségek munkatársai) feladata. Ők döntenek el, hogy hogyan, milyen formában kérdezik ki a vállalatokat (egy- vagy több alkalommal; otthagyják a kérdőív egyes részeit kiöltésre, vagy nem, stb.).

A megyei munkaügyi központok és munkaügyi kirendeltségeknek a kérdezésben résztvevő mintegy 200 munkatársa jól képzett, a vállalati gazdálkodás fogalmaiban és munkaügyi kérdésekben járatos. Egy kérdőív lekérdezése 2-3 órát, vagy akár egy egész napot is eltarthat, mivel rendkívül sok, a vállalati gazdálkodásra vonatkozó adatra vonatkozó kérdés szerepel benne (pl. az elbocsátottak és felvettek száma a legjellemzőbb szakmákban, felvett pályakezdekők száma iskolai végzettség szerint, stb.). Ennek megfelelően rendszerint több személy válaszol a kérdőívre (illetve tölti ki azt). A válaszadók szinte kizárólag a felső vezetőkből kerülnek ki, ezeken belül a humánpolitikával foglalkozó menedzser szerepe a legnagyobb. Erre vonatkozó pontos adatokkal azonban nem rendelkezünk.

A kérdőívek kérdései nem a konjunktúra felvételek kérdéseivel, hanem a külföldi (Egyesült Államok-beli, svéd, dán, brit és francia) munkaerőpiaci szervezetek által lefolytatott vizsgálatok kérdéseivel rokonítható. A magyar felvételhez a svéd munkaerőpiaci szervezet által kialakított modell áll a legközelebb³⁰. A munkaerőpiaci szervezetek nemzetközi szervezete (PES) rendszeresen foglalkozik prognózisok módszertani fejlesztésének kérdéseivel. Ezzel együtt szerepelnek a konjunktúrára vonatkozó kérdések is az OMKMK kérdőívében (lásd a 2. mellékletet) de ezek *nem, vagy csak egy-két esetben felelnek meg az EU által is ajánlott kérdéseknek*.

Számított indexek és az eredmények közlése

Az OMKMK nem számítja a felmért mutatókból kompozit indexet. Az OMKMK kiadványai (*Rövidtávú munkaerőpiaci prognózis*) egy-két kivételtől eltekintve közlik a vizsgált konjunktúra mutatók értékeit.

---

³⁰ A svéd munkaerőpiaci szervezet regionális, kistérségi megfigyeléseket végez, melynek során fél évente küldenek ki postai úton kérdőíveket azoknak a munkáltatóknak, amelyekkel előzőleg kapcsolatba kerültek. A kérdést kifejezetten a munkanélküliség alakulásának előrejelzésére használják.

1.6. A TOP 1500 felvétel (TÁRKI)

Történet, mintavételi terv

A TáRKi 1997 végétől végez évente kétszer konjunktúra vizsgálatokat a legnagyobb exportáló 1500 feldolgozóipari cég sokaságát választva a megkérdezés alapjául. Korábban, 1994-től 1996-ig ez a vizsgálat a KOPINT-DATORG Rt. keretei között folyt évente egy alkalommal. A TOP 1500 kutatás során kérdezőbiztosok keresik meg a kiválasztott cégek vezető menedzsereit. Egyes felvételek során megkérdezett cégek száma 300 körül mozog 1997 óta, ami 20%-os mintának felel meg – ezt megelőzően 200-250 cég szerepelt a vizsgálatban (lásd az 1.6.1. táblázatot). A felkeresendő vállalkozások címeit és két alapadatát (ágazat, export kategóriák) a KSH vállalati címjegyzékéből és a KSH-nál elérhető társasági adóbevallási file-jából összeillesztett adatbázis szolgáltatja. A minta minden évben egyszer frissítésre kerül, amint a rendelkezésre állnak a társaságok adóbevallási adatai. Az őszi-téli hullámhoz a minta már ebből a friss adatbázisból kerül kiválogatásra, míg a nyári felvétel sokasága megegyezik az előző év őszi felvételével. A felvételek eredményadatai a fontosabb konjunktúra indikátorok esetében részletesen publikálásra kerülnek, a vállalatsoros alapadatok pedig egy évvel a felvételek után a tudományos kutatók számára hozzáférhetőek.

1.6.1. táblázat

A TOP 1500 kutatás első öt hullámának főbb adatai

Felvétel sorszám	Kiválasztott sokaság		Megkérdezett minta	
	Az export árbevétel adatának forrása	Cégek száma	Ideje, neve	Válaszadó cégek száma
1.	1995-ös társasági adóbevallás	1491 [*]	1997. december, TOP98/1	299
2.	1996-os társasági adóbevallás	1500	1998. július, TOP98/2	300
3.	1997-es társasági adóbevallás	1500	1998. december TOP98/3	302
4.	1997-es társasági adóbevallás	1500	1999. július TOP99/1	295
5.	1998-as társasági adóbevallás	1500	2000. január TOP00/1	313

*: kilenc cég nélkül, amelyek 1997-ben nem végeztek termelő tevékenységet

A TOP 1500 kutatás több ponton lényegesen eltér a hagyományos konjunktúra vizsgálatoktól. Eltér, de ez nem jelenti azt, hogy ez a vizsgálat előzmény nélküli lenne. Franciaországban az INSEE például a hagyományos vállalati konjunktúra vizsgálat mellett évente, rendszeresen végez felvételeket a francia gazdaág teljesítményét nagymértékben meghatározó legnagyobb francia cégek körében. De a TOP 1500-at létrehozó meggondolás adja a Lengyel Konjunktúra Kutató Intézet (Instytut Konjunktur i Cen) vizsgálatának alapját is, amely során 1991 óta az 500-600 legnagyobb exportáló cég körében végeznek évente egy alkalommal kérdőíves felvételt³¹.

A hagyományos konjunktúra vizsgálatoktól való eltérő jegyeket az alábbiakban foglalhatjuk

³¹ A felvétel első eredményeinek ismertetését lásd Marczewski, 1995, további eredményeiről pedig Wysocka, 1998.

össze:

- speciális, tudatosan torzított minta (a legnagyobb exportáló cégek);
- nem postai önkitöltős, hanem kikérdezéses adatfelvétel;
- *ad-hoc* kérdések nagy mennyisége az EU által ajánlott kérdések mellett;
- viszonylag ritka, félévenkénti adatfelvételi sűrűség;
- felvételenként 80-100 kérdés, ad-hoc kérdésblokkok lehetősége, ami az előre kiválasztott területek mélyebb vizsgálatát is lehetővé teszik.

A felvételhez először a KSH-nál rendelkezésre álló adatállományból kerül leválogatásra a legnagyobb exportárbevételt elérő 1500 cég csoportja, majd ebből kerül kiválogatásra 300 cég a főcímlistába és 700 cég a pótcímlistába. A kérdezők először a főcímlistába tartozó cégeknél próbálkoznak a kérdőív kitöltésével, majd egy cég kiesése (válaszmehtagadás, megszűnés, illetve a felvétel ideje alatt a felkeresett cég menedzsmentje nem tud rendelkezésre állni) után a pótcímlistából keresnek egy újat. A felvétel során a megkérdezett cégek többsége a főcímlistából kerül be a megkérdezett cégek mintájába³². A főcímlista kiválasztásánál az 1998 decemberi felvétel óta kombinált módszer kerül alkalmazásra. Először azok a cégek kerülnek be a főcímlistába, amelyek a TOP 1500 megelőző évi második hullámában válaszoltak a kérdőívre és egyben az adott évben is a TOP 1500 csoportban foglalnak helyet. Ezek után pedig a főcímlista maradék helyeit a többi cég véletlen mintájából töltik fel. A pótcímlista teljes egészében véletlen mintavétellel kerül kiválasztásra.

---

³² A 2000 januári felvételnél például a megkérdezett 313 cég 74%-a a főcímlistából, 26%-uk pedig a pótcímlistából került kiválasztásra.

1.6.2. táblázat

A TOP 1500 kutatás első öt hullámában az egyszerre két hullámban szereplő cégek száma

Felvételek	TOP00/1	TOP99/1	TOP98/3	TOP98/2	TOP98/1	Felkeresett cégek száma
TOP00/1	313	199	128	97	42	464
TOP99/1		295	136	120	41	397
TOP98/3			302	131	53	525
TOP98/2				300	43	n.a.
TOP98/1					299	557

Eredményül azt kapjuk, hogy egy hullámban megkérdezett 300 cég közül 130-200 az előző hullámban is szerepelt a megkérdezettek között (lásd a 1.6.2. táblázatot).

Definíciószerűen az adott évben a TOP 1500 közé tartozó és a megelőző évi hullámban is válaszoló cégek a stabilabb cégek közé tartoznak (több mint 70%-uk az úgynevezett *stabil mag* része, vagyis azon cégek közé sorolható, amelyek 1995-98 között mindvégig benne voltak a TOP 1500-ban). Ezért ez az eljárás azt eredményezi, hogy a megkérdezett cégek mintája a stabilabb cégek felé torzít. Azon cégek nagyobb valószínűséggel kerülnek a megkérdezettek közé, amelyek 1995-98 között már legalább egyszer szerepeltek a legnagyobb exportálók között, mint az újonnan érkezők. Ezáltal a TOP 1500 cserélődési üteménél – amit 1995-98 között évente 15-16%-ra lehet tenni – az új, a TOP 1500 cégcsoportban az előző évben nem szereplő cégek aránya alacsonyabb és 8-11%-ra volt tehető 1998 vége és 2000 januárja között³³.

E módszer választását egyrészt az indokolja, hogy a stabil cégek várakozásai megalapozottabbak, mint azoké, amelyek egy-egy ötlet, vagy a körülmények kedvező és esetleges közrejátszása nyomán kerülnek be egy-egy évre a TOP 1500 mintába, másrészt a stabil cégek számarányuknál jóval jelentősebb szerepet játszanak a GDP termelésében (Tóth, 1999). Harmadik szempont tisztán kérdés-technikai: a stabil cégeket könnyebb elérni és válaszolási hajlandóságuk is magasabb, mint a többi cégé.

Reprezentativitás, homogenitás és súlyozás

A megkérdezett cégek szakágazat és az exportárbevétel által meghatározott vállalatméret együttes megoszlása minden felvétel során megegyezik az 1500 cég megfelelő megoszlásával. Azaz a létszámmal szemben a kibocsátás adja a vállalatnagyság mércéjét. Ennek oka az, hogy a '90-es évek közepén kibontakozott növekedés elsősorban *technológia váltással* és jellemzően nem létszámnövekedéssel járt együtt: a GDP viszonylag nagy arányú növekedése a foglalkoztatottság csak kis mértékű bővülése mellett ment végbe. A kibocsátás változás ebből adódóan jobb mércéje egy-egy cég helyzetében bekövetkező változásnak, mint a létszámváltozás és a kibocsátás is jobban méri az adott cég tényleges gazdasági szerepét, mint a cégnél foglalkoztatottak száma.

³³ A TOP00/1 hullám esetében az új cégek (a TOP 1500-ban 1997-ben még nem tagok) mintabeli aránya 8,1%, míg mind 1998-ban, mind 1997-ben a TOP 1500 csoportba tartozóké 24,1% volt.

A megkérdezett minta minden esetben illeszkedik e szempontok szerint a mindenkori TOP 1500 sokaságához. Ehhez hozzá kell tenni, hogy a legnagyobb exportálók mind nagyság szerinti összetétele, mind ágazati szerkezete számottevően változott 1995-98 között: 70,9%-ról 80,5%-ra nőtt a több mint 50 főt foglalkoztató cégek aránya, miközben 15,6%-ról 6,8%-ra csökkent a 20 főnél kevesebbet foglalkoztatóké. Eközben visszaszorult az élelmiszer- és a textilipari cégek aránya és jelentősen nőtt a gépipar cégeké (lásd az 1.6.3. táblázatot)³⁴.

A TOP 1500 cégcsoportba nemcsak nagyvállalatok, hanem kisebb exportáló cégek is beletartoznak. Ezzel a kiválasztási szemponttal a feldolgozóipari export több mint 90%-át, az összes forgalom több mint 50%-át adó cégeket érjük el. E cégeknél dolgozik továbbá a feldolgozóiparban foglalkoztatottak több mint fele.

1.6.3.. táblázat

A legnagyobb exportálók megoszlása létszám és ágazati csoportok szerint 1995-98, %

	1995	1996	1997	1998
Létszám kategóriák				
-20	15,6	9,8	8,3	6,8
21-50	13,5	13,7	12,4	12,7
51-	71,0	86,4	79,3	80,6
Ágazati csoportok				
Élelmiszerek, italok és dohánytermékek gyártása	16,9	16,9	16,4	14,9
Textiliák, ruházati, bőr- és szőrme termékek gyártása	19,3	18,4	17,7	16,9
Fa-, papír- és nyomdaipar	6,2	7,0	7,0	5,7
Vegyipar	10,0	9,6	9,9	10,2
Nemfém ásványi termékek gyártása	3,2	3,7	3,6	3,5
Kohászat és fémfeldolgozás	14,6	13,8	14,8	13,5
Gépipar	25,4	26,5	26,6	30,1
Egyéb feldolgozóipar, hulladék-visszanyerés	4,4	4,2	4,1	5,0
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0
	N=1491	N=1500	N=1500	N=1500

A felvétel során kapott válaszok súlyozatlanul kerülnek elemzésre, kivéve az árakra, a kibocsátás és ezen belül az export várható növekedési ütemére vonatkozó becsléseket. Az utóbbiaknál a cégek nettó árbevételével súlyozott adatai adják a becslések alapját.

³⁴ A leginkább eltérő ágazati összetételű 1995-ös és 1998-as sokaság ágazati összetétel szerint inhomogénnek tekinthető: az empirikus Khi^2 (28,8) nagyobb, mint $\text{Khi}^2_{1-0,05}(7) = 14,1$ táblázatos érték. De ugyanez mondható el a létszám szerinti összetételre is.

Válaszadók, feltett kérdések

A válaszadókról pontos és megbízható információk állnak rendelkezésre. Minden felvételnél a cég top menedzsmentjének egyik (vagy több) tagja volt a válaszadó. Például a 2000 januári felvételek a cégek 24%-ánál a gazdasági igazgató vagy a vezérigazgató, 21%-ánál az ügyvezető igazgató, további 27%-ánál pedig a főkönyvelő (vagy kontrolling igazgató) válaszolt a kérdőívben szereplő kérdésekre. Az esetek kétharmadában egy személy válaszol, az esetek egyharmadában pedig a kollégái is segítik a válaszadót.

A kérdések részben *ad-hoc* kérdések, amelyek felvételtől-felvételekre változnak, részben rendszeresen feltett kérdések ugyan, amelyek azonban nem EU konformak (többnyire a speciális mintával kiválasztásával függenek össze, mint például a várható export orientációval, az importigényességgel, a piaci kapcsolatokkal foglalkozóak). A kérdések harmadik csoportját alkotják az EU konform konjunktúra kérdések.

Számított indexek

A TOP 1500 kutatás során nem számítanak kompozit indexet. Az eredményeket elemző kiadványok (*Konjunktúra Kutatási Füzetek*) egy-két kivételtől eltekintve közlik a vizsgált konjunktúra mutatók értékeit.

2. Lakossági felmérések

Magyarországon jelenleg két konjunktúra felmérés készül a lakosság körében. Az egyik a GKI lakossági felmérése, amelyet a Szonda-Ipsos-szal közösen készít (Lakossági Bizalmi Index) 1993 februárjától, havonta. A másik pedig a BKÁE Marketing tanszékének Fogyasztói Bizalmi Indexe, amelyre 1997 óta kerül sor negyedévente.

Mielőtt a fentiek egyes jellemzőiről szólnánk, érdemes részletesebben is foglalkozni két, a felvételek eredményeinek interpretációját befolyásoló tényezővel. Az első – látszólag technikai jellegű probléma – a mintavételi tervben a megfigyelés egységének kijelölésére (egyén vagy háztartás) vonatkozik, a másik pedig – látszólag ugyancsak technikai kérdés – a megkérdezettek minimális számával kapcsolatos. Látni fogjuk azonban, hogy mindkét döntésnek komoly konzekvenciái lehetnek az eredmények érvényességére és pontosságára és következésképpen az interpretáció relevanciájára vonatkozóan.

Az első dilemma úgy fogalmazható meg, hogy a lakossági felvételek során a megfigyelés egysége ki (mi) legyen: *az egyén*, akit a kérdezőbiztosok felkeresnek, vagy *az a háztartás*, amelyhez a megkérdezett tartozik. A EU és OECD harmonizáció kapcsán egyik lehetőséget sem zárják ki (Schwab, 1994), de mégis a lakossági felvételeknél *az egyén* megfigyelését hangsúlyozzák³⁵, miközben a kapott adatokat több országban a háztartások bizonyos jellemzői szerint újrasúlyozzák³⁶. A Michigan-i Egyetem felvételei során is nyitva hagyják e két lehetőséget. Egyrészt a háztartási jövedelemnél a háztartásfő és (ha van) a házastársa jövedelmeit kérdezik, másrészt a személyes adatok többségét (iskolai végzettség, nem, rassz, foglalkozás) a háztartásfőre és a kérdezetre vonatkozóan, az életkort pedig csak a háztartásfőre és (ha van) az élettársára vonatkozóan kérdezik (Ld. Morgan et al., 1965).

Az egyik lehetőség a lakossági egyéni mintavétel. Ekkor a megkérdezett egyén a megfigyelési egység, az ő véleményére vagyunk kíváncsiak és az ő jellemzői szerint biztosítjuk a felvétel arányosságát. Ezzel szemben mivel a fogyasztási döntések jó részének meghozatalában nem az egyén, hanem *a háztartás* a gazdasági cselekvő (megegyezően a közgazdaságtan feltételezéseivel) *adekvát* az lenne, ha nem egyéni, *hanem háztartási mintán készülne a kérdés és a megfigyelés egysége is a háztartás lenne*. Erre azonban a legtöbb esetben (sem Magyarországon, sem a legtöbb EU országban) közvetlenül nincs lehetőség. Nem lehet ugyanis háztartási mintát venni, ha a háztartások sokaságára vonatkozóan nincs nyilvántartás.

Milyen további indokok szólnak az utóbbi megoldás mellett? Empirikus felvételek eredményei támasztják alá azt, hogy *a háztartási életciklus és a háztartástípus döntően meghatározza a háztartások fogyasztási hajlandóságát, és a háztartás tagjainak fogyasztással kapcsolatos percepcióját* (Katona, 1975). A Magyarországon elvégzett vizsgálatok is megerősítik ezt az állítást. Mind a megtakarítási, mind a diszkrecionális jövedelmekből finanszírozott fogyasztási hajlandóságra nagy hatással van az, hogy a válaszadó milyen

---

³⁵ Legalábbis erre utal, hogy a felvételek eredményeinek közlésekor a háztartás jövedelmén túl a megkérdezett egyes jellemzői (életkor, iskolai végzettség, nem, foglalkozás) szerinti eredményközlést tartják kívánatosnak (Klein, 1994).

³⁶ Ld. Uo.

háztartástípusba sorolható háztartásban él (Tóth, 1996). Ennek megfelelően a gyerekszám és háztartástípus (egyedülálló, két felnőtt gyerek nélkül; egy felnőtt + gyerek, két felnőtt + gyerek, stb.) és a háztartásfő kora szerint meghatározott háztartási csoportokban számottevően eltérő fogyasztási magatartást és hajlandóságot valószínűsíthetünk.

Másrészt a háztartás magatartásáról lévén szó, a kérdezés során – lehetőség szerint – a háztartás azon tagjait kellene preferálni, akik legtöbbet tudnak a háztartások pénzügyeiről és többnyire döntenek is ebben. Ők pedig – bármilyen hihetetlen a modern férfiközpontú társadalmakban – leggyakrabban a feleségek³⁷, vagy pontosabban, a háztartások legidősebb aktív korú nő tagjai. Ennek megfelelően a háztartások fogyasztói magatartására és várakozásaira vonatkozó kérdésnél a pénzügyekben kompetens háztartástagot kellene elérni. Ekkor azonban speciális kérdezési módszert kellene követni, amelyek megdrágítanák az adatfelvételt. Ebben az esetben értelmetlen és felesleges a megkérdezett bármilyen jellemzője mentén a felnőtt lakosság megoszlásához való illeszkedést keresni és ennek megfelelően értelmetlen az adatokat a kérdezett neme, életkora, iskolai végzettsége szerint is közölni.

Ha pedig úgy döntünk, hogy az egyéni mintavételt preferáljuk és az egyén a megfigyelés egysége, akkor a kérdezettek megoszlásánál a sokaság (a felnőtt lakosság) nem, életkor, és iskolai végzettség szerinti megoszlását kell szem előtt tartanunk. Teljesen indokolt és helyes ez a megoldás akkor, ha *individuális* döntések nyomon követéséről, illetve előrejelzéséről van szó. (Ilyenek lehetnek például a politikai döntésekről alkotott vélemények, vagy a választási előrejelzések.) Értelmes ekkor a minta arányosságának a fenti szempontok szerinti biztosítása és az eredmények e szempontok szerinti közlése is.

De más a helyzet akkor, ha a közvélemény kutatások esetében egyébként bevett mintavételi eljárásokat direkt módon a konjunktúra kutatásoknál alkalmazzuk. Két okból is. Egyrészt nem mindig a kompetens háztartástagot kérdezzük így meg, másrészt pedig nem veszünk tudomást arról, hogy a fogyasztási és a megtakarítási döntések jó része nem egyéni döntések eredménye³⁸. Ennek megfelelően az egyéni döntések aggregálásával nem juthatunk közelebb a háztartások fogyasztási és megtakarítási döntéseinek megértéséhez, vagy előrejelzéséhez.

Van azonban egy harmadik módszer is. Ha háztartási mintát vesznek, mint például az INSEE teszi ezt háztartási felvételeiben a lakások és az új lakásépítések regiszterének, vagy a telefonkönyvnek a felhasználásával³⁹. Vagy – ha rendelkezésre állnak a háztartások bizonyos

---

³⁷ A TÁRKI 1998-as Háztartás Monitor felmérése szerint a párkapcsolatban élők 60%-ánál közösen kezelik a háztartás pénzét, míg 30%-ban egyedül a feleség 4%-ban pedig egyedül a férj a pénzkezelő. Lásd Nagy, 1999.

³⁸ A párkapcsolatban élők mindössze 2-3%-ára jellemző a független pénzkezelés, azaz amikor a felek egymástól függetlenül kezelik pénzüket és döntenek saját jövedelmeinek elköltéséről, vagy megtakarításáról (Nagy, 1999).

³⁹ Az utóbbi használata elméletileg három feltételezésen nyugszik: a) egy háztartásban csak egy telefon van, b) ha több van, akkor az egy telefont és a több telefontal rendelkező háztartások főbb jellemzői nem különböznek egymástól, c) a telefontal rendelkező háztartások főbb jellemzők (jövedelem, háztartástípus, lakóhely) szerinti megoszlása illeszkedik az összes háztartáséhoz. Az INSEE telefonos felvétele bevallottan nem reprezentatív e szempontokból (INSEE, 1994, Coute, 1994). A kapott adatokat a háztartás tagjainak száma, a háztartásfő foglalkozása, a háztartási jövedelem, a településtípus és regionális elhelyezkedés szerint súlyozzák (Klein, 1994). A telefon ellátottság egyenlőtlenségei miatt a telefonos felvételek torzítottságával kellett számolni a '90-es évek közepének Magyarországon is. Telefonos kikérdezésen alapuló vizsgálatok lakossági reprezentativitásáról komoly és meghatározó vita zajlott le a közvélemény-kutató intézetek kutatói között a '90-es évek elején, melynek alaphangját Tarjányi József tanulmánya adta meg (Tarjányi, 1990). 2000-ben a városi lakosság körében valószínűleg már nem torzítottak a telefonos vizsgálatok. Erre vonatkozóan azonban nem állnak rendelkezésünkre empirikus evidenciák.

jellemzői, akkor a háztartások bizonyos jellemzői szerint választják ki a megkérdezendők körét, vagy az egyéni mintából kiválasztottak válaszait utólag a háztartások bizonyos jellemzői szerint (pl. háztartás méret, háztartás egy főre jutó összjövedelme, háztartásfő foglalkozása, településtípus, régió, stb.) súlyozzák. *Ekkor a megkérdezéskor nem ragaszkodnak ahhoz, hogy a háztartás anyagi döntéseiben kompetens tagok válaszoljanak.*

A negyedik módszer lenne, ha egyéni mintából kiindulva a háztartás kompetens tagját kérdeznénk meg a háztartás fogyasztási döntéseiről úgy, hogy mindvégig az egyéni minta jellemzőit tartanánk szem előtt. Ez azonban *non-sense* (ha lehetőség van rá, miért ne súlyoznánk az adatokat utólag bizonyos háztartási jellemzők szerint?) és csak, mint elméleti lehetőséget említjük meg.

A négy megoldás jellemzőit a 2.1. táblában foglaljuk össze. Az egyes felvételek típusokat eszerint három paraméter figyelembe vételével rakhatjuk sorrendbe:

- *Érvényesség (validity)*. Torzítottak-e és, ha igen mennyire a kapott aggregált indexek értékei? Ha a háztartások jövedelme és tagjainak száma döntő a fogyasztási hajlandóság meghatározásában, akkor az egyéni szempontok szerint súlyozott minták ilyen torzítási lehetőségeket hordoznak magukban.
- *Pontosság (accuracy)*. A válaszadónak vannak-e ismereteik arról, amit kérdezőnk tőlük, illetve ezek az ismeretek léte és pontossága nem torzított-e szisztematikusan (pl. a férfi megkérdezettek rendre pontatlanabb választ adnak, mint a nők)?
- *Ár*. Az előre meghatározott esetszám mellett mennyibe kerül az egyes felvétel típusok lebonyolítása?

E három szempontot figyelembe véve – az egyszerűség kedvéért kétértékű indikátorok alkalmazásával – az egyes felvétel típusokat az alábbiak szerint jellemezhetjük (lásd a 2.2. táblázatot). Az egyes felvétel-típusok közötti választást pedig alapvetően meghatározza, hogy az egyes paramétereket mennyire tartjuk fontosnak⁴⁰. Mindkét magyarországi felvétel a *D* csoportba sorolható: egyéni mintán kerül sor a felvételre, az adatok nincsenek súlyozva a háztartások típusa szerint és egyik vizsgálat során sem törekednek arra, hogy a kérdés során a háztartás ügyeiben kompetens felet keressék meg. Ennek megfelelően a pontosság, mind az érvényesség tekintetében *a priori* legkevésbé jó, de az egyik legolcsóbb kombinációt képviselik. Ilyen megoldást alkalmaznak az EU országok között Belgiumban, Görögországban, Írországban, Hollandiában és az Egyesült Királyságban, míg Franciaország mellett Németországban, Dániában, Spanyolországban, Svédországban és Olaszországban a *C* megoldást alkalmazzák (Öhlén, 1983, Klein, 1994).

---

⁴⁰ Például, ha a felvételekre fordított kiadások rögzítettek, akkor nyilvánvaló, hogy az *A* preferáltabb *B*-hez képest illetve *C*, *D*-hez képest. Ha a kiadások növelhetők, akkor *A* és *C* között az dönt, hogy a megrendelő szerint az árnövekedésből adódó "veszteséget" meghaladja-e az érvényesség és pontosság növekedéséből fakadó minőség-növekedés.

2.1. táblázat

A lakossági konjunktúra felvételek (consumer surveys) négy lehetősége

		A minta kiválasztás (vagy súlyozás) szintje	
		Háztartás	Egyén
A kérdezett	a háztartás ügyeiben kompetens tag	<p>A</p> <p>A háztartások jellemzői szerinti illeszkedés; Pontos információk a háztartás fogyasztási és megtakarítási döntéseiről;</p> <p>Drága</p>	<p>B</p> <p>Egyéni jellemzők szerinti illeszkedés - a háztartási jellemzők szerinti torzítottság lehetősége; Pontos információk a háztartás fogyasztási és megtakarítási döntéseiről;</p> <p>Drága</p>
	a háztartás bármely felnőtt tagja	<p>C</p> <p>A háztartások jellemzői szerinti illeszkedés; Kevésbé pontos információk a háztartás fogyasztási és megtakarítási döntéseiről;</p> <p>Olcsó</p>	<p>D</p> <p>Egyéni jellemzők szerinti illeszkedés - a háztartási jellemzők szerinti torzítottság lehetősége; Kevésbé pontos információk a háztartás fogyasztási és megtakarítási döntéseiről</p> <p>Olcsó</p>

Idáig a megkérdezettek számával nem foglalkoztunk, azt előre rögzítettnek vettük. A második kritikus kérdés pedig éppen ezzel kapcsolatos. Elegendő-e 500 vagy 1000 fős minta, vagy ennél nagyobb mintára van-e szükség ahhoz, hogy a háztartások fogyasztási magatartását és a lakosság fogyasztással kapcsolatos percepcióját nyomon kövessük és az eredmények érvényessége se szenvedjen különösebb csorbát?

2.2. táblázat

A lakossági konjunktúra felvételek négy típusának jellemzői

	A	B	C	D
Érvényesség	Jobb	Roszsabb	Jobb	Roszsabb
Pontosság	Jobb	Jobb	Roszsabb	Roszsabb
Ár	Magasabb	Magasabb	Alacsonyabb	Alacsonyabb

A kézenfekvő felelet erre az, hogy elegendő a lakossági véleménykutatásoknál leggyakrabban használt 1000-1200 megkérdezettre kiterjedő minta⁴¹. Ha azonban utánagondolunk, akkor kétségek vetődnek fel ezzel a döntéssel kapcsolatban. Figyelembe kell ugyanis vennünk egy alapvető különbséget, ami a hagyományos véleménykutatásokat a fogyasztói viselkedés empirikus megfigyelésétől és előrejelzésétől elválasztja.

Az előbbieket (például a pártpreferenciák, vagy a "mi a véleménye a..." jellegű kérdések) esetén triviális, hogy *minden válaszadó véleménye ugyanakkora súlyt képvisel a lakosság egészére jellemző aggregált becslésnél*. Ez így helyes, mert ténylegesen is minden szavazat / vélemény azonos súllyal vesz részt a választásokon / vagy az adott jelenségről, tárgyról, személyről való lakossági vélekedésben. Ekkor 1000-1200 fő véleményéből a megadott statisztikai szabályok szerint lehet következtetni az egyes véleményeknek az eredeti sokaságban való lehetséges megoszlására.

Nem így a fogyasztói viselkedés esetén, ahol a háztartások tényleges aggregált fogyasztásának kialakulásában *az egyes fogyasztási csoportok számottevően eltérő súllyal vesznek részt*. Ugyanúgy, ahogy korábban a vállalkozások esetében a kibocsátás, illetve a GDP-hez való hozzájárulás erőteljesen eltér az egyes vállalatcsoportok között és a konjunktúra kutatások során felvetődik a nagyság, vagy a GDP-hez való hozzájárulás szerinti súlyozás jogossága. De nem tekintjük hibának azt, ha a válaszadók mintája torzított a nagyobb cégek irányába, mivel e cégeknek nagyobb szerepük is van az aggregált kibocsátás meghatározódásában, mint a kisebb cégeknek; ugyanúgy a fogyasztási felvételeknél is számolni kell a fogyasztás koncentráltóságával. A háztartások jövedelem szerinti megoszlásához hasonlóan a fogyasztás szerinti megoszlás is balra ferdült: a háztartások kisebb részének kimagasló, az átlagot meghaladó fogyasztása mellett a mintába kerülők felének fogyasztása az átlag alatti értéket ér el. Azaz a vállalkozások kibocsátásához analóg módon a lakossági fogyasztás esetében is

⁴¹ Ennek mintavételi hibája egy dichotóm $a(0,1)$ változó esetében, ha $N \gg n$ és, ha A szórása maximális (ha az $A = \sum_{i=1}^{1000} a_i = 0,5$), akkor $se_A = 0,0076633$, ami 95%-os megbízhatósági szinten az eredeti paraméter $\pm 3,1\%$ -os becslési hibahatárát jelenti. Ha a mintavételi arány (n/N) magas, akkor se_A fent kiszámított értékét még az $e = \sqrt{\frac{N-n}{N-1}}$ korrekciós tényezővel kell szorozni.

bizonyos, magas jövedelemmel rendelkező csoportoknak van szerepe a háztartások aggregált fogyasztásának meghatározásában.

Ekkor pedig számítani kell arra, hogy bármilyen nagy minta esetén a megkérdezettek egy részének fogyasztói döntései meghatározó, más részének döntései pedig marginális szerepet játszanak az aggregált fogyasztás jövőbeni alakulásában. Hogy mekkorák ezek az arányok, az a fogyasztás és végső soron a jövedelemkoncentráció mértékétől függ.

Ezt a helyzetet két lépéssel korrigálhatjuk: egyrészt növeljük a megkérdezettek számát, másrészt a kapott adatokat súlyozzuk a háztartások jövedelmével, vagy ha ilyen adatot nem kérdezőnk, akkor olyan indikátorával, amelyet a jövedelem *proxy*-jának tekintünk. Az első lépésre a releváns esetszám biztosítása érdekében van szükség, a másodikra pedig azért, hogy az egyes válaszokat az adott háztartásnak az aggregált fogyasztásban játszott feltételezett szerepe szerint vegyük figyelembe az egyes mutatók kiszámításánál. A második lépés szükségessége persze függ attól is, hogy valójában mekkorák a fogyasztásban jelentkező egyenlőtlenségek.

A fenti megfontolások adják értelmét annak, hogy az EU tagállamok lakossági konjunktúra vizsgálatainál 1700 és 3000 között mozog a megkérdezettek és 1300-2000 közötti a válaszadók száma⁴². Másrészt azon országok között, amelyek alkalmaznak valamilyen súlyozást (1994-ben hat ilyen ország volt), négyenél a háztartás jövedelmi viszonyait tükröző szempontok (például a háztartásfő kora, foglalkozása, illetve a háztartás összes jövedelme) adják az alkalmazott súly egyik komponensét. A magyarországi felvételeknél a megkérdezettek száma azonban jóval alacsonyabb: a GKI felmérésénél 1000 fő, a BKÁE Marketing Tanszék vizsgálatánál pedig 500 fő. Nyilvánvaló, hogy a költségek minimalizálásának kényszerű szempontja áll e döntések mögött.

Ezek az alacsony esetszámok azonban jóval nagyobb bizonytalanságot eredményeznek annál, mint valamely fejlett országban készülő 500, vagy 1000 főre kiterjedően lakossági konjunktúra vizsgálatok⁴³. Figyelembe kell ugyanis venni egy tényezőt, amely a közép-kelet európai átalakuló országokban, így Magyarországon is a lakossági felvételek során a kérdezettek számának növelését indokolja.

Az 500-1700 fő megkérdezése ugyanis gyümölcsöző és kielégítő eredményt adhat egy fejlett gazdasággal és viszonylag stabil társadalmi struktúrával rendelkező országban, ahol a társadalom többsége a középosztályba sorolható. Kétségeket vet fel és komoly bizonytalanságokat hordozhat azonban magában az átalakuló gazdaságokban, ahol a középosztály társadalmi súlya sokkal kisebb. Nem a jövedelmi, vagy vagyoni egyenlőtlenségek nagyságáról van itt szó elsősorban, hanem a legszegényebb és leggazdagabb társadalmi csoportok egymáshoz és a társadalom egészéhez viszonyított arányáról. Miért?

A válasz egyszerű: míg egy fejlett gazdaságban és stabil társadalomban a a leggazdagabbak és a középosztály fogyasztása adja az aggregált lakossági fogyasztás jelentős részét, addig teljesen más a helyzet az átalakuló gazdaságokban – közöttük Magyarországon. Az utóbbiakban egy viszonylag kis lakossági csoport, a legmagasabb jövedelműek fogyasztása az

---

⁴² 1994-ben 11 tagállamban, az akkori tagállamok mindegyikében (Luxembourg kivételével) folyt havonta lakossági konjunktúra vizsgálat (Klein, 1994).

⁴³ A Michigan-i Egyetem felvételei során 500 a válaszadók száma.

összes fogyasztáson belül jelentős arányt képvisel, miközben a lakosság többségének fogyasztása marginális szerepet játszik az aggregált lakossági fogyasztás alakulásában. Kevésbé van így a mindennapi szükségleteket fedező fogyasztás esetében, de szinte teljesen ez a helyzet a fogyasztási és megtakarítási hajlandóság alakulása szempontjából kitüntetett jövedelem komponens, a diszkrecionális jövedelmek esetében⁴⁴.

Ez a helyzet – ha igaz – alapvetően kérdőjelezi meg a lakossági fogyasztási hajlandóságot és közérzetet felmérő kismintás lakossági felvételek értelmességét. Miért kérdezzük hónapról-hónapra, illetve negyedévről-negyedévre azokat, akiknek nincs, illetve alig van diszkrecionális jövedelme, hitelt felvenni nem tudnak az alacsony jövedelem miatt és egyfelől kicsi az aggregált fogyasztásban játszott szerepük, másrészt fogyasztási határhajlandóságuk egy, vagy ahhoz közeli tartományban mozog?

Ha a fogyasztási hajlandóság változását és annak az aggregált keresletre gyakorolt hatását kívánnánk felmérni, akkor adekvát a legmagasabb jövedelmi csoportok koncentrált megkérdezése, azaz eleve torzított minta lenne, nem pedig a felnőtt lakosság nem, lakóhely és iskolai végzettség szerinti reprezentatív 500 vagy 1000 fős mintája. Vagy akkor kapnánk a lakossági várható fogyasztási, illetve megtakarítási magatartását pontosabban becsülő mutatókat, *ha a háztartási fogyasztás alapján súlyozott adatokkal dolgoznánk* – ahogy ezt egyébként az EU országok egy részében teszik. Így a többiekénél nagyobb súlyt adva az aggregált fogyasztás és megtakarítás változásaiban szinte kizárólagos szerepet játszó lakossági csoportok válaszainak.

A fogyasztási és a megtakarítási hajlandóságra vonatkozó számítások alátámasztják a fenti gondolatmenetet (Tóth, 1996). Ha a háztartásokat az egy főre jutó háztartási összjövedelem alapján decilisekbe osztjuk, akkor azt láthatjuk, hogy a háztartások két tizedének kezében van az aggregált jövedelem 38%-a, a megtakarítások több mint 60%-a, ők fogyasztják el a mindennapi szükségleteket fedező aggregált fogyasztási 27%-át és *a szabadon felhasználható jövedelmekből finanszírozott fogyasztás közel 60%-át*. A háztartások fogyasztási és megtakarítási hajlandóságának alakulásában tehát döntő szerepet *a legmagasabb jövedelmű háztartások játsszák*.

---

⁴⁴ A likvid eszközökkel nem rendelkező „háztartások bizonyára dollárban nem játszanak domináns szerepet gazdaságunk marginális fogyasztásának és megtakarítási hajlamának meghatározásában. Ezekre a tényezőkre azok a háztartások gyakorolnak döntő hatást, amelyek rövid távon jelentős nagyságú diszkrecionális jövedelemmel rendelkeznek...” Ld. Tobin, 1984 166. old.

2.1.1. táblázat

Az aggregált megtakarítás, jövedelem, és fogyasztás megoszlása a háztartások jövedelmi decilisei között 1995-ben, %

Jövedelmi decilisek	Jövedelmek	Megtakarítások	Mindennapi szükségleteket fedező fogyasztás	Diszkracionális jövedelemből finanszírozott fogyasztás
1	5,46	1,18	9,23	4,87
2	6,68	1,02	8,86	3,79
3	7,10	3,53	8,54	3,61
4	7,07	3,05	8,44	6,25
5	7,02	6,01	8,05	5,02
6	7,94	4,67	8,68	2,92
7	9,48	8,90	9,75	5,58
8	11,61	9,67	11,18	10,49
9	14,57	20,74	12,05	20,43
10	23,07	41,22	15,23	37,05
Felső 20% aránya	37,6	62,0	27,3	57,5
Aggregált összeg (mFt)	1.071,1	156,4	690,1	194,1

Adatok forrása: Tóth, 1996. Saját számítás a Magyar Háztartás Panel 1995-ös hulláma alapján.

Egy ötszáz fős minta gyengéi ezek után nyilvánvalóak: a megkérdezettek között mindössze 100-150 közöttire tehető a jelentősebb diszkracionális jövedelemmel rendelkezők aránya, akiknél például az autó-, vagy ingatlan, vagy nagy értékű fogyasztási cikk vásárlására vonatkozó kérdés egyáltalán releváns lehet. A többiek esetében ezek olyan kérdések, amelyek, mint a mesében „a mi lenne, ha a szegény ember elnyerné a királylány kezét” kategóriába tartoznak. Így a válaszok is csak, mint egy *feltételes szituációra* vonatkozó *feltételes* reakciók értelmezhetőek⁴⁵.

⁴⁵ Ez persze nem jelenti azt, hogy az ilyen – tényellentétes állításokat tartalmazó – kérdések alkalmazása széles körben ne lenne értelmes és gyümölcsöző a társadalomtudományi kutatásban (a magyarországi irodalomban erre példa Csontos *et al.*, 1996 és Tóth - Szántó, 1999). De miért alkalmaznánk ezeket a konjunktúra kutatásokban akkor, ha egyébként lehetőségünk adódik egy jobb – a reális helyzetekre való lehetséges reális reakciókat felmérő – megoldásra is?

2.1. A Lakossági Bizalmi Index - a GKI Rt. és a Szonda-Ipsos felmérése

Történet, mintavételi terv

A GKI 1993 februárjában indította útjára a lakosság körében készített, a gazdasági helyzet percepciójára és a háztartások rövidtávú várakozásaira vonatkozó kérdőívét. A felvételek havi rendszerességgel történnek és a havonta feltett kérdések negyedévente újabb három rendszeresen feltett kérdéssel egészülnek ki. A felvételek során a GKI a EU által ajánlott módszereket tartja irányadónak. A kérdezést a Szonda-Ipsos bonyolítja le egy 1000 fős felnőtt (18 éven felüli) mintán.

Reprezentativitás, homogenitás és súlyozás

A minta egyéni, és a megkérdezettek egyéni jellemzői szerinti illeszkedést tartják a kutatók fontosnak⁴⁶. Ennek megfelelően a megkérdezettek megoszlása nem, iskolai végzettség és lakóhely típusa szerint felel meg a lakosság egészén belüli arányoknak. A felvételek adatai súlyozatlanok. A kérdések olyan omnibusz felvételekbe illeszkednek, amelyek valószínűleg túlnyomórészt az egyén szintjén jól értelmezhető és megválaszolható kérdésekre adott véleményeket tartalmaznak⁴⁷. Amennyiben azonban magára a megkérdezett háztartására vonatkozó adatok is rendelkezésre állnak, akkor semmi akadálya nincs annak, hogy a válaszokat ezekkel újrasúlyozva a jelenleginél elméletileg jobb és az EU országok között a lakossági felmérésekben legnagyobb tapasztalatokkal rendelkező francia, vagy német mintához közelebb álló megoldás szülessen. Vagy az adatok fenti szempontú újrasúlyozása lehetőséget adna legalább a kétféle súlyozás után nyert eredményeket összehasonlítva az eredeti, *a priori* feltevést tesztelhesük.

A GKI által követett megoldás e szempontból azonban így is legalább olyan jó, mint amelyet az EU országok jó részében alkalmaznak. Másrészt – üdítő kivételként a hazai empirikus konjunktúra kutatások között – empirikus evidenciákkal is rendelkezünk a felvételek eredményeinek a "jóságát" illetően. (Molnár – Skultéty, 1995 és 1997).

---

⁴⁶ Ennek ellenére egy *contradictio in adiecto* olvasható a publikált jelentésekben: "a megkérdezések 1000 olyan háztartásra terjednek ki, amelyek nem, életkor, iskolai végzettség és lakóhely szerint megfelelően reprezentálják a lakosságot" (Lásd például GKI, 1997). De hogyan lehet *a háztartásoknak* nem, életkor és iskolai végzettség szerinti megoszlása? (Az utóbbi kettő *ad absurdum* úgy lenne operacionalizálható, ha például a háztartástagok elvégzett osztályainak számából / életkorából számolnánk átlagos iskolázottsági, illetve életkori mutatókat és a háztartások e szerinti megoszlását néznénk. A nem szerinti megoszlás akkor is talány marad.)

⁴⁷ A konjunktúrára vonatkozó kérdéseknek omnibusz felvételekben való elhelyezését gazdaságossági szempontok indokolják.

Feltett kérdések

A GKI tizenkét kérdést tesz fel havonta és három kérdést negyedévente. Ezek mindegyike megfelel az EU által ajánlott sztenderd kérdéseknek⁴⁸. A válaszlehetőségek legtöbb esetben egy ötfokú ordinális skálán rendezhetőek el. Ezek majdnem mindegyike a standard, széles körben alkalmazott kategóriákat alkalmazza, illetve fordítja magyarra. Néhány kérdésnél azonban zavaró kiegyensúlyozatlanságot, illetve inkonzisztenciát lehet felfedezni. Ilyen például az alábbi:

Ön szerint az elkövetkező egy évben a munkanélküliek száma hogyan változik?

Drasztikusan emelkedni fog
Kicsit nő
Változatlan marad
Kicsit csökken
Nagymértékben csökken

Miért "drasztikusan"?

Egyáltalán érti-e mindenki azt, hogy "drasztikus" (= kíméletlen, [kifejezésről, viccről] trágár, Ld. Magyar Szinonima Szótár. 1978. 81. o.)? Ha nem – márpedig ezt feltételezzük – akkor ez újabb indokolatlan zajt visz a válaszokba.

Másrészt mivel erősen túlzó válaszlehetőségről van szó, itt a skála torzítottsága befolyásolja a válaszadókat. Elriasztja azokat, akik a "kicsit nő" válaszlehetőségnél intenzívebb választ kívánnának adni. Más megoldás híján ezért a felkínált lehetőségek közül többen végül a "kicsit nő" válasz jelölik meg. Vagyis az aggregált válaszok szisztematikusan torzítani fognak a várhatóan kisebb mértékben növekedő, illetve csökkenő munkanélküliség irányába.

A megfelelő EU standard kérdés válaszlehetőségei kiegyensúlyozottak (lásd a 4.2. Melléklet 7. kérdését). De nem esik az előbbi csapdába a BKÁE Marketing Tanszék sem, amikor a lehető legegyszerűbben és legtisztábban kérdez:

Véleménye szerint az elkövetkező 12 hónapban a munkanélküliek száma nő, nem változik, vagy csökken? (3. Kérdés)

Nagyobb lesz
Ugyanolyan lesz
Kisebb lesz
(Nem tudja, nincs válasz)

Katonának a fogyasztói hajlandóságra vonatkozó klasszikus kérdése kissé komplikált és inkonzisztens formában bukkan elő a GKI kérdőívében:

---

⁴⁸ A kérdéseket az alábbi GKI kiadványból vettük: A lakossági bizalmi index alakulása 1997 októberében (véleménykutatás alapján), GKI Gazdaságkutató Rt. 1997. november.

Véleménye szerint jelenleg az emberek számára reális lehetőség a nagy értékű fogyasztási cikkek (bútor, mosógép, Tv, stb.) megvásárlása? (8. Kérdés)

*Igen, kedvezőek a lehetőségek
Nem igazán kedvező, de nem is kedvezőtlen az alkalom
Nem, jelenleg nem reális lehetőség ez
Inkább el kell halasztani az ilyen vásárlásokat
(Nem tudja)*

Három ponton is kétségek fogalmazhatóak meg ezzel kapcsolatban.

1. A negyedik válaszlehetőség egy kakukktojás. Az első három egy ordinális skálába rendezhető, de a negyedik úgy is igaz lehet, hogy igaz a második, vagy a harmadik is. Feltéve, hogy ha nem reális lehetőség a vásárlás, annak még két kimenete lehet: a vásárlásról való véglegesnek gondolt lemondás, vagy a vásárlás időleges elhalasztása. Valójában két kérdést tartalmaz ez. Az elsőre (1-3 válaszlehetőség) való válasz függvényében lehetne feltenni a másodikat a vásárlás időleges elhalasztásáról (talán az időtávot is megkérdezve), vagy a vásárlásról való végleges lemondásról⁴⁹.

2. A kérdést fel lehet tenni úgy, hogy kifejezetten 'mások' ("az emberek") döntéseire vonatkozik, de a fogyasztási hajlandóság pontosabb indikátorát kapnánk akkor, ha nem arról kérdeznénk a válaszadót, hogy hogyan ítéli meg *mások* vásárlási lehetőségeit, hanem azt, hogy hogyan ítéli meg *családja* vásárlási lehetőségeit. Jobb megoldásnak látszik tehát, ha a kérdés a kérdezett szempontjából van feltéve – úgy, mint a BKÁE Marketing Tanszékének felmérésénél:

Ön szerint érdemes mostanában nagyobb háztartási eszközt vásárolni?

Itt a válaszlehetőségek is semlegesek és konzisztensek:

*Érdemes
Is-is
Nem érdemes
(Nem tudja, nincs válasz)*

3. Az utolsó és az előbbiekhöz képest már csak marginális probléma az, hogy a felkínált első és harmadik válaszlehetőség sem egymás ellentettje:

---

⁴⁹ De lehet, hogy itt csupán elírásról van szó: az eredeti EU kérdésben a harmadik válaszlehetőség ugyanis így hangzik: "no, it is the wrong time, the purchase should be postponed".

Az elsőben a "kedvező lehetőségek" elfogadásáról van szó, míg a harmadiknál a "nem reális lehetőség" választásáról (a szerző kiemelései). Vagy reális és nem reális lehetőség, vagy pedig kedvező és nem kedvező lehetőség közötti választás lenne indokolt⁵⁰.

Számított indexek és az eredmények közlése

A GKI egy – az EU standardoknak megfelelő – kompozit indexet (*Lakossági Bizalmi Index*) számít. Öt kérdésre adott válaszok egyenlege szerepel ebben. Az index definíciója a következő:

$$LBI_t = 1/5HPH_{t,t-12} + 1/5HPH_{t+12,t} + 1/5OGH_{t,t-12} + 1/5OGH_{t+12,t} + 1/5FH_t$$

ahol

HPH: háztartás pénzügyi helyzete

OGH: az ország gazdasági helyzete

FH: fogyasztási hajlandóság (nagy értékű javak vásárlásának lehetősége).

t,t-12: jelenleg az elmúlt évhez képest

t+12,t: a következő évben a jelenlegi helyzethez képest

t: jelenleg

---

⁵⁰ De van olyan eset, ahol maga az EU standard kérdés is vitára adhat okot. Fenntartásokat fogalmazhatunk meg ugyanis pl. egy EU standard kérdés válaszlehetőségeivel kapcsolatban is:

Véleménye szerint hogyan alakultak a megélhetési költségek az egy évvel ezelőttihez képest? (5. Kérdés)

Sokkal magasabbak

Jócskán magasabbak

Kicsit magasabbak

Azonosak

Alacsonyabbak

Itt azzal a dilemmával állunk szemben, hogy egy magas inflációval jellemezhető időszakban fel kell-e ajánlani nyilvánvalóan irreleváns, illetve kevésbé releváns válaszlehetőségeket (a megélhetési költségek "sokkal alacsonyabbak"). Ha úgy döntünk, hogy nem, akkor a skála az egyik oldalra fog húzni (a "magasabb megélhetési költségek" válaszlehetőség közül hármat választhatunk, az egy "alacsonyabbal" szemben). Ekkor azonban akaratlanul is a "magasabb" válaszlehetőségek felé orientáljuk a válaszadókat. Másrészt bajban leszünk az adatok hosszú távú összehasonlíthatóságával akkor, ha az infláció üteme lecsökken, vagy éppen egy deflációs periódus következik. Akkor hirtelen át kellene alakítani a skálát, hogy releváns legyen. Ha úgy döntünk, hogy a jelenleg irreleváns válaszlehetőséget felajánljuk, és továbbra is ötfokú skálát alkalmazunk, akkor pedig rövid távon információt veszünk, mert lecsökken a "magasabb" válaszlehetősége száma (ekkor pl. a skála egy lehetséges változata: "sokkal magasabbak, kicsit magasabbak, azonosak, kicsit alacsonyabbak, sokkal alacsonyabbak" lenne). Továbbá ekkor azt kockáztatjuk, hogy a skála egyik végét ("sokkal alacsonyabbak") egy hosszú periódus során csak nagyon kevés hullámban és kevesen fogják választani, de azt nyerjük, hogy a skálát sohasem kell módosítani. A Michigan-i Egyetem felmérései az utóbbi megoldást választják. Például a felvételük inflációra vonatkozó kérdésénél a válaszlehetőségek között annak ellenére egyensúly van (nőtt / nem változott / csökkent), hogy a "csökkent" válaszlehetőség esetenként több évig nem releváns. Ld. BKE Marketing Tanszék - Fogyasztói Bizalom Index és Survey Center, University of Michigan kérdőívét a 2.1. és a 6. Mellékletben.

Az ötfokú ordinális skálák értékeiből számított egyenleget kétféleképpen is megadják. Egyrészt azonos súlyt tulajdonítva minden válaszlehetőségnek (egyszerűen összeadva a skálák felső két válaszlehetőségének gyakoriságait és ezekből kivonva az alsó két válaszlehetőség gyakoriságainak összegét, vagy az EUROSTAT által ajánlott módon az egyes válaszlehetőségeknek – a kedvezőbb felől indulva – az alábbi súlyokat adva: 1; 0,5; 0; -0,5; -1. Az utóbbit súlyozott egyenlegnek (*characteristic value*) hívják.

Az adott részindexekben az *egyenleg* értékei szerepelnek, így a származtatott mutatóra is teljesül:

$$-100 \leq LBI_t \leq 100.$$

A felvételek eredményeit elemző kiadványok (*A lakossági bizalmi index alakulása...*) az EU standardoknak megfelelően közlik az egyes részindexekre adott válaszok megoszlásait. Ezzel a kompozit indexek értékei is reprodukálhatóak.

2.2. A Fogyasztói Bizalmi Index - a BKÁE Marketing Tanszék felmérése

Történet, mintavételi terv

A BKÁE Marketing Tanszék felmérése teljes egészében a Michigan-i Egyetem Kutató Központjának (Survey Center, University of Michigan) módszerét veszi át. A felmérés licencét ettől az intézettől kapja (BKÁE, 1999). A megkérdezést jelenleg egy piackutató cég, a Millward Brown Hungary Kft. végzi, a kapott adatokat pedig a Marketing Tanszék munkatársai dolgozzák fel. A minta egyéni minta, a kérdezés kérdezőbiztosokkal történik. A felvételekre 1996 júniusa óta negyedévente kerül sor.

A felvételek 500 fős mintán történnek. A megkérdezettek alacsony számával kapcsolatos kétségeinkről az előzőekben már ejtettünk szót.

Reprezentativitás, homogenitás és súlyozás

A felvételek a kutatási jelentések szerint életkor, végzettség, település típus, valamint regionális szempontból arányosak, azaz tükrözik a felnőtt magyar lakosság megfelelő megoszlását. A jelentések tanulsága szerint itt nem a fenti szempontok szerinti együttes, hanem parciális illeszkedéséről van szó. 1996 és 1997 március közötti öt felvételnél elkerülhetetlen volt a fenti szempontok szerinti súlyozás az arányosság biztosítása érdekében. Ezek utáni felvételeknél pedig 400 fős mintát vesznek, amelyhez az arányosság biztosítása érdekében 100 főből álló, kvótás módszerrel kiválasztott almintát illesztenek.

A negyedéves jelentések minden esetben közlik a minta megoszlását kor, nem végzettség és településtípus szerint. Ezek közül az egyes felvételeknél sem a településtípus sem a nem, sem pedig az életkor szerinti megoszlás nem tér el számottevően el egymástól, illetve a viszonyítási alapnak kijelölt 1996-os mikrocenzus megfelelő megoszlásától. Nem áll azonban ez a megkérdezettek iskolai végzettség szerinti megoszlására (lásd a 2.2.1. táblázatot).

Az 1997 szeptemberi felvételnél a közép- és felsőfokú végzettségűek vannak a sokasági aránynál számottevően nagyobb arányban a mintában, az 1998 decemberi és 1999 szeptemberi felvétel esetében pedig az alacsony iskolai végzettségűek esetében láthatjuk ezt.

*2.2.1. táblázat
A BKÁE Marketing Tanszék felvételeiben megkérdezettek iskolai végzettség szerinti megoszlása, %*

Felvételek	A megkérdezett minta végzettség szerinti összetétele (%)		
	Alapfokú	Középfokú	Felsőfokú
1996-os mikrocenzus	45,5	43,8	10,7
1997 június	42,2	48,2	9,6
1997 szeptember	31,8	50,6	17,6
1997 december	46,2	41,0	12,8
1998 március	47,3	39,5	13,2
1998 június	50,7	38,2	11,1
1998 szeptember	49,8	39,8	10,4
1998 december	54,2	35,0	10,8
1999. március	50,6	38,2	11,2
1999. június	49,4	40,0	10,6
1999. szeptember	52,2	35,8	12,0

*: A kövéren szedett felvételeknél a megkérdezettek iskolai végzettség szerint megoszlása szignifikánsan torzított a mikrocenzus megoszlásához képest (5%-os szinten az empirikus χ^2 meghaladja a táblázatos értéket).

Forrás: BKE-Fogyasztói Bizalom Index 1996-1999 közötti kiadványai, BKE Marketing Tanszék Survey Center

Feltett kérdések

A kérdőívben feltett kérdések és a felkínált válaszlehetőségek megegyeznek a Michigan-i Egyetem által alkalmazottakkal.

Számított indexek és az eredmények közlése

A BKÁE Marketing tanszék a Michigan-i Egyetem iránymutatásainak megfelelően három kompozit indexet számít: a Fogyasztói Bizalom Indexét (FBI), a Fogyasztói Várakozások Indexét (FVI), és a Vásárlási Hajlandóság Indexét (VHI). Az egyes mutatók definíciója alapján láthatjuk, hogy az *FBI* nem más, mint a GKI által számított *LBI*:

$$FBI_t = 1/5HPH_{t,t-12} + 1/5HPH_{t+12,t} + 1/5OGH_{t,t-12} + 1/5OGH_{t+12,t} + 1/5FH_t$$

$$VHI_t = 1/2HPH_{t,t-12} + 1/2FH_t$$

$$FVI_t = 1/3HPH_{t+12,t} + 1/3OGH_{t,t-12} + 1/3OGH_{t+12,t}$$

ahol

HPH: a háztartások pénzügyi-anyagi helyzete

OGH: az ország gazdasági helyzetének megítélése

FH: vásárlási hajlandóság (nagy értékű javak vásárlásának lehetősége).

t, t-12: jelenleg az elmúlt évhez képest

t+12, t: a következő évben a jelenlegi helyzethez képest

t: jelenleg

Az indexek kiszámítása két ponton is eltér a GKI által alkalmazott módszertől. Egyrészt minden részmutató esetében nem öt, hanem három (pozitív, semleges, negatív) válaszlehetőség közül választhat a kérdezett, másrészt az egyes indexek értékei nem a részindexek egyenlegének súlyozott átlagát mutatják, hanem azt adják meg, hogy az adott felvétel során kapott súlyozott átlag hogyan viszonyul százalékosan a felvétel kezdetén – 1996 júniusban – mért értékéhez. Így az indexek (ha $FBI_{t0} \neq 0$, $VHI_{t0} \neq 0$, $FVI_{t0} \neq 0$) bármilyen negatív, pozitív értéket vagy nullát vehetnek fel.

A Marketing Tanszék kiadványai (*BKE-Fogyasztói Bizalom Index*) közli mind az egyes részmutatók, mind pedig a számított kompozit indikátorok értékeit.

3. Összefoglalás

A tanulmányban hat vállalati és két lakossági felvétel főbb jellemzőit tekintettük át. Ha figyelembe vesszük, hogy a vállalati felvételek között csak azokról szoltunk, amelyek az iparra (is) vonatkoznak és legalább félévente készülnek, már ezekből a számokból is érzékelhető a magyarországi empirikus konjunktúra kutatás gazdagsága és sokszínűsége.

Ennek a sokszínűségnek azonban lehet egy negatív olvasata is: az egyes felvételek szinte mindegyike valamilyen hiányossággal terhelt. Nyilvánvaló, hogy szeplőtelen megoldás nem lehetséges, de itt nem a vitatott és jobbára egyenértékű megoldások szükségképpen adódó hiányosságairól van szó. Hol itt, hol ott bukkan elő egy olyan megválaszolatlan kérdés, többnyire a pénzühiányból fakadó olyan megoldás, amely kisebb-nagyobb kétségeket ébreszt az adott felvétel érvényességét és pontosságát illetően. A sokszínűség ebből a nézőpontból inkább a szétforgácsoltság, a konjunktúra felvételekre fordítható erőforrások szétforgácsoltságának egyik megjelenési formája.

Van olyan felvétel, amely bevált és széles körben alkalmazott módszertani bázison nyugszik, eredményeit is a nemzetközi standardoknak megfelelően közli, de ismeretlen a megkérdezettek köre, kérdéses a minták reprezentativitása és homogenitása és előbbiekből fakadóan az eredmények értelmessége is (MLBKT). Van aztán olyan, amely mindössze két-három a konjunktúra vizsgálatok szempontjából jól specifikált kérdést tartalmaz, viszonylag ritka, de a megkérdezett cégek száma több ezerre rúg és a kérdezési eljárás a kibocsátásra, a létszámra és beruházásokra vonatkozó pontos adatok megszerzését teszi lehetővé (OMKMK). Van aztán olyan, amelynél a kérdezettek száma viszonylag alacsony, a felvétel ritka, de a konjunktúra kutatások standard kérdésein túl feltett ad-hoc kérdések lehetővé tesznek mélyebb elemzéseket is (TOP 1500). EU standard kérdéseket alkalmaz és legrégebben készül a KOPINT ipari konjunktúra tesztje, de a felvételek eredményeit már nem az EU ajánlásoknak megfelelően közli; megfelel az EU ajánlásoknak a GKI lakossági felvétele, az eredményeket is korrektül közli, csak az alkalmazott esetszám tűnik alacsonynak, miközben bántó aszimmetria bukkan elő néhány kérdés válaszlehetőségeinél. Teljesen mentes az utóbbiaktól a BKÁE Marketing Tanszék felvétele, de itt a nagyon alacsony (500 főre kiterjedő) esetszám a kritikus tényező.

Nem folytatjuk tovább. A fentiekből is látszik, hogy a helyzet távolról sem ideális. Ha ismét a gazdaságilag a magyarországihoz hasonló fejlődési stádiumban lévő Lengyelország példáját vesszük alapul, akkor ott mindössze két rendszeres, legalább negyedévente sorra kerülő vállalati konjunktúra vizsgálat folyik. Ezek egyike a GUS (a lengyel Központi Statisztikai Hivatal) feldolgozóipari konjunktúra tesztje – amely havonta készül, egy az egyben az EU által ajánlott kérdéseket alkalmazza; pontos adatokat közöl a minta megoszlásáról; a felvételek során megkérdezett cégek száma több mint kétezer; és végül az egyes kérdésekre adott válaszok egyenlegét pontosan, az EU által szorgalmazott módon közli (Lásd GUS, 1999). Elegendő tehát, ha nem az ideális helyzethez, hanem egy már megvalósult és reális lehetőséghez viszonyítanánk a magyarországi konjunktúra felméréseket - ekkor a kép

korántsem kedvező.

A tanulmányban az egyes felvételeket több – egymással össze nem hasonlítható – szempontból vizsgáltuk, ezért nem törekedhetünk és nem is törekszünk arra, hogy valamilyen sorrendet állapítsunk fel közöttük, illetve, hogy valamilyen szintetizált szempont szerint osztályozzuk őket. Ez azonban nem zárja ki annak lehetőségét, hogy összefoglaljuk az egyes felvételek előbb tárgyalt főbb jellemzőit és az egyes felvételek használhatóságát illetően néhány állítást is megfogalmazzunk. Ezek az állítások azonban – természetüknél fogva – csak *a priori* megállapítások lehetnek. Az egyes felvételek, illetve a felvételek során felmért mutatók "előrejelzési hibáját", illetve pontosságát (*accuracy*) a szokásos mutatókkal lehet és kell empirikusan tesztelni⁵¹. Az egyes felvételek mintavételi módszereinek és megvalósításának vizsgálata ehhez, a későbbi teszt eredményeinek interpretációjához nyújthat segítséget.

A 3.1. táblázatban foglaljuk össze a tárgyalt felvételek néhány általunk fontosnak tartott jellemzőjét. Az egyes felvételeket több szempontból is lehet csoportosítani. Az alábbiakban a felvételek rendszerességet tekintjük irányadónak, mivel a különböző rendszerességgel készülő felvételek alapvetően eltérő érzékenységgel jelzik a vállalatok várakozásaiban és helyzetében bekövetkező változásokat.

Az üzleti ciklusok fordulópontjait legkorábban mutató havi felvételek (MLBKT, és a GKI lakossági valamint ipari felvétele) között leginkább a GKI ipari várakozásokat és a lakossági várakozásokat felmérő vizsgálatait tűnnek *a priori* olyanoknak, amelyeknél értelmes vizsgálni az egyes indikátorok előrejelzéseinek eredményességét. Az első esetben nincs olyan, a mintavétel választott módszereivel, illetve a felvétel lebonyolításával összefüggő tényező, amely számottevően befolyásolhatná az előrejelzések eredményességének alakulását. A másodikban pedig az eredeti adatok háztartás nagyság és típus, valamint a háztartási jövedelem szerinti súlyozásával lehet a háztartások várakozásait pontosabban mutató adatokhoz jutni. Hozzá kell ehhez tennünk, hogy a GKI ipari felvétele a mintafriessítés módszere miatt annyiban hordoz kockázatot, hogy a nagyobb mértékű és gyors strukturális változásokat csak nehézkesen képes követni. (Amennyiben az "új, feltörekvő" cégek várakozásai számottevően eltérnek a stabil cégektől, akkor ez a hatás effektív. Hozzá kell tennünk, hogy ennek mértékére erre nincs kezünkben semmilyen empirikus evidencia.) Ezzel a kockázattal azonban a vállalati szerkezet 1987-1994 között lezajlott radikális változása és 1991-93-at követően a stabil vállalati szerkezet fokozatos kialakulása nyomán valószínűleg egyre kevésbé kell számolni. Az MLBKT tesztjéről sajnálatos módon keveset tudunk, és amit tudunk az egyfelől nagyon biztató és megalapozott (a kérdés alapötlete és a kérdőíve) másfelől pedig komoly kétségeket ébreszt (a mintavétel és a kérdés megvalósítása).

A negyedéves vizsgálatok (KOPINT és BKÁE Marketing Tanszék) között a KOPINT felvételénél mindenképpen figyelembe kell venni a mintavételi terv 1995-ös radikális átalakításának hatását. Ebből adódóan a KOPINT 1995 előtti és utáni adatai közvetlenül nem hasonlíthatóak össze. Az 1995 előtti adatsort terheli még a sokaságban tapasztalható nagyarányú szerkezeti átalakulás hatása is. Ekkor – ha maga a sokaság kritikusként tartott jellemzői változnak meg radikálisan – alapvető követelmény az, hogy minta a reprezentatív

---

⁵¹ Például a átlagos előrejelzési hibanegyzet gyöke (*root mean square prediction error*), vagy az előrejelzési hiba abszolút értékének átlaga (*mean absolute prediction error*), vagy a Theil féle *egyenlőtlenségi koefficiens* (a definíciókat lásd a 6. Mellékletben).

legyen, illetve mindig azonos irányú és viszonylag kis mértékű torzítást tartalmazzon. A Marketing Tanszék felvételévénel a megkérdezettek száma alacsony, ami sajnálatos és az előrejelzések pontosságát és érvényességét illetően kritikus tényező egy leginkább piramis-szerűen leírható jövedelmi és vagyoni struktúrával jellemezhető társadalomban.

A három félévente lebonyolított felvétel között az OMKMK három szempontból is kiemelkedik: egyrészt messze a legnagyobb a kutatásban megkérdezett cégek száma, másodsor az egyes felvételek alapján viszonylag nagy panel alminta készíthető, harmadszor pedig ez alapján állítható össze a leghosszabb idősor. Kétségtelen és kardinális hátránya azonban ennek a vizsgálatnak az, hogy nem kellőképpen tisztázták a mintába kerülés szabályai és az is, hogy mindössze néhány a nemzetközi gyakorlatban is használt és konjunktúra indikátorként értelmezhető kérdést tesznek fel a felvételek során⁵². Az első tényező a rendelkezésre álló információk szerint meglehetősen eltérő mintába kerülési valószínűségeket eredményez, pl. a feldolgozóiparban vagy az építőiparban (lásd az 1.5.1. táblázatot). Ez azonban nem zárja ki annak lehetőségét, hogy a közepes és a nagy cégekre nagyság szerint reprezentatív és az európai viszonyok között is nagy számú, 1300-1500 céget tartalmazó feldolgozóipari almintát lehessen leválogatni. Teljesen más oldalról mutatkoznak előnyei az MKIK és a TOP 1500 kutatásoknak. Mindkettőnél a felhasználható indikátorok köre széles és felöleli az EU által is ajánlott kérdéseket. A TOP 1500 esetében még annyit kell ehhez hozzátenni, hogy személyes kikérdezéses technikáról lévén szó lehetőség van extenzív kérdőív alkalmazására és éppen a kérdőív extenzitásának eredményeként a hagyományos konjunktúra vizsgálatoknál mélyebb keresztmetszeti elemzésekre. Komolyabb időbeli vizsgálatokra idősor hiányában egyik vizsgálatnál sincs lehetőség. A TOP 1500 vizsgálat korlátja a viszonylag kis esetszámban rejlik: a felvétel nem alkalmas a konjunktúra indikátorok időbeli változásainak részletes regionális, illetve szakágazati szintű vizsgálatára. Magyarországon erre csak az OMKMK és a MKIK felvételeinél adódik lehetőség.

---

⁵² A kapacitáskihasználtság; a kapacitások kihasználatlanságának okai; a kapacitáskihasználtság tartósságáról alkotott vélemény; rendelésállomány várható alakulása.

*3.1. táblázat
A vizsgált konjunktúra felvételek főbb jellemzői*

Paraméterek	GKI Ipari konjunktúra	KOPINT Feldolgozóipari konjunktúra teszt	MKIK	MLBKT	OMKMK	TÁRKI TOP 1500	GKI Lakossági bizalmi index	BKÁE fogyasztói bizalmi index
Kérdezettek	Vállalatok	Vállalatok	Vállalatok	Vállalatok	Vállalatok	Vállalatok	Lakosság	Lakosság
Alapsokaság	20 fő feletti jogi személyiségű cégek	Kettős könyvvitelt vezető cégek	Társas vállalkozások	???	???	1500 legnagyobb feldolgozóipari cég	Felnőtt lakosság	Felnőtt lakosság
Rendszeresség	Havonta	Negyedévente	Félévente	Havonta	Félévente	Félévente	Negyedévente	Havonta
A felvétel kezdete	1996	1987 (1995)	1998 június	1995 szeptember	1991	1997 december	1993 január	1996 június
Kérdezettek száma	1500	4000-3600 (1000-1500)	???	???	4300-4900	500-600	???	???
A válaszadók száma	200-500	400-800 (250-400)	1800-2300	(70-130 ???)	4200-4800	300	500	1000
A felvétel módszere	Postai, önkitöltős	Postai, önkitöltős	Postai, önkitöltős + ágensek	Postai, önkitöltős	Ágensek	Személyes, kérdőbiztos Exportárbevétel és ágazati csoportok együttes megoszlása	Személyes, kérdőbiztos Nem, életkor, iskolai végzettség, lakóhely	Személyes, kérdőbiztos Nem, életkor, iskolai végzettség, lakóhely
Reprezentativitás	Nem	Nem	Nem	Nem	Nem			
Homogenitás	Vállalatméret + ágazat	Nem (1995 után vállalatméret + ágazat)	Nem	???	Nem	Igen	Igen	Igen
Súlyozás	A közölt adatok nem súlyozottak	Súlyozás a cég létszám- kategóriája szerint	Az eredményeket súlyozatlanul és GDP arányos súlyokkal is közli	Nincs súlyozás	Nincs súlyozás	Az eredmények többsége súlyozatlan, néhány esetben nettó árbevétel szerinti súlyok	Nincs súlyozás	Nincs súlyozás

???: az információ nem áll rendelkezésre

3.1. táblázat (folytatás)
A vizsgált konjunktúra felvételek főbb jellemzői

Paraméterek	GKI Ipari konjunktúra	KOPINT feldolgozóipari konjunktúra teszt	MKIK	MLBKT	OMKMK	TÁRKI TOP 1500	GKI lakossági bizalmi index	BKÁE fogyasztói bizalmi index
Kérdések	EU standard + ad-hoc	EU standard + ad-hoc	Harmonizált a Német Kereskedelmi és Iparkamara kérdőívével (Ezek túlnyomórészt az EU által is ajánlott kérdések)	Harmonizált az USA Nemzeti Beszerzési Társasága kérdőívével (Ezek túlnyomórészt az EU által is ajánlott kérdések)	Négy EU standard + speciális munkaerőpiaci + ad-hoc	Több EU standard kérdés + ad-hoc kérdések	EU standard + egyéb kérdések	Michigan-i Egyetem kérdései
Indexek	IBI, RA	FBI, KB	KI	BMI	nincs	nincs	LBI	FBI, VHI, FVI
Eredmények közlése	Egyes részmutatók értékeit közli, az IBI, RA értékeit azonban nem	Egyes részmutatók értékeit közli, az FBI és KB értékeit azonban nem	Minden vizsgált konjunktúra mutató értékét közli	Minden mutató értékét közli	A konjunktúra mutatók értékeit közli	A konjunktúra mutatók értékeit közli	Minden részmutató értékét közli	Minden részmutató és az FBI, VHI, FVI értékét is közli

Irodalom

- Adamowicz, E. (szerk) (1997): *Koniunktura w Gospodarce – Aspecty Metodologiczne*, Prace i Materiały Instytutu Rozwoju Gospodarczego, No. 55. Szkoła Główna Handlowa, Warszawa.
- Adamowicz, E. (szerk) (1998): *Z Badania Koniunktury Gospodarki Polskiej. Wybrane Problemy Teoretyczne i Metodologiczne*, Prace i Materiały Instytutu Rozwoju Gospodarczego, No. 59. Szkoła Główna Handlowa, Warszawa.
- Adamowicz, E. – M. Meczarski – M. Podgórska (szerk) (1998): *Statystyczne i Ekonometryczne Metody Badania Krótkookresowych Zmian Stanu Gospodarki*, Prace i Materiały Instytutu Rozwoju Gospodarczego, No. 60. Szkoła Główna Handlowa, Warszawa.
- Barczyk, R. – A. Gaca – I. Zagoździńska (1994): *Badanie Koniunktury*, Zeszyt Metodyczny i Klasyfikacje, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa, marzec
- BKE Marketing Tanszék (1999): BKE-Fogyasztói Bizalom Index, szeptember, 42. o. sokszorosítás
- Consensus Economics Inc. (1996): *Consensus Forecasts - A digest of International Economic Forecasts*, March 11., Consensus Economics Inc. London, UK, p. 28.
- Commission of the European Community, Directorate-General for Economic and Financial Affairs (1967): *The Harmonised Business Surveys in the Community: Principles and Methods*, Brussels, November.
- Corsi, M. (1994): *Consumer Survey as a Source of Short-term Economic Indicators: General Principles and Characteristics*, Workshop on Consumer Surveys in Central Eastern European Countries, Prague 18-20 April. OECD, European Commission.
- Coute, F. (1994): *Consumer Surveys at INSEE – A French Experiment*, Workshop on Consumer Surveys in Central Eastern European Countries, Prague 18-20 April. OECD, European Commission.
- Csontos L. - Kornai J. - Tóth I. Gy. (1996): *Adótudatosság és fiskális illúziók*. In: Andorka R. - Kolosi T. Vukovich Gy. (szerk.): *Társadalmi Riport 1996*. TÁRKI, Budapest.
- Elsevier Advanced Technology (1995): *Economic Forecasts - A Monthly Worldwide Survey*, Vol. 12. No. 2. 17th February, Oxford, UK, p.25.
- Katona, G. (1975): *Psychological Economics*, Elsevier Scientific Publishing Co. Inc
- Kertesi, G. - J. Köllő (1999a): *Unemployment, Wage Push and the Labour Cost*

- Competitiveness of Regions. Budapest Working Papers on the Labour Market. BWP 1999/5.
- Kertesi, G. - J. Köllő (1999b): Economic Transformation and the Return to Human Capital. The Case of Hungary, 1986-1996. Budapest Working Papers on the Labour Market. BWP 1999/6.
- Klein, F-J. (1994): The EC-Harmonized Consumer Survey. Workshop on Consumer Surveys in Central Eastern European Countries, Prague 18-20 April. OECD, European Commission.
- Klein, F-J. (1994): The EC-Harmonized Consumer Survey. Workshop on Short-Term Economic Indicators in Countries in Transition. Consumer and Business Surveys. Budapest 29-31 May 1996. OECD, Commission of The European Union.
- Klein, F-J - A. Roy (1996): Review of implemented surveys and progress with harmonisation, Workshop on Short-Term Economic Indicators in Countries in Transition. Consumer and Business Surveys. Budapest 29-31 May 1996. OECD, Commission of The European Union, GKI, p.21.
- Köllő, J. (1998): Transformation before the 'Transition'. Budapest Working Papers on the Labour Market. BWP 1998/4.
- Köllő, J. - M. Vincze (1999): Self-employment, Unemployment and Wages: Regional Evidence from Hungary and Romania. Budapest Working Papers on the Labour Market. BWP 1999/7.
- Molnár, L. – Skultéty L. (1995): Relationship between Consumer Confidence and the Economy in Hungary, In: Köhler, A. G. - K. H.Oppenlander – G. Poser (eds.): *Selected Papers submitted to the 22nd Ciert Conference 1995 in Singapore*, Part I. 117-144 o.
- Molnár, L. – Skultéty L. (1997): The Use of Survey Data for Economic GKI Co. Economic Policy recommendations, In: Köhler, A. G. - K. H.Oppenlander – G. Poser (eds.): *Selected Papers submitted to the 23rd Ciert Conference 1997 in Helsinki*, 291-319. o.
- Morgan, J. N. – I. A. Sirageldin – N. Baerwaldt (1965): Productive Americans. A study of how individuals contribute to economic progress. Survey Research Center. Institute for Social Research The University of Michigan, Ann Arbor, Michigan.
- Marczewski, K. (1995): Kondycja ekonomiczno-finansowa polskiego sektora eksportowego w badaniach Instytutu Koniunktur i Cen HZ. In: Stacewicz, J. (szerk.): *Metologiczne i Teoretyczne aspekty Współczesnych studiów nad rozwojem*. Prace i Materiały Instytutu Rozwoju Gospodarczego, No. 45. Szkoła Główna Handlowa, Warszawa
- Nagy Á. (2000): A KOPINT-DATORG konjunktúra tesztjének néhány jellemzője, MTA KTK, január.
- Nagy I. (1999): Családok pénzkezelési szokásai a kilencvenes években, Társadalompolitikai Tanulmányok, 14. szám, 1999. augusztus. 29. o.

- National Labour Centre (1998): Outline of the Hungarian Short Term Labour Market Projection, mimeo, p. 9.
- Neményi, J. (1991): Business Survey Data in Modelling Industrial Development in Hungary, Paper presented on the 20th CIRET Conference in Budapest, October, p. 22
- Nilsson, R. (1996): Workshop Report. Workshop on Short-Term Economic Indicators in Countries in Transition. Consumer and Business Surveys. Budapest 29-31 May 1996. OECD, Commission of The European Union, GKI, p.17.
- Országos Munkaügyi Központ Információs és Gazdaságelemző Iroda (1995): Segédanyag a rövidtávú területi munkaerőpiaci prognózis adatgyűjtés előkészítéséhez, végrehajtásához és kiértékeléséhez. Budapest, augusztus
- Öhlén, S. L. (1983): Plans and Attitudes from the Survey of Consumer Buying Expectations in Forecasting the Total Private Consumption In: Oppenländer, K. H. – G. Poser (eds): Leading Indicators and Business Cycle Surveys. Papers presented at the 16th CIRET Conference Proceedings, Washington, D. C., pp. 243-279.
- Petz R. (1999): A gazdasági szereplők várakozásainak vizsgálata a GKI Gazdaságkutató Rt. konjunktúra teszteinél tükrében, MTA KTK, november.
- Reiff Á. – Sugár A. – Surányi É. (1999): *Konjunktúra mutatók Magyarországon. A gazdasági növekedés rövidtávú előrejelzése*, GM Gazdaságelemző Intézet, Munkanyagok, 4/99. május, sokszorosítás, 71.o.
- Stacewicz, J. (szerk.)(1995): *Metodologiczne i Teoreticzne Aspekty Współczesnych Studiów nad Rozwojem*, Prace i Materiały Instytutu Rozwoju Gospodarczego, No. 45. Szkoła Główna Handlowa, Warszawa.
- Tarjányi J. (1990): Lehet-e Magyarországon telefonon közvéleményt kutatni? TÁRKI, sokszorosítás.
- Tobin, J. (1984): *Vagyon, likviditás és fogyasztási hajlandóság*. In. Pénz és gazdasági növekedés. KJK. 148-167 old.
- Survey Center (1973): 1972-73 Surveys of Consumers. University of Michigan, mimeo. 217-232
- Survey Center (1998): Surveys of Consumers. University of Michigan, January, mimeo.
- Szántó Z. - Tóth I. Gy. (1999): Dupla vagy semmi, avagy kockáztassuk-e a talált pénzt?, *Szociológiai Szemle*, 1. Szám, 31-68. o.
- Tóth I. J. (1996): Háztartások jövedelme, fogyasztása és megtakarítása 1994-95, A Magyar Nemzeti Bank megrendelésére készült tanulmány. 36. o.
- Tóth I. J. (1999): Ownership structure, business links and performance of firms in a transforming economy. The case of Hungary. Discussion Papers 1999/3. Institute of

Economics Hungarian Academy of Sciences, Budapest

- Tóth I. J. (2000): Kiemelkedően jó kilátások, kiegyenlítettebb növekedés, TÁRKI, Konjunktúra Kutatási Füzetek 3. szám
- Tóth I. J. – Vincze J. (1998): Magyar vállalatok árképzési gyakorlata, MNB Füzetek, 7., Magyar Nemzeti Bank, Budapest, 45. o.
- Tóth I. J. – Vincze J. (1999): "Hihetünk-e a vállalati felvételeken alapuló kutatások eredményeinek?" *Statisztikai Szemle*, 1999, 77. évf., 10-11. Szám. 844-855. o.
- Vanhaelen, J-J - L. Dresse (1999): The Degree of Utilisation of Production Capacity in the Belgian Manufacturing Industry, Paper presented on the 24th CIRET Conference, Wellington (New Zeland), March. p. 21.
- Wysocka, A. (1998): Assessment of operating environment of exporters In: *Polish Foreign Trade in 1997. Annual Report* , Foreign Trade Research Institute, Warsaw, 1998. 216-223.

Mellékletek

M1. A magyarországi empirikus konjunktúra tesztek eredményeit tartalmazó (legutóbbi) kiadványok

GKI Gazdaságkutató Rt.

Havi rendszeres kiadványok:

Ipari várakozások, sokszorosítás

Kereskedelmi várakozások, sokszorosítás

Építőipari várakozások, sokszorosítás

Negyedéves rendszeres kiadvány:

Szolgáltatási várakozások, sokszorosítás

KOPINT-DATORG Rt.

Negyedéves rendszeres kiadványok:

A feldolgozóipari és az építőipari vállalkozások helyzete és rövid távú kilátásai

Éves rendszeres kiadványok:

Beruházási konjunktúrateszt-eredmények a feldolgozóiparban és az építőiparban

Magyar Logisztikai, Beszerzési és Készletezési Társaság (MLBKT)

Havi rendszerességgel megjelenő kiadványok:

Üzleti jelentések

Magyar Kereskedelmi és Iparkamara (MKIK)

Félévente megjelenő, rendszeres kiadványok:

MKIK (1999): A Magyar Kereskedelmi és Iparkamara 1998. évi második konjunktúratesztje, február, sokszorosítás, 10. o. és táblázatok + ábrák

MKIK - GVI (1999a): Az MKIK 1999. júniusi vállalati konjunktúratesztjének eredményei, szeptember, sokszorosítás, 16. o. és táblázatok + ábrák

MKIK - GVI (1999b): A kereskedelmi vállalatok helyzete az MKIK 1999. Júniusi konjunktúra-felmérése tükrében, november, sokszorosítás, 22. o. és táblázatok + ábrák

MKIK - GVI (2000): Az MKIK 1999. Decembéri vállalati konjunktúratesztjének eredményei, március, sokszorosítás, 18. o. és táblázatok + ábrák

Országos Munkaügyi Kutató és Módszertani Központ (OMKMK), régebben Országos Munkaügyi Módszertani Központ (OMMK)

Félévente megjelenő, rendszeres kiadványok, például:

OMMK (1999): Rövidtávú munkaerőpiaci prognózis 1999. II. félév, sokszorosítás, 74. o. + kérdőív

OMKMK (2000): Rövidtávú munkaerőpiaci prognózis 2000. I. félév, sokszorosítás, 88. o. + kérdőív

Társadalomkutatási Intézet Rt. (TÁRKI)

Félévente megjelenő, rendszeres kiadványok, például

Tóth I. J. (1999a): *A legnagyobb feldolgozóipari cégek helyzete és kilátásai 1998-1999*, Konjunktúra Kutatási Füzetek, 1. szám, TÁRKI, március 48. o.

Tóth I. J. (1999b): *Ellentmondásos várakozások - csökkenő növekedési ütem*, Konjunktúra Kutatási Füzetek, 2. szám, TÁRKI, szeptember, 65 o.

Tóth I. J. (2000): *Kiemelkedően jó kilátások, kiegyenlítettebb növekedés*, Konjunktúra Kutatási Füzetek, 3. szám, TÁRKI, május 88. o.

M2. A magyarországi lakossági empirikus konjunktúra tesztek kérdőívei / kérdései

M2.1. BKÁE Marketing Tanszék Survey Center

Fogyasztói bizalomra, a várakozásokra és vásárlási hajlandóságra vonatkozó, a kiadványokban ismertetett kérdések⁵³.

1. Véleménye szerint az ország általános gazdasági helyzete ma jobb, vagy rosszabb mint egy évvel ezelőtt?

Jobb
Ugyanolyan
Rosszabb

2. Véleménye szerint milyen lesz az ország gazdasági helyzete egy év múlva: javulni fog, rosszabb lesz, vagy ugyanolyan marad, mint az idén?

Jobb lesz
Ugyanolyan lesz
Rosszabb lesz

3. Véleménye szerint az ország pénzügyileg jó vagy rossz helyzetben lesz a következő 12 hónapban?

Jó
Bizonytalan
Rossz

4. Hogyan jellemezné a következő öt év gazdasági helyzetét?

Jobb lesz
Ugyanolyan lesz
Rosszabb lesz

5. Milyen kedvező, vagy kedvezőtlen gazdasági változásokról hallott az elmúlt néhány hónapban?

Nem hallott
Hallott

6. Hogyan jellemezné a kormány gazdaságpolitikáját az infláció és a munkanélküliség kezelésére vonatkozóan: jó munkát végez, csak megfelelőt vagy rosszat?

Jó munkát végez
Csak megfelelő
Rossz munkát végez

---

⁵³ A felvételek során egyéb kérdéseket is tesznek fel. Ezek pontos megfogalmazásáról azonban nem állnak rendelkezésünkre információk.

7. Véleménye szerint Ön, illetve házastársa jobb vagy rosszabb anyagi körülmények között él most mint egy évvel ezelőtt?

- Most jobban él
- Ugyanúgy él
- Most rosszabbul él

8. Véleménye szerint Ön, illetve családja egy év múlva jobb, rosszabb vagy ugyanolyan anyagi körülmények között fog élni mint ma?

- Jobban fog élni
- Ugyanúgy fog élni
- Roszsabbul fog élni

9. A következő 12 hónapban Önnek, illetve családjának a jövedelme magasabb, vagy alacsonyabb lesz mint az elmúlt években volt?

- Magasabb
- Ugyanannyi
- Alacsonyabb

10. Családjának a jövedelme a következő 1-2 évben az árnál nagyobb, hasonló vagy kisebb mértékben fog növekedni?

- Nagyobb mértékben
- Ugyanolyan mértékben
- Kisebb mértékben

11. Véleménye szerint az elkövetkező 12 hónapban a munkanélküliek száma nő, nem változik, vagy csökken?

- Nagyobb lesz
- Ugyanolyan lesz
- Kevesebb lesz

12. Megítélése szerint az árak az elkövetkező 12 hónapban nőni fognak, csökkennek vagy változatlanok maradnak a mostaniakhoz viszonyítva?

- Nőnek
- Nem változnak
- Csökkennek

13. Ön szerint mi várható a hitelkamatokkal kapcsolatban a következő 12 hónapban: nőni fognak, változatlanok maradnak vagy csökkennek?

- Növekednek
- Nem változnak
- Csökkennek

14. Ön szerint érdemes mostanában házat venni?

- Érdemes
- Is-is
- Nem érdemes

15. Ön szerint érdemes mostanában nagyobb háztartási eszközt vásárolni?

- Érdemes
- Is-is
- Nem érdemes

16. Ön szerint érdemes lesz az elkövetkező 12 hónapban autót vásárolni?

- Érdemes
- Is-is
- Nem érdemes

M2.2. A GKI Gazdaságkutató Rt. havi lakossági tesztjének kérdései⁵⁴

1. Hogyan változott az Ön háztartásának pénzügyi helyzete az egy évvel ezelőtti állapothoz képest?

- Sokkal jobb lett
- Kicsit jobb lett
- Változatlan maradt
- Kicsit rosszabb lett
- Sokkal rosszabb lett
- Nem tudja

2. Véleménye szerint hogyan fog az Ön háztartásának pénzügyi helyzete változni a következő egy évben?

- Sokkal jobb lesz
- Kicsit jobb lesz
- Változatlan marad
- Kicsit rosszabb lesz
- Sokkal rosszabb lesz
- Nem tudja

3. Véleménye szerint az ország gazdasági helyzete hogyan változott az eltelt egy év folyamán?

- Sokkal jobb lett
- Kicsit jobb lett
- Változatlan maradt
- Kicsit rosszabb lett
- Sokkal rosszabb lett
- Nem tudja

---

⁵⁴ Forrás: A lakossági bizalmi index alakulása 1997 októberében (véleménykutatás alapján), GKI Gazdaságkutató Rt. 1997. november, sokszorosítás.

4. Véleménye szerint az ország gazdasági helyzete hogyan fog változni a következő egy évben?

- Sokkal jobb lesz
- Kicsit jobb lesz
- Változatlan marad
- Kicsit rosszabb lesz
- Sokkal rosszabb lesz
- Nem tudja

5. Véleménye szerint hogyan alakultak a megélhetési költségek az egy évvel ezelőttihez képest?

- Sokkal magasabbak
- Jócskán magasabbak
- Kicsit magasabbak
- Kb. azonosak
- Alacsonyabbak
- Nem tudja

6. Összehasonlítva a jelenlegivel, mit gondol a következő egy évben...

- ...sokkal gyorsabb árnövekedés lesz
- ...ugyanilyen arányú árnövekedés lesz
- ...alacsonyabb mértékű áremelkedés lesz
- ...nem lesz áremelkedés
- ...kismértékű árcsökkenés lesz
- ...nem tudja

7. Ön szerint az elkövetkező egy évben a munkanélküliek száma hogyan változik?

- Drasztikusan emelkedni fog
- Kicsit nő
- Változatlan marad
- Kicsit csökken
- Nagymértékben csökken
- Nem tudja

8. Véleménye szerint jelenleg az emberek számára reális lehetőség a nagy értékű fogyasztási cikkek (bútor, mosógép, TV stb.) megvásárlása?

- Igen, kedvezőek a lehetőségek
- Nem igazán kedvező, de nem is kedvezőtlen az alkalom
- Nem, jelenleg nem reális lehetőség ez
- Inkább el kell halasztani az ilyen vásárlásokat
- Nem tudja

9. Ön szerint hogyan alakul a nagy értékű fogyasztási cikkekre elkölthető pénze a következő egy évben az elmúlt egy évhez képest?

- Sokkal több lesz
- Kicsit több lesz
- Kb. ugyanakkora marad
- Kicsit kevesebb lesz
- Sokkal kevesebb lesz
- Nem tudja

10. A jelenlegi gazdasági helyzetet figyelembe véve Ön szerint
Nagyon kedvező az alkalom megtakarítani
Kedvező az alkalom a megtakarításra
Inkább kedvezőtlen a helyzet a megtakarításokra
Nagyon kedvezőtlen a helyzet a megtakarításokra
Nem tudja

11. Az elkövetkező egy évben mennyire valószínű, hogy képes lesz megtakarítani?
Nagyon valószínű
Valószínű
Talán képes leszek, talán nem
Nem valószínű, hogy meg tudok takarítani
Nem tudja

12. A következő állítások melyike írja le a leginkább az Ön háztartásának jelenlegi anyagi helyzetét?

Eladósodunk
Hozzá kell nyúlni a megtakarításainkhoz
Éppen csak kijövünk a jövedelmeinkből
Egy kicsit félre tudunk tenni
Sokat meg tudunk takarítani
Nem tudja

Negyedévente feltett kérdések:

1. Véleménye szerint két éven belül tud-e Ön személygépkocsit vásárolni?

Biztosan nem
Nem valószínű
Valószínű
Nagyon valószínű

2. A következő két éven belül vesz-e vagy épít-e Ön házat?

Biztosan nem
Nem valószínű
Valószínű
Nagyon valószínű

3. A következő egy éven belül fordít-e nagyobb összeget a lakására?

Biztosan nem
Nem valószínű
Valószínű
Nagyon valószínű

M3. A magyarországi vállalati empirikus konjunktúra tesztek kérdőívei / kérdései

M3.1. A GKI Gazdaságkutató Rt. havi vállalat tesztjeinek kérdései⁵⁵

1. Havonta feltett kérdések: (az EU harmonizált rendszerének standard kérdései).

a.) Hogyan ítéli meg vállalkozásuk termelésének alakulását az elmúlt 3 hónapban (változatlan áron, az évnek ebben az időszakában szokásoshoz képest)?

1. magas 2. átlagos 3. alacsony

b.) Megítélése szerint hogyan alakul az elkövetkező 3 hónapban az Önök vállalkozásának termelése (változatlan áron, a szezonális ingadozást figyelmen kívül hagyva)?

1. nő 2. nem változik 3. csökken

c.) Milyen a belföldi rendelésállomány jelenlegi szintje (az évnek ebben az időszakában szokásoshoz képest)?

1. magas 2. átlagos 3. alacsony

d.) Milyen az export rendelésállomány jelenlegi szintje (az évnek ebben az időszakában szokásoshoz képest)?

1. magas 2. átlagos 3. alacsony

e.) Milyen a saját termelésű készletek színvonala (az évnek ebben az időszakában szokásoshoz képest)?

1. magas 2. átlagos 3. alacsony

f.) Az elkövetkező 3 hónapban várhatóan hány %-kal változnak értékesítési árak a jelenlegihez képest (az 199. . . . hó ..-i értékesítési árak= 100%)?⁵⁶

..... %-kal

2. Negyedévente feltett kérdések: (részben az EU harmonizált rendszerének kérdései [g. és h.], részben a GKI Rt. saját "találmányai" [i. és j.].

---

⁵⁵ Forrás: Petz: A gazdasági szereplők várakozásainak vizsgálata a GKI Gazdaságkutató Rt. konjunktúra tesztjeinek tükrében, MTA KTK, 1999.

⁵⁶ E kérdés feltételekor némileg eltértünk az EU-ajánlástól, ami a következő megfogalmazást ajánlja.

Az elkövetkező 3 hónapban várhatóan hogyan alakulnak értékesítési árak a jelenlegihez képest? 1. nőnek 2. változatlanok maradnak 3. csökkennek

g.) A meghatározó kapacitásaik jelenlegi kihasználtsága: ..... %.

h.) Várhatóan hogyan változik a foglalkoztatott létszám az elkövetkező 6 hónapban a jelenlegihez képest?

1. nő 2. változatlan marad 3. csökken

i.) Milyen a vásárolt készletek színvonala (az évnek ebben az időszakában szokásoshoz képest)?

1. magas 2. átlagos 3. alacsony

j.) Milyen az Önök vállalkozásának pénzügyi helyzete összehasonlítva az előző negyedévvvel?

1. jobb 2. változatlan 3. rosszabb

3. *Ad-hoc kérdések:* ebbe a csoportba azok a kérdések tartoznak, amelyeket csak egy-egy felmérés során tettek fel. Két ilyen kérdés volt, az első a tervezett beruházási kiadásokra, míg a második az alvállalkozói kapcsolatokra kérdezett rá.

4. *A magyar gazdaság várható helyzete:* ez a kérdés nem szerepel az EU ajánlásokban, az viszont igen, hogy ha mégis felteszik, akkor ez az EU harmonizált kérdésektől jól elkülönítve, a kérdéssor végén történjen. A kérdés konkrét formája a következő:

k.) Megítélése szerint hogyan változik a magyar gazdaság helyzete a következő 3 hónapban a jelenlegihez képest?

1. javul 2. nem változik 3. romlik

5. *A válaszadó cégek azonosítására, besorolására szolgáló - csoportképző ismérvekre rákérdező - kérdések:*

l.) Az Önök vállalkozása által jelenleg foglalkoztatottak állományi létszáma:

..... fő

m.) Milyen az alaptőke (törzstőke) megoszlása a tulajdonosok között 199... XII. hó 31-én?

<i>állami, önkormányzati, vagy ezek vállalatának tulajdona</i>	..... %
<i>dolgozói tulajdon</i>	..... %
<i>más belföldi magántulajdon</i>	..... %
<i>külföldi tulajdon</i>	..... %
<i>összesen</i>	1 0 0 %

n.) Az Önök vállalkozásának *statisztikai (szakágazati) számjele:*

M3.2. KOPINT-Datorg Rt negyedéves feldolgozóipari konjunktúratesztjének kérdőíve

KOPINT-DATORG Rt negyedéves feldolgozóipari konjunktúra- tesztjének kérdőíve																																				
1998. III. negyedév kérdőíve																																				
<p>Kérjük választát október 9-e előtt postára adni!</p> <p>Kérjük választát így jelölje X</p>	<p>A válaszadás önkéntes! A válaszokat csak csoportosítva értékeljük!</p> <p>Címlistánkon az Ön vállalatának sorszáma .....</p>																																			
I. Negyedéves értékelés																																				
<p>1. MI a véleménye Cége jelenlegi helyzetéről?</p> <p>jó </p> <p>közepes </p> <p>rossz </p>																																				
<p>2. Milyen volt Cége termelési tevékenysége az elmúlt negyedévben?</p> <p style="text-align: center;">Az előző év azonos időszakához képest Az előző negyedévhez képest</p> <p>élenkül </p> <p>változatlan </p> <p>lanyhuló </p>																																				
<p>3. Milyen Cége rendelésállománya (vagy termékeinek a kereslete) jelenleg?</p> <table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <thead> <tr> <th rowspan="2"></th> <th colspan="3" style="border: 1px solid black;">Export</th> <th rowspan="2" style="border: 1px solid black;">Összesen</th> </tr> <tr> <th style="border: 1px solid black;">Belföldi</th> <th style="border: 1px solid black;">összes</th> <th style="border: 1px solid black;">EU FÁK</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td style="border: 1px solid black;">magas</td> <td style="border: 1px solid black; width: 50px;"></td> <td style="border: 1px solid black; width: 50px;"></td> <td style="border: 1px solid black; width: 50px;"></td> <td style="border: 1px solid black; width: 50px;"></td> </tr> <tr> <td style="border: 1px solid black;">közepes</td> <td style="border: 1px solid black;"></td> <td style="border: 1px solid black;"></td> <td style="border: 1px solid black;"></td> <td style="border: 1px solid black;"></td> </tr> <tr> <td style="border: 1px solid black;">alacsony</td> <td style="border: 1px solid black;"></td> <td style="border: 1px solid black;"></td> <td style="border: 1px solid black;"></td> <td style="border: 1px solid black;"></td> </tr> <tr> <td style="border: 1px solid black;">nincs</td> <td style="border: 1px solid black;"></td> <td style="border: 1px solid black;"></td> <td style="border: 1px solid black;"></td> <td style="border: 1px solid black;"></td> </tr> </tbody> </table>			Export			Összesen	Belföldi	összes	EU FÁK	magas					közepes					alacsony					nincs											
	Export			Összesen																																
	Belföldi	összes	EU FÁK																																	
magas																																				
közepes																																				
alacsony																																				
nincs																																				
<p>4. Mekkora a Cég meghatározó kapacitásának kihasználtsága? (százalékban)</p> <table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <thead> <tr> <th></th> <th style="border: 1px solid black; width: 50px;"></th> <th style="border: 1px solid black; width: 50px;"></th> <th style="border: 1px solid black; width: 50px;"></th> <th style="border: 1px solid black; width: 50px;"></th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td style="border: 1px solid black;">0-50</td> <td style="border: 1px solid black;"></td> <td style="border: 1px solid black;"></td> <td style="border: 1px solid black;">76-80</td> <td style="border: 1px solid black;"></td> </tr> <tr> <td style="border: 1px solid black;">51-55</td> <td style="border: 1px solid black;"></td> <td style="border: 1px solid black;"></td> <td style="border: 1px solid black;">81-85</td> <td style="border: 1px solid black;"></td> </tr> <tr> <td style="border: 1px solid black;">56-60</td> <td style="border: 1px solid black;"></td> <td style="border: 1px solid black;"></td> <td style="border: 1px solid black;">86-90</td> <td style="border: 1px solid black;"></td> </tr> <tr> <td style="border: 1px solid black;">61-65</td> <td style="border: 1px solid black;"></td> <td style="border: 1px solid black;"></td> <td style="border: 1px solid black;">91-95</td> <td style="border: 1px solid black;"></td> </tr> <tr> <td style="border: 1px solid black;">66-70</td> <td style="border: 1px solid black;"></td> <td style="border: 1px solid black;"></td> <td style="border: 1px solid black;">96-100</td> <td style="border: 1px solid black;"></td> </tr> <tr> <td style="border: 1px solid black;">71-75</td> <td style="border: 1px solid black;"></td> <td style="border: 1px solid black;"></td> <td style="border: 1px solid black;">101-</td> <td style="border: 1px solid black;"></td> </tr> </tbody> </table>							0-50			76-80		51-55			81-85		56-60			86-90		61-65			91-95		66-70			96-100		71-75			101-	
0-50			76-80																																	
51-55			81-85																																	
56-60			86-90																																	
61-65			91-95																																	
66-70			96-100																																	
71-75			101-																																	
<p>5. Milyennek tartja Cégeinek jelenlegi készlet szintjét?</p> <p style="text-align: center;">alapanyag és félkésztermék késztermék</p> <p>magas </p> <p>megfelelő </p> <p>alacsony </p> <p>nincs készlet </p>																																				
<p>6. Hogyan változott Cégeinek létszáma az elmúlt negyedévben?</p> <p>növekedett </p> <p>nem változott </p> <p>csökkent </p>																																				
II. Várakozások a következő 6 hónapra																																				
<p>7. Hogyan változik a Cég helyzete a jelenlegihez képest a következő 6 hónap során?</p> <p>élenkül </p> <p>nem változik </p> <p>romlik </p>																																				
<p>8. Hogyan változik a Cég termelési tevékenysége a következő hat hónapban?</p> <p>élenkül </p> <p>nem változik </p> <p>lanyhul </p>																																				
<p>9. Előreláthatólag hogyan alakul Cégeinek értékesítési volumene?</p> <table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <thead> <tr> <th rowspan="2"></th> <th colspan="3" style="border: 1px solid black;">Export</th> <th rowspan="2" style="border: 1px solid black;">Összesen</th> </tr> <tr> <th style="border: 1px solid black;">Belföldi</th> <th style="border: 1px solid black;">összes</th> <th style="border: 1px solid black;">EU FÁK</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td style="border: 1px solid black;">növekszik</td> <td style="border: 1px solid black; width: 50px;"></td> <td style="border: 1px solid black; width: 50px;"></td> <td style="border: 1px solid black; width: 50px;"></td> <td style="border: 1px solid black; width: 50px;"></td> </tr> <tr> <td style="border: 1px solid black;">nem változik</td> <td style="border: 1px solid black;"></td> <td style="border: 1px solid black;"></td> <td style="border: 1px solid black;"></td> <td style="border: 1px solid black;"></td> </tr> <tr> <td style="border: 1px solid black;">csökken</td> <td style="border: 1px solid black;"></td> <td style="border: 1px solid black;"></td> <td style="border: 1px solid black;"></td> <td style="border: 1px solid black;"></td> </tr> <tr> <td style="border: 1px solid black;">nincs értékelés</td> <td style="border: 1px solid black;"></td> <td style="border: 1px solid black;"></td> <td style="border: 1px solid black;"></td> <td style="border: 1px solid black;"></td> </tr> </tbody> </table>			Export			Összesen	Belföldi	összes	EU FÁK	növekszik					nem változik					csökken					nincs értékelés											
	Export			Összesen																																
	Belföldi	összes	EU FÁK																																	
növekszik																																				
nem változik																																				
csökken																																				
nincs értékelés																																				
<p>10. Milyennek ítéli a Cég kapacitásait a következő 12 hónapban várható rendelésekhez képest?</p> <p style="text-align: center;">Mennyiségileg Szerkezetileg</p> <p>nagy </p> <p>elegendő </p> <p>kicsi </p> <p style="text-align: center;">túl korszerű megfelelő korszerűtlen</p>																																				
<p>11. Hogyan alakul a Cég kereslete/beszerezése a következő 6 hónap során az egyes relációkban?</p> <table style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <thead> <tr> <th rowspan="2"></th> <th colspan="3" style="border: 1px solid black;">Import</th> </tr> <tr> <th style="border: 1px solid black;">Belföldi</th> <th style="border: 1px solid black;">összes</th> <th style="border: 1px solid black;">EU FÁK</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td style="border: 1px solid black;">növekszik</td> <td style="border: 1px solid black; width: 50px;"></td> <td style="border: 1px solid black; width: 50px;"></td> <td style="border: 1px solid black; width: 50px;"></td> </tr> <tr> <td style="border: 1px solid black;">nem változik</td> <td style="border: 1px solid black;"></td> <td style="border: 1px solid black;"></td> <td style="border: 1px solid black;"></td> </tr> <tr> <td style="border: 1px solid black;">csökken</td> <td style="border: 1px solid black;"></td> <td style="border: 1px solid black;"></td> <td style="border: 1px solid black;"></td> </tr> <tr> <td style="border: 1px solid black;">nincs beszerzés</td> <td style="border: 1px solid black;"></td> <td style="border: 1px solid black;"></td> <td style="border: 1px solid black;"></td> </tr> </tbody> </table>			Import			Belföldi	összes	EU FÁK	növekszik				nem változik				csökken				nincs beszerzés															
	Import																																			
	Belföldi	összes	EU FÁK																																	
növekszik																																				
nem változik																																				
csökken																																				
nincs beszerzés																																				
<p>12. Várhatóan miképp fog alakulni Cégeinek létszáma a következő 6 hónapban?</p> <p>növekszik </p> <p>nem változik </p> <p>csökken </p>																																				

I. Negyedéves értékelés						II. Várakozások a következő 6 hónapra																			
13. Becslése szerint 1998.III. Negyedévében az elmúlt év azonos időszakához képest, hogyan változtak Cége belföldi értékesítési árai?						14. Várakozása szerint hogyan alakulnak a Cég belföldi értékesítési árai - az előző év azonos időszakát tekintve a következő 6 hónapban?																			
értékesítési árak emelkedtek és pedig <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/>						értékesítési árak emelkedtek és pedig <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/> <input type="text"/>																			
nem változtak <input type="text"/> <input type="text"/>						nem változtak <input type="text"/> <input type="text"/>																			
csökkentek <input type="text"/> <input type="text"/>						csökkentek <input type="text"/> <input type="text"/>																			
III. Egyéb kérdések																									
15. A Cég termelését milyen tényezők akadályozzák leginkább?						16. Milyennek ítéli a magyar gazdaság jelenlegi helyzetét és féltéves																			
nincs számottevő akadály <input type="text"/> munkaerőhiány <input type="text"/> hazai anyagok és alkatrészek hiánya <input type="text"/> belföldi kereslehiány <input type="text"/> szakképzett munkaerő hiánya <input type="text"/> import anyagok és alkatrészek hiánya <input type="text"/> külföldi kereslehiány <input type="text"/> finanszírozási problémák <input type="text"/> gazdasági környezet bizonytalansága <input type="text"/> kompetitív import <input type="text"/> kapacitáshiány <input type="text"/> nem világos gazdasági rendeletek <input type="text"/> egyéb, mégpedig <input type="text"/>						Jelenleg <input type="text"/> Tendencia <input type="text"/> jó <input type="text"/> javul <input type="text"/> közepes <input type="text"/> stagnál <input type="text"/> rossz <input type="text"/> romlik <input type="text"/>																			
17. Cége valósít-e meg állótoke-beruházást 1998-ban és			18. A megvalósult (megvalósítandó állótoke-beruházás az előző évihez			19. Becslése szerint hogyan alakul Cége importfelhasználása 1998-ban az előző évihez képest?																			
1998 <input type="text"/> 1999 <input type="text"/> igen <input type="text"/> nem <input type="text"/>			1998 <input type="text"/> 1999 <input type="text"/> nagyobb <input type="text"/> kb. ugyanakkora <input type="text"/> kisebb <input type="text"/>			Termeléshez anyag és alkatrész <input type="text"/> beruházási célú <input type="text"/> növekszik <input type="text"/> változatlan <input type="text"/> csökken <input type="text"/> nincs import <input type="text"/>																			
IV. Tájékoztató adatok		1. A Cég létszáma (fő)		1-10		11-25		26-50		51-100		101-250		251-500		501-750		751-1000		1001-2000		2001-4000		4001-8000	
				01		02		03		04		05		06		07		08		09		10		11	
2. Az export aránya az értékesítésben 1998 első félévében (%)				nincs		0-10		10-20		20-30		30-40		40-50		50-70		70-90		90					
				1		2		3		4		5		6		7		8		9					
3. A magántőke (külföldi és hazai) aránya a Cég vagyonában:				nincs		<input type="text"/>		kisebbségi		<input type="text"/>		50%		<input type="text"/>		többségi		<input type="text"/>							
4. A külföldi tulajdon aránya a Cég vagyonában:				nincs		<input type="text"/>		kisebbségi		<input type="text"/>		50%		<input type="text"/>		többségi		<input type="text"/>							
5. A Cég várható (adózott) eredménye 1998-ban:				jelentős nyereség		<input type="text"/>		kis nyereség		<input type="text"/>		kis veszteség		<input type="text"/>		jelentős veszteség		<input type="text"/>							
6. A Cég fontosabb termékeinek (termékcsoportjainak) besorolása a termék jellege szerint:						7. A termék (termékcsoport jellege)																			
kohászati termék <input type="text"/> 01 fémtömegcikk <input type="text"/> 08 papír nyomdai termék <input type="text"/> 15 gép, gépi berendezés <input type="text"/> 02 műanyag és vegyi háztartási cikk <input type="text"/> 09 textilipari cikk <input type="text"/> 16 közlekedési gép és eszköz <input type="text"/> 03 gyógyszer, kozmetikum <input type="text"/> 10 ruházati cikk, bőr, cipő <input type="text"/> 17 villamos gép, berendezés <input type="text"/> 04 gumiiipari termék <input type="text"/> 11 élelmiszer <input type="text"/> 18 híradástechnikai cikk <input type="text"/> 05 más vegyi termék <input type="text"/> 12 egyéb ipari termék <input type="text"/> 19 számítástechnika <input type="text"/> 06 építőanyag <input type="text"/> 13 szolgáltatás <input type="text"/> 20 műszer, optikai eszköz <input type="text"/> 07 faipari termék, bútör <input type="text"/> 14						alapanyag <input type="text"/> félkész termék <input type="text"/> beruházási cikk <input type="text"/> fogyasztási cikk <input type="text"/>																			
						Válaszait köszönjük!																			

M3.3. MKIK - GVI konjunktúra teszthe

MKIK-GVI konjunktúra teszthe
Konjunktúra felmérés

1998. ....

IPAR		1.LAP
Ágazat:	<input type="text"/>	(TEAOR) Kérdőív kitöltőjének neve:
Vállalkozás neve:	.....	Telefonszáma:
Irányítószám:	.....	
Település neve:	.....	
Utca, házszám:	.....	

Gazdálkodási forma:
(1=egyéni v., 2=Kft., 3=GMK., 5=Szöv., 6=KKt., 7=Rt., 8= egyéb)

Külföldi tulajdoni hányad: %

Jelenlegi üzleti helyzet: (1= jó, 2= kielégítő, 3=rossz)

Üzleti helyzet a következő 6 hónapban: (1=javul, 2=nem változik, 3=romlik)

A	Gazdasági helyzet a vállalkozásánál
A1	A foglalkoztatottak állományi létszáma <input type="text"/> fő
A2	Az értékesítés volumenének alakulása (az elmúlt 6 hónapban az előző év azonos időszakához viszonyítva)
összesen:	<input type="text"/> (1=nőtt, 2=azonos maradt, 3=csökkent)
Belföldi	<input type="text"/> (1=nőtt, 2=azonos maradt, 3=csökkent)
Külföldi	<input type="text"/> (1=nőtt, 2=azonos maradt, 3=csökkent)
Az export részesedése:	<input type="text"/> %

A változás, illetve a változatlanság oka:

A3	a termelést az elmúlt 6 hónapban különösen a következők akadályozták (három válasz lehetséges)
<input type="text"/>	(1=kapacitáshiány, 2=beszerzés korlátai, 3=szakember-hiány, 4=korrupció, 5=munkaerőhiány, 6=tőkehiány, 7=külpiaei értékesítési problémák, 8=kereslehiány, 9=változókonyszabályzók)
<input type="text"/>	
<input type="text"/>	

Egyéb okok:

A4	A kapacitás lekötés mértéke jelenleg: <input type="text"/> %
A5	A vállalkozás jövedelmezősége jelenleg <input type="text"/> (1=jó, 2=kielégítő, 3=rossz)

B Várakozások és tervek a következő 6 hónapra

B1 A foglalkoztatottak létszáma várhatóan: (1=növekszik, 2=változatlan, 3=csökken)

B2 Értékesítési árak várhatóan

Belföldi árak: (1=az inflációnál jobban önek, 2=az inflációval azonos mértékben nőnek, 3=az inflációnál kevésbé nőnek, 4=nem változnak, 5=csökkennek)

Export árak: (1=nőnek, 2= nem változnak, 3=csökkennek)

B3 A megrendelések volumene az előző évhez képest várhatóan

Összesen: (1=nő, 2=azonos, 3=csökken, 4=nincs)

Belföldi: (1=nő, 2=azonos, 3=csökken, 4=nincs)

Külföldi: (1=nő, 2=azonos, 3=csökken, 4=nincs)

Ennek okai:

B4 A beruházási kiadások az előző évhez képest várhatóan

Gépberuházás (1=nő, 2=változatlan, 3=csökken, 4=nincs)

Építési beruházás (1=nő, 2=változatlan, 3=csökken, 4=nincs)

B5 A tervezett beruházások főbb motivációi (három válasz lehetséges)

(1=korszerűsítés, 2=pótlás, 3=termék innováció, 4=környezetvédelem, 5=kapacitás bővítés,
6=termékszerkezet váltás, 7=új telephely, 8=munkahely teremtés)

B6 Kapacitás lekötés

(1=nő, 2=azonos marad, 3=csökken,)

B7 A vállalkozás jövedelmezősége

(1=javul, 2=nem változik, 3=romlik)

Közreműködését köszönjük!

Az MLBKT tesztje

Üzleti jelentések

Kérjük, hogy a válaszadás előtt olvassa el a mellékelt magyarázatokat.

HÓNAP: ÁPRILIS

A vállalat kódszáma: .....

Kérjük, hasonlítsa össze a jelenlegi helyzetet az gy hónappal ezelőttivel!

1. Termelt mennyiség

2. Új rendelések (mennyiségben)

Magasabb, mint egy hónappal ezelőtt
Változatlan az előző hónaphoz képest
Alacsonyabb, mint egy hónappal ezelőtt

A változás okai

1.....
2.....

Q1 Q2
Termelés Rendelés

3. Beszerzett mennyiség

4. Beszerzési árak

Magasabb, mint egy hónappal ezelőtt
Változatlan
Alacsonyabb, mint egy hónappal ezelőtt

A változás okai

3.....
4.....

Q3 Q4
Mennyiség Ár

Sorolja fel azokat a termékeket, amelyeknek a beszerzési ára jelentősebben változott!

Árcsökkenés: _____

Áremelkedés: _____

5. Szállítási átfutási idő

Rövidebb, mint egy hónappal ezelőtt
Változatlan az előző hónaphoz képest
Hosszabb, mint egy hónappal ezeleött

A változás okai: 5. _____

Q5

6. Hiány

Sorolja fel azokat a tételeket, amelyekből hiány van a beszerzési piacon!

_____

7. Vásárolt készletek (mennyiségben)

8. Késztermékkészlet (mennyiségben)

Magasabb, mint egy hónappal ezelőtt
Változatlan az előző hónaphoz képest
Alacsonyabb, mint egy hónappal ezelőtt

A változás okai: 7. _____

8. _____

Q7 Q8
Vásárolt Késztermék

9. Import beszerzés (mennyiségben)

10. Export értékesítés (mennyiségben)

Magasabb, mint egy hónappal ezelőtt
Változatlan az előző hónaphoz képest
Alacsonyabb, mint egy hónappal ezelőtt

A változás okai: 9. _____

10. _____

Q9 Q10
Import Export

11. Foglalkoztatottak száma

Magasabb, mint egy hónappal ezelőtt
Változatlan
Alacsonyabb, mint egy hónappal ezelőtt

A változás okai: 11. _____

Q11

Kérjük, hogy tájékoztason bennünket, ha valamilyen változás áll be az Ön munkakörében!

KÉRJÜK, HOGY A KITÖLTÖTT KÉRDŐÍVET JUTTASSA EL AZ MLBKT TITKÁRSÁGÁRA:

Budapest, Veres Pálné u.36. - Tel és Fax: 117-4106/6819 vagy 6844

M3.5. OMKMK rövidtávú munkaerő-piaci prognózisa

OMKMK rövidtávú munkaerőpiaci prognózisa

Szociális és Családügyi Minisztérium Országos Munkaügyi Módszertani Központ

VÚ MUNKAERŐPIACI PROGNÓZISHOZ

1999. szeptember -

nyilatkozattétel nem kötelező)

Az adatszolgáltató megnevezése .....

Címe: ..... Település..... út.....sz.

Statisztikai törzsszáma: [ ]

A felkeresett egység: központ (1) - telephely (2) [ ]

településazonosító kódja: [ ]

A kirendeltség kódja: [ ] Az adatszolgáltató sorszáma: [ ]

	1998.12.31-én		1999.08.31-én	
1. Statisztikai	[ ]	fő	[ ]	fő
- ebből: fizikai	[ ]	fő	[ ]	fő
szellemi foglalkozásúak létszáma	[ ]	fő	[ ]	fő

2. Statisztikai állományi létszám megoszlása:	1998.12.31-én		1999.08.31-én	
Teljes munkaidőben foglalkoztatott	[ ]	fő	[ ]	fő
- ebből: határozatlan időre szóló munkaviszonnyal	[ ]	fő	[ ]	fő
Nem teletjs munkaidőben foglalkoztatott	[ ]	fő	[ ]	fő
- ebből részmunkaidős	[ ]	fő	[ ]	fő
Foglalkoztatott nyugdíjas	[ ]	fő	[ ]	fő

3. A érvényben lévő határozott időre szóló munkaszerződések jellemző időtartama: [ ] nap

4. A cég jellemző [ ]

5. A termelőkapacitás jelenleg teljesen ki van-e használva? * igen (1),-nem (2) [ ]

6. Ha nem, akkor kb. hány%-os a kihasználtság? [ ] %

7. Kérjük, adja meg a kihasználtság okait %-osan (több ok is jelölhető) [ ] %

export megrendelések hiánya [ ] globális munkaerőhiánya [ ]

belöldi kereslet hiánya [ ] szakképzett munkaerő hiánya [ ]

alapanyaghiány [ ] a munkavégzés szezonális jellege [ ]

tőkehiány [ ] egyéb okok és pedig:..... [ ]

8. Ha nem teletjs a [ ]

9. A kihasználatlan termelőeszközöket: értékesítik (1), - átmenetileg tárolják (2), - kicselezik (3) [ ]

* Csak azok esetében kell kitölteni, ahol a kapacitáskihasználás, illetve a rendelésállomány vagy forgalom értelmezhető.

10. Folyik-e kapacitásnövelő beruházás, illetve terveznek-e ilyet? [ ]

a) 1999. II. félévében üzembe helyezendő [ ] B) 2000. I. félévében üzembe helyezendő [ ]

gépi (1) - épület (2) - mindkettő (3) - nem (4)

11. A bázishoz (A ill. B)

	A	B
a) 1999 második félévében	Az előző félévhez képest több lesz (1) egyenlő lesz (2) kevesebb lesz (3) [ ]	Az előző év megfelelő félévéhez képest több lesz (1) egyenlő lesz (2) kevesebb lesz (3) [ ]
b) 2000. első félévében	több lesz (1) egyenlő lesz (2) kevesebb lesz (3) [ ]	több lesz (1) egyenlő lesz (2) kevesebb lesz (3) [ ]

12. Megítélésük szerint hogyan változik az értékesítés nettó árbevétele?*

	A	B
a) 1999 második félévében	Az előző félévhez képest [ ]	Az előző év megfelelő félévéhez képest [ ]
b) 2000. első félévében	[ ]	[ ]
Növekszik: kevesebb, mint 5%-kal (1), 5-10% között (2), 11-15% között (3), 16-20% között (4), 20% fölött (5)	[ ]	[ ]
Lényegében változatlan marad (6)	[ ]	[ ]
Csökken: kevesebb, mint 10%-kal (7), 10-20% között (8), több, mint 20%-kal (9)	[ ]	[ ]

13. Kötöttek-e (kötnek-e) 1999. igen (1),-nem (2) [ ]

14. Ha igen az alvállalkozói szerződések összege hány %-át teszi ki a cég nettó árbevételeinek? [ ] %

15. Kötöttek-e (kötnek-e) megbízási szerződést 1999. II. félévében? [ ] %

16. Ha igen, ezek forintösszege hány %-át teszi ki a teljes személyi jellegű ráfordításoknak? [ ] %

17. Indult-e a cég 1999-ben közbeszerzési pályázaton? igen (1),-nem (2) [ ]

a) ha igen, nyert-e? igen (1),-nem (2) [ ]

b) ha nyert, az elnyert összeg az éves nettó árbevétel [ ] %-a

18. Hogyan változik (változott) a cégnél az adózott eredmény: [ ]

a) 1998-ban az előző évhez képest? [ ]

b) 1999-ben az 1998-as adózott eredményhez képest? [ ]

MNB Füzetek / NBH Working Papers:

1995/1

SIMON András: Aggregált kereslet és kínálat, termelés és külkereskedelem a magyar gazdaságban 1990-1994
Aggregate Demand and Supply, Production and Foreign Trade in the Hungarian Economy, 1990-1994 (available only in Hungarian)

1995/2

NEMÉNYI Judit: A Magyar Nemzeti Bank devizaadósságán felhalmozódó árfolyamveszteség kérdései
Issues of Foreign Exchange Losses of the National Bank of Hungary (available only in Hungarian)

1995/3

DR. KUN János: Seignorage és az államadósság terhei
Seignorage and the Burdens of Government Debt (available only in Hungarian)

1996/1

SIMON András: Az infláció tényezői 1990-1995-ben
Factors of Inflation, 1990-1995 (available only in Hungarian)

1996/2

NEMÉNYI Judit: A tőkebeáramlás, a makrogazdasági egyensúly és az eladósodási folyamat összefüggései a Magyar Nemzeti Bank eredményének alakulásával
The Influence of Capital Flows, Macroeconomic Balance and Indebtedness on the Profits of the National Bank of Hungary (available only in Hungarian)

1996/3

SIMON András: Sterilizáció, kamatpolitika az államháztartás és a fizetési mérleg
Sterilization, Interest Rate Policy, the Central Budget and the Balance of Payments (available only in Hungarian)

1996/4

DARVAS Zsolt: Kamatkülönbség és árfolyam-várakozások
Interest Rate Differentials and Exchange Rate Expectations (available only in Hungarian)

1996/5

VINCZE János – ZSOLDOS István: A fogyasztói árak struktúrája, szintje és alakulása Magyarországon 1991-1996-ban; Ökonometriai vizsgálat a részletes fogyasztói árindex alapján
The Structure, Level and Development of Consumer Prices in Hungary, 1991-1996 – An Econometric Analysis Based on the Detailed Consumer Price Index (available only in Hungarian)

1996/6

CSERMELY Ágnes: A vállalkozások banki finanszírozása Magyarországon 1991-1994
Bank Financing of Enterprises in Hungary, 1991-1994 (available only in Hungarian)

1996/7

DR. BALASSA Ákos: A vállalkozói szektor hosszú távú finanszírozásának helyzete és fejlődési irányjai
The Development of Long-term Financing of the Enterprise Sector (available only in Hungarian)

1997/1

CSERMELY Ágnes: Az inflációs célkitűzés rendszere
The Inflation Targeting Framework (available only in Hungarian)

1997/2

VINCZE János: A stabilizáció hatása az árakra, és az árak és a termelés (értékesítés) közötti összefüggésekre
The Effects of Stabilization on Prices and on Relations Between Prices and Production (Sales) (available only in Hungarian)

1997/3

BARABÁS Gyula – HAMECZ István: Tőkebeáramlás, sterilizáció és pénzmennyiség
Capital Inflow, Sterilization and the Quantity of Money

1997/4

ZSOLDOS István: A lakosság megtakarítási és portfólió döntései Magyarországon 1980-1996
Savings and Portfolio Decisions of Hungarian Households, 1980-1996 (available only in Hungarian)

1997/5

ÁRVAI Zsófia: A sterilizáció és tőkebeáramlás ökonometriai elemzése
An Econometric Analysis of Capital Inflows and Sterilization (available only in Hungarian)

1997/6

ZSOLDOS István: A lakosság Divisia-pénz tartási viselkedése Magyarországon
Characteristics of Household Divisia Money in Hungary (available only in Hungarian)

1998/1

ÁRVAI Zsófia – VINCZE János: Valuták sebezhetősége: Pénzügyi válságok a '90-es években
Vulnerability of Foreign Currency: Financial Crises in the 1990s (available only in Hungarian)

1998/2

CSAJBÓK Attila: Zéró-kupon hozamgörbe becslés jegybanki szemszögből
Zero-coupon Yield Curve Estimation from a Central Bank Perspective

1998/3

KOVÁCS Mihály András - SIMON András: A reálárfolyam összetevői
Components of the Real Exchange Rate in Hungary

1998/4

P. KISS Gábor: Az államháztartás szerepe Magyarországon
The Role of General Government in Hungary

1998/5

BARABÁS Gyula – HAMECZ István – NEMÉNYI Judit: A költségvetés finanszírozási rendszerének átalakítása és az eladósodás megfékezése; Magyarország tapasztalatai a piacgazdaság átmeneti időszakában
Fiscal Consolidation, Public Debt Containment and Disinflation; Hungary's Experience in Transition

1998/6

JAKAB M. Zoltán – SZAPÁRY György: A csúszó leértékelés tapasztalatai Magyarországon
Hungary's Experience of the Crawling Peg System (available only in Hungarian)

1998/7

TÓTH István János – VINCZE János: Magyar vállalatok árképzési gyakorlata
Pricing Behaviour of Hungarian Firms (available only in Hungarian)

1998/8

KOVÁCS Mihály András: Mit mutatnak? Különböző reálárfolyam-mutatók áttekintése és a magyar gazdaság ár- és költségversenyképességének értékelése
The Information Content of Real Exchange Rate Indicators (available only in Hungarian)

1998/9

DARVAS Zsolt: Moderált inflációk csökkentése; Összehasonlító vizsgálat a nyolcvanas-kilencvenes évek dezinflációit kísérő folyamatokról
Moderate Inflation: a Comparative Study (available only in Hungarian)

1998/10

ÁRVAI Zsófia: A piaci és kereskedelmi banki kamatok közötti transzmisszió 1992 és 1998 között
The Interest Rate Transmission Mechanism between Market and Commercial Bank Rates

1998/11

P. KISS Gábor: A költségvetés tervezése és a fiskális átláthatóság aktuális problémái
Topical Issues of Fiscal Transparency and Budgeting (available only in Hungarian)

1998/12

JAKAB M. Zoltán: A valutakosár megválasztásának szempontjai Magyarországon
Deriving an Optimal Currency Basket for Hungary (available only in Hungarian)

1999/1

CSERMELY Ágnes – VINCZE János: Leverage and foreign ownership in Hungary
Tőkeáttétel és külföldi tulajdon (csak angol nyelven)

1999/2

TÓTH Áron: Kísérlet a hatékonyság empirikus elemzésére a magyar bankrendszerben
An Empirical Analysis of Efficiency in the Hungarian Banking System (available only in Hungarian)

1999/3

DARVAS Zsolt – SIMON András: A növekedés makrogazdasági feltételei; Gazdaságpolitikai alternatívák
Capital Stock and Economic Development in Hungary

1999/4

LIELI Róbert: Idősormodelleken alapuló inflációs előrejelzések; Egyváltozós módszerek
Inflation Forecasting Based on Series Models. Single-Variable Methods (available only in Hungarian)

1999/5

FERENCZI Barnabás: A hazai munkaerőpiaci folyamatok Jegybanki szemszögből – Stilizált tények
Labour Market Developments in Hungary from a Central Bank Perspective – Stylized Facts

1999/6

JAKAB M. Zoltán – KOVÁCS Mihály András: A reálárfolyam-ingadozások főbb meghatározói Magyarországon
Determinants of Real-Exchange Rate Fluctuations in Hungary

1999/7

CSAJBÓK Attila: Information in T-bill Auction Bid Distributions
Az aukciós kincstárjegyhozamok információs tartalma (csak angol nyelven)

1999/8

BENCZÜR Péter: A magyar nyugdíjrendszerben rejlő implicit államadósság-állomány változásának becslése
Changes in the Implicit Debt Burden of the Hungarian Social Security System

1999/9

VIGH-MIKLE Szabolcs – ZSÁMBOKI Balázs: A bankrendszer mérlegének denominációs összetétele 1991-1998 között
Denomination Structure of the Balance Sheet of the Hungarian Banking Sector, 1991-1998 (available only in Hungarian)

1999/10

DARVAS Zsolt – SZAPÁRY György: A nemzetközi pénzügyi válságok tovaterjedése különböző árfolyamrendszerekben
Financial Contagion under Different Exchange Rate Regimes

1999/11

OSZLAY András: Elméletek és tények a külföldi működőtőke-befektetésekről
Theories and Facts about Foreign Direct Investment in Hungary (available only in Hungarian)

2000/1

JAKAB M. Zoltán – KOVÁCS Mihály András – OSZLAY András: Hová tart a külkereskedelmi integráció? Becslések három kelet-közép-európai ország egyensúlyi külkereskedelmére
How Far has Trade Integration Advanced? An Analysis of Actual and Potential Trade by Three Central and Eastern European Countries

2000/2

VALKOVSKY Sándor – VINCZE János: Estimates of and Problems with Core Inflation in Hungary
A maginfláció becslése és problémái (csak angol nyelven)

2000/3

VALKOVSKY Sándor: A magyar lakáspiac helyzete
Situation of the Hungarian Housing Market (available only in Hungarian)

2000/4

JAKAB M. Zoltán – KOVÁCS Mihály András – LŐRINCZ Szabolcs: Az export előrejelzése ökonometriai módszerekkel
Forecasting Hungarian Export Volume

2000/5

FERENCZI Barnabás – VALKOVSKY Sándor – VINCZE János: Mire jó a fogyasztói-ár statisztika?
What are Consumer Price Statistics Good for?

2000/6

ÁRVAI Zsófia – VINCZE János: Financial Crises in Transition Countries: Models and Facts
Pénzügyi válságok átmeneti gazdaságokban: modellek és tények (csak angol nyelven)

2000/7

György SZAPÁRY: Maastricht and the Choice of Exchange Rate Regime in Transition Countries during the Run-Up to EMU
Maastricht és az árfolyamrendszer megválasztása az átmeneti gazdaságokban az EMU csatlakozást megelőzően (csak angol nyelven)

2000/8

ÁRVAI Zsófia – MENCZEL Péter: A magyar háztartások megtakarításai 1995 és 2000 között
Savings of Hungarian Households, 1995-2000

2000/9

SIMON András – DARVAS Zsolt: A potenciális kibocsátás becslése a gazdaság nyitottságának felhasználásával
Potential Output and Foreign Trade in Small Open Economies

2001/1

SIMON András – VÁRPALOTAI Viktor: Eladósodás, kockázat és óvatosság
Optimal Indebtedness of a Small Open Economy with Precautionary Behavior

2001/2

Tóth István János - Árvai Zsófia: Likviditási korlát és fogyasztói türelmetlenség
Liquidity constraints and consumer impatience

2001/3

Sándor Valkovszky – János Vincze: On Price Level Stability, Real Interest Rates and Core Inflation
Árszintstabilitás, reálkamat és maginfláció (csak angol nyelven)

2001/4

János Vincze: Financial Stability, Monetary Policy and Integration: Policy Choices for Transition Economies
Pénzügyi stabilitás, monetáris politika, integráció: az átmeneti gazdaságok előtt álló választási lehetőségek (csak angol nyelven)

2001/5

György Szapáry: Banking Sector Reform in Hungary: Lessons Learned, Current Trends and Prospects
A bankrendszer reformja Magyarországon: tanulságok, aktuális folyamatok és kilátások *(csak angol nyelven)*

2002/1

Tóth István János: Vállalati és lakossági konjunktúra felmérések Magyarországon